

RA
Razmatloogu
nim. ENSV RAR
Fr. R. K...

TEEERIU
M
Sund...

Riigiraamatloogu
M

MIE MAGAJA PÄEV

KÜLASTAGE NÄITUST!

RUTAKE ÜLESANDMISEGA!

TARTU NÄITUS

PEETAKSE 27.—30. AUGUSTINI 1938. A.

LÄHEMAID TEATEID SAAB NÄITUSE
BÜROOST: TARTU, NÄITUSE 31.
TEL. 1-01

ILMUS

2. VIHK

TERVISE KÄSIRAAMAT

SISU: Prof. dr med. M Tiitso: Inimese keha talitus (lõpp); — Dr. E. Prems, dots. dr. med. M. Kask ja dots. dr med. S. Lind: Üldine nakkusõpetus: Nakkushaigused, nende olemus ja tekitajad Nakkuse sissetungimise teed. Haiguse arenemine. Nakkusidude eritumine haige organismist. Nakkuse levimisviisid. Batsillikandjad. Nakkushaiguste eelsoodumused. Organismi vastupanujõu suurendamine. Dots. dr. med. M. Kask: Desinfektsioon. — Dr. A. Paomes: Üldine toitluse õpetus: Toidu koostuvus ja kasutamine. Ala- ja ületoitlus. Toiduainete võltsimine. Toiduainete riknemine. Toiduainete säilitamine ja säilitusvahendid. Toiduainete kaudu levivad haigused. Sissetungehaigused. Ülitundlikkus mitmesuguste toiduainete vastu. Toiduvalmistus. Tervishoiust köögis. Toitude temperatuur. Toidu jaotus söögiaegadele. Dr. A Paomes ja prof. dr. sc. nat. E. Lepik: Taimsed toiduained: Viljasaadused. Magusained. Maitseained Aed-, juur- ja puuvili. Marjad. Tähtsamaid kodumaa seemi. Tähtsamad kodumaa mürktaimed.

Vihk sisaldab 160 lk. teksti, 47 joonist, neist 10 mitmevärvilist kriitpaberil. Üldse ilmub „Tervise Käsiraamat“ 12 vihkus, moodustades 3 köidet, kokku ca 1700 lk.

ETTETELLIMISHINNAD:

Kr. 28.— tasudes tellimise andmisel Kr. 10.— ning I ja II köite ilmumisel Kr. 9.—.

Kr. 32.— tasudes tellimise andmisel Kr. 2.— + iga ilmunud vihu eest Kr. 2.50, ja hiljem iga vihu ilmumisel a Kr. 2.50.

Kr. 42 — maksab teos pärast lõplikku valmimist.

ÜKSIKVIHKE MÜÜGILE EI LASTA

Tellijatele saadetakse 2. vihk 10 päeva jooksul koju kätte

EESTI TERVISHOIU MUUSEUM

Tartus, K. Põdra 32. Tel. 600. Posti jooksev arve 23-69

7ME MAGAJA PÄEV

NOOR-EESTI SUVEALBUM 1938

M. J. Eisen: Noormees seitsme magaja päeval

E. R.: Valvel sisemisel liinil

J. Roos: Juhan Liivi surmast 25 aastat

K. Laagus: Seitsme pagulase päev

Wait: Teisendeid teemal...

M. P.: Lui Oleski väljasaatmine maalt

A. Leps: Juhikultusest ja erakondlikust vaimust meie maal

J. Kangur: Inimkonna südametunnistus

Tuks: Neljajalgse Tuksi sõjahüüd

O. Luts: Seitse magajat

P. Viiding: Matkamärkmeid ja mõtisklusi ehituskunsti kohta maal

B. Linde: Veidi valgust Sic'ile

Sic: Veel kord „Valge rinne“

Gori: Romanovite taevas

V. R.: Kas on langesveer surnud

R. Tiitus: Need „teised“ teadusmehed

Gori: Vaimuvaldade ühendamine

A. Alle: Epigramme

A. Kiviste: Rahvusvaheline Kirjastajate Kongress

B. Linde: A. H. Tammsaare teekond Lääne-Euroopasse

J. Kg: Sportimise hüved ja pahed

RINGVAADE

M. K.—O.: Kuressaare märgmikust

J. Kaup: Lehtse turbalinnas

Naatanael: Maahingega tööstustöölised Kiviõlis

Kusta Toom: Kohiseva metsa all

V. Poska-Grünthal: Meie koolinoored ja internaat

K.: Rabajad

K. A. Hindrey: Lätlane Weizenberg

E. Kippel: Pohlakas

Jaan Vahtra kaas

Karikatuure Gorilt ja R. Tiituselt

Suvine maantee

Hinto contax-foto

Magaja noormees

Maarahva ennemuistne jutt magavast vennast.

(Vt. M. J. Eiseni „Näki raamat“, lk. 132):

Läänerannas elanud vanal ajal üks kaunis näki-neitsi rahvas silmil sagedasti nähtaval. Veel minu suurisa lallepoeg oli eemal paari korda näkineitsit kivi otsas istumas näinud, aga poisikesel ei olnud julgust ligemale astuda. Moonduse kombel näidanud neitsi ennast mitmel puhul, kord kui hobusesälj või lehmamullikas, kord jälle muu elaja kombel... Mispärast ta inimeste eest pakku põgenenud ja nendega endist usaldust enam ei pidanud, sellest saame sedamaid pikemalt jutustama. Muistseil päevil, kaua enne Rootsi aega elas Lääne rannas üks nõukas talumees oma naise ja nelja pojaga P... Noorem poeg näis juba maast-madalast vendadest igapidi teisiti, tema põgenes inimeste seltsist, luusis merekallast ja metsi mööda, rääkis iseenesega, lindudega või tuulehoo ja veelainetega, aga rahva hulgas ei teinud ta palju iial suud lahti, vaid seisis kui unenäos. Kui vastu sügist tuulemarud mässasid ja lained hoone kõrguseni üles kergitasid ja vahus vastu kallast lõhkusid, siis ei leidnud poisike enam toas mahti, vaid jooksis kui meelest nõrgaks heitnud mõnekorra poolalasti mereranda. Tuult ega külma ei kartnud tema karastatud keha. Kaldal kargas ta lootsikusse, võttis aerud kätte ja sõudis mässavate lainete turjal kui lagle kaldast kaugele, ilma et liigjulgus temale iial hädaohut oleks sünnitanud. Hommikul, pärast maruga mässamist, leiti ta mere ääres magusasti magamast. Saadeti teda kuhugi asjaajamisele, kas suvel karja või muule väike-sele talitusele, seal ei teinud ta muud kui meelegaist vanematele. Ta heitis kuhugi põõsa varju, laskis loomad laiali joosta, heinamaale või viljapõllule minna ja kaotas mõningad ära, et vennad paar söömavahet pidid raiskama, enne kui kadunud loomad jälle kätte said. Küll oli isa kibedasti poisile viitsa väänanud, mis aga enam ei mõjunud kui hane selga visatud vesi. Aegamööda noormehe ealiseks kasvamisega ei läinud lugu mitte paremaks. Ükski töö ei tahtnud tema laisa näpude vahel edasi minna, ta lõhkus ja katkendas tööriistu, kurnas tööloomi üleliiga, aga tehtud tööst ei tulnud kellelegi kasu. Isa sundis teda vägisi võõraste peremeeste taludesse teenima, lootes, et ehk võõras piits vedelejat parandaks ja teeks inimeseks, aga kes poisi nõudlaks katsele oli võtnud, saatis ta teisel nädalal jälle koju tagasi. Vanemad söimasid teda päevavar-gaks ja vennad Une-Tõnuks. Üürikesel aja pärast liikus viimane nimi igas suus, ehk üll teda lapsena oli ristitud Jüri nimeliseks. Et Une-Tõnu kusagil paika ei pidanud ja et keegi teda ei tahtnud pidada, sundis isa teda viimaks ühele võõrale laevamehele sulaseks, kuna merel pakku põgenemist karta ei olnud ja poiss maast-madalast merd armastas. Mõne nädala pärast oli ta ometigi ei tea mil viisil laevalt putkama pääsenud ja omaid laisad varbad kodumaa murule tagasi toonud. Siiski häbenes ta vanemate majasse minna, kus lahket vastuvõtmist loota ei olnud, vedeles ühest paigast teise ja katsus, kuidas juhtus, tööta leiva-palukest saada, et nalga ei lõpeks. Ta oli priske, täie kehaga noormees ja oskas, kui tahtis, väga mõnusalt juttu vesta...

Juhtus, kui ta ühel ladusal suveõhtul pärast päikese-veeru üksipäinis merekaldal luusis, et näkineitsi magus laul temale kõrvadesse tungis. Une-Tõnu mõtles seda-maid: see on naisterahvas nagu teisedki, ega ta mulle midagi kurja hakka tegema, ja võttis silmapilk nõuks laulu jubil ligemale minna, et kaunist laululindu oma

silmaga tundma saaks. Kõrgemale kaljukünkale astu-des nägi ta mõned vaod eemal näkineitsit kivi otsas istumas, kuldse kammiga juukseid silitades ja kenasti lauldes.

(Järgneb pikem kirjeldus juhtumusest näkkidega.) Kui ta viimaks, kes teab kui kaua aja pä-rast, minestuse unest ärkas, leidis ta ennast merekaldal, sealsamas kivi ligidal, kus kaunis neitsi istunud ja temaga sõbrust sigitanud. Uh-kete riiete asemel, mis tema keha näkineitsi talus igapäev olid katnud, leidis ta oma endise ülikonna, mis palju vanemad ja narakamad näisid, kui nad tema ar-vates võisid olla. Õnnepölv oli mehikesel lõppenud ega võinud kibedamgi kahetsemine seda enam tagasi tuua.

Edasi minnes jõudis ta esimestesse taludesse, mis kõik küll vanal kohal seisid, siiski teistviisi näisid. Aga mis oli palju imelikum vaataja meelest: inimesed olid temale üsna võõrad. Mitte ühtki tuttavat nägu ei tul-nud temale vastu. Rahvas vaatas igalt poolt võõriti ta peale, kui tuleks midagi kogemata neile silmade ette. Une-Tõnu läks sealt oma vanemate talusse, kus nõi-samuti võõrad inimesed temale vastu tulid, kes teda ega tema neid ei tundnud. Imestades küsis ta oma isa ja vendade järele, kellest ükski temale ei teadnud vastust anda. Viimaks tuli halli peaga vana rauk kepi toel toast õue ja ütles: „Külamees, see peremees, kelle jä-rele sa küsid, magab juba rohkem kui kolmkümmend aastat mullas. Ka tema pojad peavad surnud olema. Kust sina siis, vana taadike, oled tulnud neid unustusse jäänud vanu asju taga nõudma?“ V a n a t a a d i k e oli Une-Tõnu nii ehmatanud, et ta pikemalt küsimise peale ei võinud vastata. Ta tundis enese keha värisevat, põõ-ras sedamaid selja võõraste inimeste vastu ja tõttas õue-värvast minema. Kuuldud vana taadike ei andnud temale kusagil mahti: otsekui raske koorem oli selle sõnaga ta peale langenud.

Lähemal allikal nägi ta päikesepaistel oma kuju: kahvatanud kortsus palged, sisselangenud silmad, pikk hall habe ja hallid juuksed tunnistasid kuuldud sõna tõeks. See kolletunud, närtsinud kuju ei olnud miski tükis endise noormehe sarnane, keda näkineitsi endale peiuku oli valinud. Nüüdap vast märkas õnnetu mehike, kuidas arvatud paar aastat temal suurema osa eluaega olid lõpetanud. Mis nõu pidi ta nüüd ette võtma, kes kui võõras võõra rahva sekka oli tuisatud? — Ta luu-sis mõne päeva mööda randa ühest talust teise, kus head inimesed talle armu pärast leivapalukeksi andsid. Seal juhtus ta ühe terase noormehega kokku, kellele ta oma elukäigu otsast otsani avaldas, aga selsamal õhtul oli ta ka rahva silmast kadunud. Mõne päeva pärast vee-retasid merelained ta surnukeha kaldale. Kas ta mee-lega või kogemata merre uppunud, jäi tänapäevani teadmata.

*

Kujutage ette, et 30 a. tagasi, aastal 1908, Lui Oleski väljasaatmise ajal oleks uinunud keegi Tartu noormees ja aastal 1938 ärganud. Kas ta poleks sama põrutatud kui selle ennemuistse jutu noormees? Kas ta poleks valinud sama tee kui „kes kui võõras võõra rahva sekka tuisatud“? Iseäranis, kui ta kavatseks levitada mõtteid, mille eest 1908. a. võideldi.

P. J.

Valvel sisemisel liinil

Landesveeri loo aastapäev möödus hiljuti; tuletati meelde võidupühal eestlaste põliseid ja ajutisi välisvaenlasi, kellega meie maal ning rahval on olnud tegemist. Märgiti sedagi, et meie maa ohtlik seisukoht pole kaugeltki vähenenud: kord võib tulla jälle aeg Maarjamaale, mil sõjatants siin võib lahti minna, ning seepärast peame olema valvel välisel liinil, valmis oma iseolemist jõuga kaitsma.

Landesveeri vaim ei ole surnud, see on vaim, mis ükskõik kustpoolt või millise sildi all tuleb siia vallutusretkele või valmistab ette rünnakut. Sest iga rünnaku eel käib harilikult ideeline pealetung, propaganda. Mõõgagi ees käib vaim, ta peab mõõga tööd ja teed õigustama. Seda oleme ikka tunda saanud nii „Drang nach Osten'ist“ kui ka „akna raiumisest Euroopasse“. Peame seepärast eriti valvel olema ideeliste rünnakute vastu, propaganda vastu, mis ükskõik kui süütult või maskeeritult tuleb teed avama varjatud ihadele või koguni „veretule vallutamisele“.

Sääraste rünnakute vastu ei saa võidelda piiridel, ei Võnnu ega Narva all. See võitlus peab käima sootuks mujal, rahva kultuurilistel, kasvatuslikudel ja majandus-sotsiaalsetel teedel. Peame seepärast seda enam praegusel ajal, mil kogu maailma valitseb propaganda, hüüdma: valvel sisemisel liinil!

Sisemine laostumine, sisemine landesveer on meie hädaohtlikum kui võimalikud välised vaenlased. Meie ei tohi lasta saada endale kardetavaks seda vaimset landesveeri, mõningate suurnaabrite propaganda liigset sissetikkumist meie omapärasesse ühiselu-vormi. Landesveeri ürgkodumaa Preisi vaimu mõju ongi meil olnud aga liiga tugev, alates piiskop Alberti propagandast ja lõpetades kõige moodsamate ajavooludega. See preisi vaim, mis kõike rajab kamandamisele, vaskpillidele, lööksõnadele ja marssimisele ning ei salli endale koguni ausat vastuvoolu ühiskondlikul areenil, on ikka kandnud ordu ilmet, mis fanaatilise visadusega ja hoolimatusega end maksuma püüab panna. Kõva kord on tema ideaal — ja kui see ei aita, tähendab, tuleb panna maksuma veel kõvem kord.

Oleme näinud kord seda vaimset landesveeri propagandat enda ühiskonnale jõudmas kardetavasse mõju lähedusse: vapside liikumise ajal. Propagandaga taheti meil jalad alt lüüa — seda saavutada, mis Võnnu all a. 1919 ebaõnnestus.

Aga veel muidki muresid näitab see sisemise liini elubaromeeter. Landesveer on veel sisemisem ja avaldab pahatühti meie vaese maa majanduselus — ahnitsemisena, uue „aristokraatia“ loomisena. Hiljuti kirjutas nende ridade avaldajale üks meie olude väga autoriteetne kaugelt vaatleja, et lõpuks ei olegi meile vist mitte nii hädaohtlikud need meie kohalikkusesse muutunud oludesse juurdunud ja võrdlemisi headeks kodanikkudeks saanud muulased (olgu sakslased, juudid või venelased jt.) kui see rühm muulasi ja eestlasi, kes endale on osanud kätte kombineerida suuri varandusi ning nüüd siis teevad hurraapatriootlust ja

nõuavad eesti direktoreid muulaste ettevõtetesse. Majandus ja raha valitsevadki lõppude lõpuks maailma ja seda osa oma elu arengust peaks erilise huviga jälgima eesti rahvas tänapäeval.

Eesti rahvas — maarahvas — on alati olnud vabade meeste ja naiste ühiskond. Ta ei ole kunagi tahtnud mingisugust aristokraatlikku ülemust endale ega alistunud vabatahtlikult ühelegi rünnak-propagandale. Seda ei taha ta nüüdki, ja sisemisel liinil on meie rahval seepärast tänapäeva ohtlikudel aegadel valvamist küllalt, et ei tuleks unumist — või moodsamas keeles — anschlussi.

*

Väga õpetliku ja huvitava näite pakub ühiskondliku võitluse allakäinud sisemisest õhkkonnast, mille sarnasest hoiduma peame, meie lähema mineviku tumedam periood, möödunud sajandi viimane veerand, mil oleme seisnud ühele anschlussile väga lähedal. See oli venestusaeg ja tema sümboolne kuju ning kandja eesti rahva enda seas oli „ustele koputamise“ poliitika meister Ado Grenzstein.

Kuulakem, kui moodne ta tundub praegusel rahvusvahelise ideedega lämmatamise ajal.

„Olevikus“ nr. 50, a. 1891 kirjutas Grenzstein:

„Ma olen sagedasti pealinnas ja kodumaa kubernangu linnades käinud ja nende uste pihta koputanud, kust ma sündsäl kombel olen võinud teada saada, kuidas ülemal pool neist asjadest mõeldakse, millest ma tahan kirjutada... Eesti lehtedelt ei oodata mitte näpunäiteid kõrgematele ametnikkudele, kellel vägevamad näpud näitamas ja sõnakuulelikumad sõnumikandjad olemas on kui lehed, vaid Eesti lehtedelt oodatakse kasulist mõju Eesti rahva kohta... Revideerija sinator avaldas mulle omal ajal seda tungivat soovi, et rahva lehed võimalikult rahulisel toonil kirjutaksivad... Ta oli nii lahke, et pool tundi sellest rääkis ja asja selgeks tegi... Sina ei pea mitte lehtedes kära tõstma ja mõtteid äratama, nagu oleksid need magama jäänud, kes rahva käekäigu üle ametlikult peavad valvama, sest need on seks seatud, et nad kõike tähele panevad ja ülemale poole teatavad — et sina neid ei pahandaks ja asja ei segaks, mis juba kõik plaanilikult ritta seatud.“

Fr. Tuglas tähendab selle naiiv-rumala arutluse puhul („Ado Grenzsteini lahkumine“, lk. 164 ja edasi):

„Kujutlege enestele ainult teist ühiskonda, kus „poliitikamees“ ja „rahvajuht“ säärase tegevusidaali välja kuulutab ning seda aastate kaupa teostab kui kõrgemat poliitilist tarkust! Pidi tõesti olema omapärane ajajärk ja ühiskond, et „avalik tegelane“ ennast juba paljalt sellesama deklaratsiooniga surnuks ei kuulutanud ning maha ei matnud, vaid veel kaua võis edasi tegutseda!..

Selle vastu oli aga kogu Grenzsteini hilisem poliitiline tegevus läbi imbunud sellest orjalisest „ustele koputamise“ vaimust... On's ime, et ta kuulutab: „Et meie töö edu ja püsi oleks, et ta üleüldse õitsemata ja vilja kandma saaks, ehitame ainuüksi valitsuselt antud alustel.“ (Poliitika Aabits, 1898)... Kõige eelmisega on täielikult kooskõlas tema õpetused: „Olgem ometi mõistlikud“, „Tasa ja targu“, „Mitte kuhu möte, vaid kuhu käsi ulatab“, „Tundkem oma nõrkust! tundkem teiste tublidust!“ „Kõik, mis me võime saada,

on vaitsuse poolt ainult isalik kingitus nõrgale lapsele.“

Kui juba poliitikajuht oma tegevuse aluseks võtab säärased põhimõtted, siis on maha maetud kõik lootusedki mingi saavutuste kohta. See tee viib ainult täielikule alistumisele ja tahtejõuetusele...“

Sääraselt hindab ajalugu selle mehe tööd, kes inete intriigide, salakaebuste ja tagaustel koputamas käimisega mürgitas omaaegse eesti avaliku elu, kes võitles venestus-anschlussi poolt, „pannes „erakonna lipu maha“, ja kuulutas rahu „Eesti ajalehtedes, rahu Eesti seltsielus ja igas Eesti ettevõttes.““ (H. Kruus „Eesti ajalugu kõige uuemal ajal“ II, lk. 99.)

Lugege ainult Grenzsteini väikest brošüürist „Eesti küsimus“, milles selgemini kui kuskil mujal ilmneb selle eesti rahva suure uinutaja ja surnumatja vaimne pale. Sajast hämarast „aforismist“ (või nn. juhtmõttest) toome paar tüüpilisemat:

„1. Ilmuks mul ingel unes ja kannaks paremas käes meie rahva praegust riiklikku seisukorda, pahemas kõiki teisi valitsuse vormisid; Ma suuteleksin ta paremat kätt ja paluksin Jumalat, et ta seda ingliskätt põlvest põlve meie pea kohal hoiaks.

2. Meie rahval on oma põlise raudvara kõrval ka jäädav kuldvara, ja see on ta Keiser. Nii kaua ja niipalju kui Tema meid kaitseb, oleme kaitstud. Tema armu vääriline olla — meie esimene püüd.

3. Keisritruudus on meie kõikide, eestlaste, sakslaste ja teiste esimene ja viimane, aga mitte ainus asi, sest riiklik elu nõuab truuduse kõrval veel palju muud, mille täitmise riigivalitsejale rõõmu teeb ja mille täitmata jätmise teda kurvastab.

5. Pidagem kinni, mis meil on; aga laskem ka mõistlikult lahti, mida pidada ei saa. Pidagem kinni, mis meil on; aga laskem viibimata lahti, mida meil enam ei ole.

49. Kes mõõga tõmbab, saab mõõga läbi hukka. Kui eestlane rahvusega võiduplatsile astub, saab ta rahvas hukka.

55. Saatke eestlased rahvuslisis asjus valitseva, s. o. vene rahva kahtluse alla ja teie lükkate terve eesti vankri kraavi.

57. Tahate teie eesti poegade eest kõrgemate kutsete ukseid lukku panna, neid koolist ja kohust, valitsuse ja ülema sõjaväe teenistusest eemale hoida, siis äratage neis ehk nende suguvendadeski rahvuslik tuhin lõkkele.

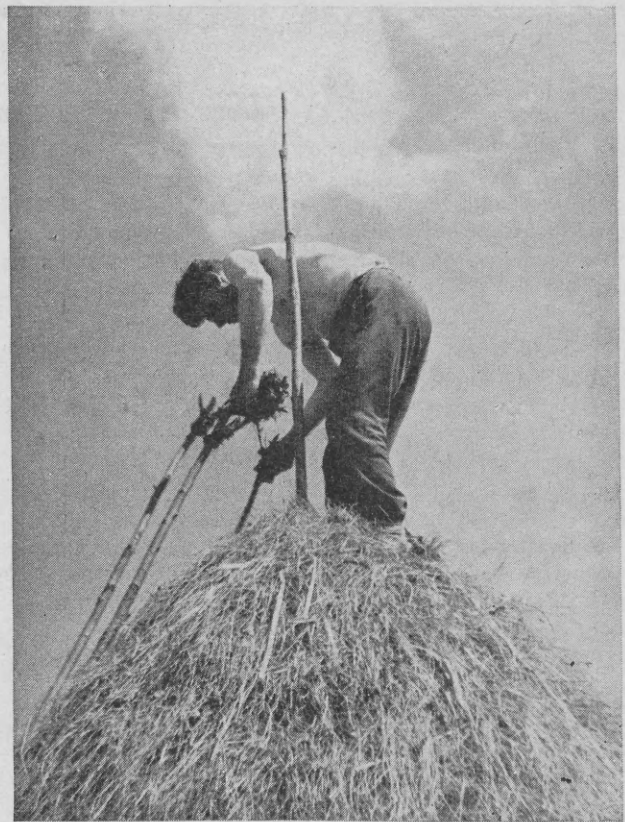
62. Soome sild, millest eesti luuletused meile laulavad, on valmis ja see on soomlaste ja eestlaste Isevalitseja, Vene Keiser. See poliitika sild on põline ja ta suudab neid rahvaid kanda ja edasi aidata. Laulgem temale ja lootkem tema peale. Muud silda meil ei ole olemas ega tulemas.

89. Eestlased ei jõua ega saa enestele omal jalal seisvat haridust üles ehitada. Nad peavad endid ühe suure haridusrahva najale toetama...

95. Tehke vene haridus meie noorsoo silmis halvaks ja teie teete meie noorsoo silmis hariduse üleüldse halvaks, sest et tal muud haridust saada ei ole...

Sääraste mõtete levitaja ja eestvõitleja tahtis ise olla eesti rahva juht! Seepärast märgibki Tuglas (ibid. lk. 134):

„Ta pidi nägema, kuidas pikkamööda kaaslastest temast loobusid, kuidas ta eemale jäeti pea kõigist avalikest ettevõttest, kuidas üldine vaen ja halvaks panu tema ümber kasvas ning aeg lähenes, mil ta täiesti ükski pidi jääma oma „ekstsellentsidega““. Ning edasi, lk. 163: „Asjaolude hädaohtlikkus peitus just selles, et tol ajal

Kuhjategemine jõuab lõpule

teisitimõttelejatel oma seisukohti täiesti võimatu oli kaitsta. Grenzsteini õpetus eesti rahva elujõuetusest ja venestajate vägevusest nõrgus korrumppeeriva mürgina rahva organismi ega olnud abinõusid laiemate masside teadlikuks tegemiseks...“ Ja lõppkokkuvõttes ütleb Tuglas (lk. 200): „Grenzstein on negatiivne kuju meie ühiskonna ajaloos. Tema tahted rabeles kahtlastel, üldsusele kahjulikkudel sihtidel... Ta halvatas rahva elujõudu kõige hädaohtlikumal silmapilgul ja paralüüsis selle eneseavaldusi...“

Juhan Luiga iseloomustab Ado Grenzsteini tabavalt („Päevamured“ II, lk. 183—184):

„A. Grenzstein ...läks oma vähearenenud, pilpatulelise „vaimurikkusega“ — suurilma mõttevalda „ehale“, kukkus vähevilunud rändajana... haledasti sisse...“

Ta õppis sealt: „Võim“ on ainuke võim. Väike rahvas on väike võim, tal tuleb suurele alla anda. A. Grenzsteini vaim oli „mõtteliselt“ küpseks saanud slavofiilide ideevõrgutustele: ta kuulis ida sireenide häälitsemis-meelitamist... Kuulatahes sattus A. Gr. nende idamaalisse hurma: andis end meelitajale enne pulmi, sünnitas enneaegselt surnud „Saja küsimuse“ vördja. Läks lõpuks oma mõtte-rikkuse ja poliitilise kõlblusvaesusega hoopis ogaraks.“

Ado Grenzstein on (Jakob Kõrvi kõrval) otse eeskujulik koolinäide, kuidas ideed ja propaganda võivad külge hakata. Moodsa aja sellekohane võitlus on aga palju keerukam, raskeltläbinähtavam ja salakavalam. Oleme seni õnnelikult suutnud edasi purjetada ida ja lääne eksitavate sireenide võtlulaulude vahel. Jätkugu seda meelegindlust uinutavate viiside vastu alatiseks. Seepärast olgugi hüüdsõnaks: valvel sisemisel liinil!

E. R.

Juhan Liivi surmast 25 aastat

Käesoleva aasta novembris möödub suure eesti luuletaja Juhan Liivi surmast 25 aastat. Praegu tundub sõnavõtt sel puhul vahest ehk varasena, kuid ei tee viga. On hea juba aegsasti juhtida tähelepanu sellele tähtpäevale; seda rohkem võetakse sõna siis täpsel tähtajal. Juhan Liivi elu ja luule väärivad seda alati, nii enne kui pärast.

Noorelt vajus manalasse see eesti kirjanduse kurblooline kuju. Ta ei saanud 50 aastatki vanaks, kui pidi juba kaduma elavate seast, samal ajal kui tema vanem vend Jakob Liiv elas tervelt 25 aastat kauemini, surres alles käesoleval aastal 78-aastase raugana.

Juhan Liivist ei räägitud palju tema eluajal, ta unustati vahetevahel koguni; samuti kõneldi vähe temast ka ta surma puhul. Ajalehed teatasid, et Juhan Liiv on surnud üksikuna ja mahajäetuna oma sugulaste juures Alatskivil ja on maetud Alatskivi kalmistule. Lühidalt puudutati ka tema kirjandusliku loomingu arengut ja tähtsust. Ja see oli tol ajal kõik. Juhan Liivi mälestati nagu möödaminnes.

Kuid ega see tähelepanematus jäänud alatiseks nii kestma. Ajad ja olud töid varsti muudatuse. Juhan Liivi kui isiku ja kui luuletaja kuulsus ning tähtsus hakkas rahva silmis tõusma kohe pärast ta surma, nagu see on tihti siin maailmas, ja on tõusnud kuni viimase ajani. Ning tänapäev on ta isik omandanud juba mingi pühaku oreooli ja ta luule saanud kogu rahva hääbumatuks pärisosaks. Juhan Liiv esineb esimese suuruse tähena eesti kirjanduse taevas ja eesti elus prohvetliku kujuna. Tänapäev koheldakse teda kui eestilise mat kirjanikku ja kui rahvuslikumat sõnakunstnikku, kelle looming omab sümbolset tähtsust. Seda oma postuimset tunnustust ja oma luule tulevast missiooni nägi kirjanik geniaalselt oma eluajal ette, kui ta prohvetlikult ennustas luuletuses, mille ta loonud raskemal Vene surve ajal:

*Kui tume veel kaa ka sinu maa
ja raske su koorem kanda,
kui enam ei jõuaks, ei jõuakski sa
su soovide siniranda, —*

*täht süttib ehk taevas su üle veel,
lill tõrkab su haa pinnast
ja sinu mõte ja sinu meel
kord tuksub su rahva rinnast*

*ja liigub ja loob ja lehvitab
ja kaunid radasid rajab,
su rahva koda see ehitab
ning põlvest põlveni kajab.*

Mitte moepärast ei pälvi Juhan Liiv tänapäev kogu rahva hindamist ja tunnustust. Põhjus peitub tema

loomingu olemussisus. Sügavama armastusega on ta kujutanud eesti elu, olustikku ja inimesi, osanud tungida rahva hinge sügavamasse olemusse, kujutanud Eesti mineviku saatust, mõistnud oleviku elusisu ja aimanud tuleviku palet.

Kui isik oma kurbloolise saatusse ja kui luuletaja oma luule igavikulise olemusega ei mahu Juhan Liiv ühe ajastu kitsastesse raamidesse. Ta elu paelus inimesi eile, paelub täna ja homme, samuti on tema luule uus ja haarav alati. Kuid ometi on temagi nagu kõik inimesed siiski kõige rohkem oma aja laps, kõige rohkem oma aja elutunde ja maailmamõtte kajastaja ning tõlgitseja. Juhan Liiv on Vene surve ajal enamiku oma elust elanud ja see surve on tema isikusse, ellu ja luulesse kustumatud jäljed jätnud. Kogu tema nukrusliku luule ilu ja valu eetos on selle süngel surve aja häälestuskaja. Pea igas tema laulus tunneme otse orgaaniliselt reaktsiooni ja surve aja lämmatavat leitsakut ning vinget hõngu, mille vastu luuletaja kas protesti avaldab või vaikselt leinanooti helistab, haletsedes rahva süngel saatust.

Juhan Liivi luules on palju sellekohaseid motiive, mis sisaldavad tema aja hingetukseid; nende seas korduvad tihti säärased motiivid nagu loidus, ükskõiksus, uni ja magamine, võimu ees meeldida tahtmine ja roomamine jne. Kõiki neid motiive ei tarvita luuletaja niisamuti enda lõbaks. Ei, neil on oma sügav mõte. Soovis ju Vene võim, et eesti rahvas võimalikult vähe teotseks ja mõtleks, seda rohkem laseks aga enesega teotseada ja teistel enese eest mõtelda, et see rahvas oleks sõnakuulelik ja roomamis-meelne. Veel rohkem, Vene võim soovis, et eesti rahvas igavesti magama uinuks. Iseloomustav on antud juhtumil kas või näiteks see, kuidas üks Vene võimu esindaja meie maal omal ajal tõlkis tuttava saksa hüüdsõna „Vaterland, magst ruhig sein“, üteldes, et „Otetšestvo, tō možeš spatj,“ mis kõlab eestikeelses tõlkes: — isamaa, sa võid magada. Magama tahtis Vene võim uinutada kogu eesti rahva, kaotada temas iga isetegevuse ja iseolemise tahte ning lükata või tõmmata ta oma kaissu, kus eestlased kui niisugused kaoksid. Sellele magamauinutamisele vihjabki Juhan Liiv, kui ta loob laulu „Läänemere lained“:

*Sa magad, sa magad, sa magad,
sa magad, mehike,
nii kaua koputame
me kivikaldasse.*

*Sa magad, sa magad, sa magad,
sa magad, mehike,
ja rauad käsist ja jalust
sull' lõikavad lihasse.*

*Sa magad, sa magad, sa magad,
sa magad, mehike,
nii kaua koputame
su unustud rannale.*

Niisamuti kui ta ironiseerib rahva magada tahtmise üle, pilkab ta ka inimeste roomamist Vene võimu ja nende meeldida tahtmist kõrge ülemuse ees, tehes seda kõige tabavamalt laulus: „Kes meeldida tahab“.

*Kes meeldida tahab, peab roomama,
„jah“ üteldes „ei“ peab mõtlema,
mis teine tahab, peab tegema,
peab ahelaid kandma ja — tänama!*

*Peab kandma lõpmata palju veel,
peab tundma, kuidas tal murdub meel,
peab kummardama kulla eel —
peab nuttes naeratama veel.*

*Ja kes ei taha, ei meelita ta,
ei taha, ei taha, ei tahagi ta!
vaid külmalt elugi pakub ta —
tal enesel katsutaks meeldida!*

*Ja jääb ta nüüdki veel muutmata,
ta tõe-armastus puut'mata,
üks peab nüüd kahest sündima:
ta peab nüüd tõusma ehk langema!*

Neile, kes alistusid Vene võimu vägivallale ja keda meelitas hülgav kuld ning kes sulistasid venestamise sõiduvees, ihnuustades võõrast väimust ja võõrastest eeskujudest, lausub ta laulus „Vanemuise lastele“:

*Sa kõnnid tippamisi
ja kannad pärgasid pääl,
võltshambad suus on sul vahest
ja moonutatud su häääl.*

*Ja pärleid kaugeimaist maadest
sa ehteks endale tood'
ja kulda kaugeimaist raadest
ning sellest kangaid kood.*

*Vast oled kui korratu naine,
vast ruttad kurega
ja viskad pesuveega
sa lapse vannist ka.*

Need on üksikud näited Juhan Liivi masendava meeleoluga häälestatud luulest, mis näitab, kui raskesti rusus meil venestusaja surveke, rusus nagu letargiline uni seitset

magajat muistsel ajal. Sääraseid näiteid võiks tuua veel palju ja palju. Kuid jätkub neist. Neist selgub igale paljugi, kes mõista tahab.

Ei iseloomusta rabavamalt ja tabavamalt meie rahva varjulist ja unelist elu keegi premini kui Juhan Liiv, kui ta ütleb:

*Ja väli must ja murelik,
siin vanemate minevik.*

Nüüd mõistame, miks Juhan Liiv on meie rahvale nii ligidane ja miks tema sõnad tulevad otse kui rahva hingest ja südamest. Olgu käesolevad read selleks kirjutatud, et meie suure luuletaja 25. aasta surmapäeval juba aegsasti tähelepanu juhtida.

J. Roos

SEITSME PAGULASE PÄEV

Kalender ja muud kirjad kõnelevad seitsmest magajast, seitsmest magajast vennast ja nende päevast.

Ent õigem oleks kõnelda seitsme emigrandi või uinuva emigrandi päevast. Sest need, keda sellel päeval meenutatakse, olid tõelised emigrandid, põgenikud, kes püüdsid end päästa oma isanda viha alt.

Lugu juhtus aasta 250 paiku peale Kristuse sündi, mil usk sellest vaeste lunastajast hakkas Rooma riigis levima. Roomat valitses tookord diktaatorlik ja sõjakas keiser Decius. Imelikul kombel teenis tolle diktaatori trabantide ehk ihukaitsevæelaste hulgas seitse venda korruga. Vennad olid kas salaja juba kristlased või kaldusid selle õpetuse poole, mis neile nende viletsuses lohutust pakkus — õndsakssaamist.

Hirmuvalitsetajatel on üheks võtteks, kui elu rahval talumatuks muutub, siis rahva tähelepanu raskuste õigetelt põhjustelt kuhugi mujale juhtida. Nii tegi ka keiser Decius. Selleks sobisid talle taltsad, kuid oma usulistes harrastustes fanaatilised kristlased. Decius hakkas kristlaste suhtes rakendama rassiteooriat, et päästa uhket rooma tõugu idamaisest ketserluse õpetusest, mis propageeris iga isiku väärtust, võrdsust ning suveräänsust jumala ja keisri ees. See tundus Deciusel hädaohtliku ning võõra liikumisena.

Decius kuulutas kristlased lindpriiks ja hakkas nende vastu rooma rassismi rakendama. See sündis siis ka sellise põhjalikkusega ja brutaalsusega, et isegi ta

omad trabandid ära kokkusid, nagu sellist kokkumist praegusel ajal ka Venest ja mujalt kuuleme.

Seitse venda keisri trabantidest olevat siis surmahirmu surnud. Et aga tookordse Rooma riigi piirid olid laiad ja vendadel meie aja autosid ega lennukeid kasutada polnud, millega oleksid võinud üle piiri emigreeruda, siis põgenesid nad ühte kaljukoopasse, milline peidukoht aga varsti keisri teiste käsilaste poolt avastati.

Decius ei lasknud neid mitte koopast välja tuua ega nende kallal vägivalda tarvitada, vaid laskis koopa suu tugevasti kinni müürida, et emigrandid võiksid seal „täit rahu ja õndsust maitsta“.

Koopas sündis siis ime, nagu imed tihti pimeduses sünnivad: seitse venda-emigranti „uinusid“ seal magama ja magasid ligi kakssada aastat. Kuid teadmine nendest ja see mõte ehk idee, mida nad esitasid, tungis ka läbi müüri ning vallutas varsti kogu Rooma riigi. Vaim võidab võimu!

Keiser Theodosius I laskis umbes saja üheksakümne viie aasta pärast oma piiskoppide ja preestrite juuresolekul seitse venda korraks unest äratada, et nendest luua ristiusu märtrite ja magajate prototüüpi.

Ka meie aja deciused rakendavad oma alluvate suhtes samuti rassismi ning muid isme. Ja et inimesed õndsaks ning pühakuteks saaksid, nagu see juhtus ligi paari tuhande aasta eest seitsme vennaga, selleks lasevad nad rahvale helistada igasugu unistavaid unelaule.

K. Laagus

Teisendeid teemal...

Ei mäleta, kust ajalehest silma ja meelde hakanud: „Enne kui riigikogu istungjärk lõppes, leidis aset suur välispoliitiline mõttevahetus. Seda mõttevahetust ootas huviga kogu rahvas ja vististi ka teiste põhjarahvaste avalik arvamine“...

Muidugi ei käinud see meie „vaikse iseloomuga“ riigivolikogu kohta, mis oma lühikese kevadise istungjärgu lõpetas kalandusseaduse arutlemisega. Rootsi riigipäeva saadikud — täpsemalt öeldes — soovisid kuulda valitsuse ja väliskomisjoni aruannet segasest rahvusvahelisest seisukorrast. Riigipäeva kojad Stokholmis ei läinud puhkusele enne seisukoha võtmist Rootsi välispoliitika juhtimise kohta. See oli 1. juunil s. a.

Ametlikud seletused ja parlamentaarikute hääled ei

varjanud seal Euroopa rahu väljavaadete halvenemist diktatuuride tõuklemises sõjakaile vägivaldategudele, riikide palavikulises relvastusvõistluses. Mõttevahetus Rootsi riigipäeva esimeses ja teises kojas kajastas avalikku üksmeelt valitsuse ja kõigi erakondade vahel selle välispoliitika põhijoonte kohta, mis oma sihiks on seadnud „relvastunud erapooletuse“. Samuti ei tekitanud lahkavamus vajaduse rõhutamine, et välispoliitika ja riigikaitse ülesanded tuleb tõhusamalt kokku rakendada juba hingeldaval rahuajal. Vaidlused keerlesid Rootsi kui Rahvasteliidu liikme asendi ümber.

Riigipäeva otsustava koosoleku eel oli käinud Rootsi pronatslikku „erapooletust“ pooldavate ringide äge agitatsioon sidemete katkestamiseks Rahvasteliiduga, kuna

selle koalitsiooni liikmeksolemine rahulikke põhjarahvaid veel võivad kiskuda Euroopa sõtta. Tegevusvabaduse reserveerimist Rahvasteliidu pakti 14. artikli suhtes oleks pahempoolne vähemus tahtnud kallutada kogu Rahvasteliidust lahkumise otsuseks. Säärane samm oleks olnud seisukoha võtmiseks Goebbelsi propaganda ja Suur-Saksamaa imperialistlikkude sihtide kasuks, ja see ei löönud Rootsis läbi. „Kui ligineda Rahvasteliidust lahkumise küsimusele“, lausub välisminister Sandler, „siis peame enestele selgeks tegema, et me mitte välja ei astuks tühja ruumi.“ Küll aga konstateeris Sandler Rootsi tasakaaluka erapooletuse ja iseseisva otsustamise kasuks, argumenteerides järgmisi kurbi tõsiasi: Rahvasteliitu juhtivad riigid on sanktsioonide pügalat sõjasüüdlase vastu käsitletud kas ebatäielikult (Abessiinia) või mitte sugugi rakendanud (Hispaania, Hiina), kuigi Rahvasteliit pakti selgesõnalise määruse järgi oleks kohustatud olnud vahele astuma. Sellest arvas ta õigustatud olevat järelduse: nii siis on kollektiivse julgeoleku huvides kohustava sundmääruse täitmine tegelikult muutunud vabatahtlikuks. Aga kas oleks korrektne ühekülgse ülesütlemise õiguse võtmine ilma kaaskontrahentide nõustumist hankimata nii tähtsas punktis? Selle vastuvaidlusega oli ametlik argumentatsioon pandud kõvemale kaitsele. Nõuti, et Rootsi ühes teiste põhjariikidega taotles Genfis sama asendi saavutamist, nagu see Rahvasteliidu nõukogu otsusega 14. mail osaks sai Šveitsile (suurte lääneriikide poolt lubatud „permanentne“ erapooletus, mis vähe hiljem on leidnud ka Itaalia ja Saksamaa heakskiitmise).

„Sõjaks või erapooletuseks või kuidas seda valmisolekut nimetada,“ kirjutas Dagens Nyheter“ 3. juunil. Halva julgeoleku konjunktuuri eel ei peeta paljaks automaatkahurite kohalepaigutamist varuks õhust ähvardava hädaohu vastu. Sõjajoonena varustamisele tähelepanu pöördes ei põlata seal maal kindlasti mitte ka konserviküsimust.

Meie konservatiivse demokraatia saadikutekojas juhatus rkl. J. Tõnissoniga istungite lõpul imelik lugu: keset kalandusseaduse kainet teemat on tal korraga mõttes hakanud mõlkuma mõningad varitsevad mõttekujud Dante Alighieri „Põrgust“ (vististi pantri, tiigri ja hundi mõistukujud). Asjalikkude arutluste eest vastutav koosoleku juhataja pole teda jätnud kodukorrale kutsumata. Kohatu leplikku vaimu ärritada mingite kiskjate remitsentsidega.

Aga kes võib vastutada suurte võimupoliitiliste isude vaigistamise eest selles kurjas maailmas?

*

Väikerahvas relvades oleme meiegi; valmis oma maad ja rahvast kaitsma. Seda teame, seda tahame.

Rahvusvahelises rahukriisis töötatakse meie välispoliitilist orientatsiooni hoida samadel sihtjoontel nagu kogu omariikluse kestes. Ja autoriteetlikku kinnitust mööda on meie välissuhted päris heal järjel. Ametliku seletuse maksimumi on ses suhtes andnud uue põhiseaduse jõustumisel valitsuse etteotsa kutsutud peaminister K. Eenpalu, kes 24. mail s. a. Riigivolikogus deklareeris: „ka edaspidi jääb meie välispoliitika aluseks tõsine püüd säilitada rahu, mis üksinda suudab

kaasa aidata rahvaste jõudsale arenemisele. Sellest eesmärgist on tingitud meie alatine soov arendada meie vahekordi kõigi riikidega heanaaberlikkuse vaimus.“ Seda hea läbisaamise juhtmõtet rõhutas valitsuse nimel kõneleja veel kord lisandades: „Vabariigi valitsus tahab välispoliitika alal jätkata seni käidud teed, arendada normaalseid ja korrektseid suhteid kõigi riikidega, olenemata sellest, missugune sisemine kord neis valitseb ning missugused on nende omavahelised suhted.“ („Uus Eesti“ 25. mail s. a.)

Paraku ei ole meie mitte ainult heade rahuteeside maailmas. Pandi tähele, et K. Eenpalu peaministrina antud deklaratsioonis vaikus tuginemisest Rahvasteliidu poliitikale. Rahuelementide segaduses avaldas ta endiselt lootusriikast usaldust jätkuvalle regionaalsele nõu- ja jõuühendusele. Ka seda on tähele pandud: „Meie koostöö liitlasriigi Lätiga, samuti koostöö Eesti-Läti-Leedu lepingu alusel on kõvenemas.“ Samas mõtteseoses märgiti ühelt poolt „traditsioonilise sõpruse süvenemist Poolaga,“ teiselt poolt, et ka „sõbralik vahekord Soomega on jõudsalt arenenud ja muutunud tihedamaks“.

Parima tahtega pole ikkagi mitte mõeldav kõikide riikidega täitsa võrdseisse sõprussuhtesse astumine. Ei lähe hästi ka väikerahvuslikus autarkias eksitamatusse erapooletusse eraldumine. Arvestades programmikõnes näidatud Eesti välispoliitika lähema konsolideerimise võimalusi, tundusid lõunapoolsed punktid ülekaalus olevat põhjapoolse üle.

See riiklikku suurprogrammi haarav kõne oli meeldivalt optimistlik oma häälestuselt, aga üsna üldsõnaline oma välimuselt. Need olid ju ainult lähtekohad meie välispoliitiliste taotluste ja lignemiste äärjoonestamiseks, ei toonud täit selgust lahtistesse ja viimistlematuise orientatsiooni-küsimustesse. Meie praeguse parlamentaarse kodukorra pigisse ei lõppenud faktiliste märkuste soovid.

*

Uue välisministri K. Selteri esimene ametlik külas-käik oli üle lahe Helsingisse. Üsna kauged kajad teiste rahvaste ajakirjanduses on sellega ühendanud oletust: mis oleks loomulik, kui et Eesti välispoliitiline kompass nüüd koguni kindlamini kui siiaamaani hakkaks taotlema põhjapoolset suunda; eks tõmba Eestit Soome poole ju lähedased hõimusuhted, ühised Rootsi aja ja vabadusvõitluste mälestused, hiljuti sõlmitud kultuurkonventsioon ning palju muud? Eesti oma ajakirjanduses pole puudunud hääli, mis on soovitanud Soome-Skandinaavia konsolideeruvale ja relvastuvale erapooletuspoliitikale lignemist.

Peab konstateerima, et meie uus välisminister põhjapoolse koostöötamise suhtes ei avanud — või ei avaldanud — mingeid uusi perspektiive. Soomest tagasi tulles jagas K. Selter avalikult huvitatud muljeid Soome majanduselu jõukast ja jõudsast arengust. Diplomaadina hoidus ta üldsusele teatamast muust kui külalislahkusest ja kujunenud sõbraliku joone jätkamisest. Erilisi välispoliitilisi küsimusi sellest kohtumisest nähtavale ei kerkinud. Aga Soome valitsus oli parajasti küll vastu võtnud Skandinaavia riikidega ühise erapooletusdeklaratsiooni ja asunud sellest järgnevate menetluste konkreetsele määrustamisele.

„Kui meie välisminister hiljuti Helsingis käis,“ kirjutab „Rahvaleht“ (nr. 86), „siis pärisid temalt soome lehemehed, kas ja millal Eestis parlamentarism täies ulatuses kehtima hakkab. See tuleb kindlasti, vastas minister: seisab ju see meie uues põhiseaduses. Kunas see aga täpselt tuleb, seda ei saavat ta veel öelda.“

Enne tuli igatahes Balti välisministrite konverents, kolonel Becki külaskäik...

*

Nagu teada, kirjutati Stokholmis 27. mail s. a. Soome, Taani, Islandi, Norra ja Rootsi vahel alla erapooletuse ühine deklaratsioon. See oli Kesk-Euroopa konflikti ja alarmeeriva vägede liikumise pineval hetkel. Soome kiirustus põhjariikidest esimesena regionaalselt kokkulepitud põhimõtteid ja kaitsereegleid ellu viima.

Eduskonna väliskomisjon töötas vastava eelnõu kiire korras valmis, president deklareeris 3. juunil Soome erapooletuse seaduse. Soome oli end maikuu lõpul vabastanud neist rahvusvahelistest sanktsioonikohustustest, mis Rahvasteliidus korrapärast rakendust polnud leidnud, aga Rahvasteliidust lahkunud dünaamilistele suurriikidele siiski on pinnuks silmas. Nüüd tõestas Soome kindlat tahet oma erapooletuse eeskirjade kõige võimaliku tehnilise täpsusega ja oma kaitsejõudude valvekorraldustega ära hoida kaasakiskumist igasuguste suuremate ja sõjakamate hädaohtlikesse aktsioonidesse.

Soome erapooletuse seaduses langeb rõhk eitavale vormile. Suurte välisriikide antagonismi ei keela see seadus mitte ainult lähimarssimise õigust igalt võõralt vält, vaid tõrjub oma kehtimise piirkonnast tagasi ka kõiki muid vastase kallale tungiva vaenutegevuse võimalusi maal, vees ja õhus. Näiteks: „Ärgu keegi Soome territooriumil lennukist või muul viisil tehku vaatlusi sõjapidajate liikumistest või kaitsevahendeist selleks, et neist teisele sõdivale poolele teateid anda.“ Või: „Kaubalaeva anastav laev ei tohi tulla Soome sadamasse või viibida Soome territoriaalvetes“. On üksikasjaliselt püütud lahendada hulk veelgi keerulisemaid menelussprobleeme ühelt või teiselt poolt tekkida võivate süüdistuste vältimiseks erapooletuse rikkumises, mis tähendaks tasakaalu ja iseseisvuse hädaohustamist.

Sõjavõimalusi ette nähes ja tõenäolisi soovimatuid juhtumeid loendades annab Soome erapooletuse seadus täpseid juhiseid ametiasutistele, kirjutades oma sihipüüdluste kohaselt ka tavalistele kodanikele ette nende välissuhtumise kohustusi sõdivate poolte vahel. Caveant consules! Ajaloo kurjad ilmad on varemgi palju karmimalt pühkinud üle Baltimaade kui üle Skandinaavia või Soome. Balti välisministrite konverents 11.—12. juul. Riias hellitas oma vastastikustes tervituskõnedes küll heanaaberliku usalduse, sõbraliku üksteise mõistmise, südamliku koostöö helisid. Konverentsi töö tulemuste teadaanne oli ometi niivõrd harvasõnaline ja stereotüüpiline, et vastust hoopis võlgu jäi väga oluliste küsimustele: kuidas mõtleb Balti väike entente oma julgeoleku ülemmäära korraldada vähem ilusate poliitiliste ilmadega? Kas püüab ta oma vahekordi Rahvasteliiduga ja erapooletuse poliitikaga samuti lahendada kui põhjariigid?

*

Need on välispoliitilised probleemid, mis meid kõiki puudutanud. Ühe või mitme väikeriigi olemasolu, rahvaste elu ja surma küsimused ei või piirduda ainult diplomaatlikkude käikude ja kindralstaapide vaheliste kõnelustega. Rõõmubast meie välispoliitika juhtimise taotlustest vähemalt kuulda, et sobivate vaatekohtade sarnasust vahekordade korraldamisel teiste riikidega uuritakse ja et võimalikke mõttekaaslasti nähakse põhjariikide rühmas. Välisministeeriumi poliitilise osakonna dir. N. Kaasik märkis hiljuti „Võidupüha albumis 1938“: „Nii mõnigi riik on juba asunud sellele (põhimõtte kolektiivset julgeoleku ideaali pooldava erapooletuse) teele, esijoones aga meie naabrid ja mõttekaaslased Skandinaavia riigid. Ka Eestis on see laialatuseline küsimus võetud kaalumisele õige ja ajakohase lahenduse leidmiseks.“

Ja ka hääleõiguslik kodanik pole töötavat mõtet ja häält kaotanud.

„Gazeta Polska“ avaldas (3. juunil) Poola välisministri külaskäigu puhul Stokholmi artikli, kus kiideti nii Rootsi lugupeetud asendit põhjariikide rühmas kui kolonel Joseph Becki diplomaatlikku ehituskunsti. „Pole mitte liialduseks väita,“ kirjutab poola poolametlik leht, „et Becki visiidiga sild on ehitatud üle Läänemere Poola ja Rootsi vastastikuse arusaamise ja sõpruse näol.“ Varsti pärast seda järgnes kolonel Becki saabumine Eestisse, meie juhtivate riigitegelaste isiklik kohtumine. Seda kommenteerisid poola valitsuslehed kui tähelepandavat ühenduspunkte panekut eriti Poola, Rootsi ja Eesti vahel; aga arusaamise võimed Poola riigi olemasolust Läänemere rannal, arusaamine ühise välispoliitilise orientatsiooni vajadusest ja erapooletuse huvide solidaarsusest Poolaga leiti üha süvenemas olevat kõigis Skandinaavia ja Balti riikides. Sellest propagandast hakkasid heas usus kinni eesti esialalsed häälekandjad.

„Et Poola välispoliitika erapooletu ja tasakaalustava tegurina Balti mere piirkonnas leiab järjest suuremat tunnustamist, selle parimaks kinnituseks on Skandinaavia riikide soe suhtumine Poolasse, mis tuli ilmsiks eriti reljeefselt J. Becki hiljutisel kälaskäigul Stokholmis“ („Päevaleht“ 13. juunil). Seda juttu Poola ja Skandinaavia riikide soojast vastastikusest suhtumisest saatis meie poolametlik „Uus Eesti“ veel ülistavamate komplimentidega Poola-Eesti erilisele sõprusele ja kui ka suure sõbra hiilgavalt tegutsevale diplomaatiale.

Paar nädalat hiljem tõi viimatimainitud leht lühikese ja kurva teate: „Skandinaavia laiendab erapooletute ringi“ („U. E.“ 26. juunil). Teatati Skandinaavia välisministrite laiendatud konverentsist, mis peetakse 22.—23. juulil Kopenhaagenis. Sellele konverentsile on kutsutud Hollandi, Belgia, Šveitsi välispoliitika juhid. Pole kahe silma vahele jäetud isegi väikest Luxemburgi. Küll aga on mööda mindud peagu suurriigina mõõdetavast Poolast.

Mis puutub Läänemere sildadesse, siis on eestlastele Soome sild ikka veel kõige käidavam. Parem ka otseühendus Stokholmiga kui Varssavi kaudu. Lauupeod

juunis pole küll suutnud lahku laulda poliitilisi pilvi Läänemere kohalt. Aga need peodki on omalt kohalt kaasa aidanud põhjarahvaste liginemisele. Riia laulu pidu andis näiteks ühe Rootsi lehe („Stockholms-Tidningen“) kirjasaatjale põhjust arusaamisele püüdvaid

mõtteid mõlgutada mõnes Balti riigis kehtivast autoritaarsest korrast. Balti riikide senist välispoliitilist joondumist iseloomustas ta suurema sümpaatiaga: see on „demokraatlik rahupoliitika, Rootsis hästi vastuvõetav.“

Wait

Lui Oleski väljasaatmine maalt

Kolmkümmend aastat tagasi — 15. juulil 1908. a. vahistati Tartus advokaadina töötav Lui Olesk. Vene kohaliku sandarmivalitsuse poolt korraldatud eeljuurdluse lõppedes 16. augustil 1908. a. saadeti Lui Olesk poliitilise kahtlusalusena kodumaalt välja. See oli Lui Oleski esimene väljasaatmine maalt. Alles kolmeaastase eemalviibimise järel oli uuesti lubatud Lui Oleskil elamine Läänemeremaades. Siin Riigi Keskarhiivis leiduvate allikate järgi kokkuvõtlikud andmed Lui Oleski väljasaatmisest.

7. juulil 1908. a. oli Viljandimaal läbiotsimine Jüri Vilmsi juures. Sellel läbiotsimisel leiti peale muu üks Trotski ja kaks vürst Krapotkini raamatukest, mis olid tolleaegsete mõistete kohaselt „keelatud kirjandus“. Sellel keelatud kirjandusel oli aga märgitud Lui Oleski nimi ja raamatukogu kataloogi järjekorranumbrid. Ülekuulatud Jüri Vilms seletas 10. juulil 1908. a., et tema ei tunne Lui Oleskit, aga kõne all olevad raamatud on tema saanud ühelt tuttavalt üliõpilaselt, kelle nime ta ei mäletavat.

Agentuurandmed Lui Oleski kohta olid järgmised:

1) Lui Olesk agiteerib kohalike eesti päriselanike keskel.

2) Lui Olesk oli 2-se riigiduuma valimistel sots.-demokraatide valijameeste kandidaat.

3) Lui Olesk oli ühenduses Põhja-Liivimaa aktsiooni-grupi liikmetega, nagu Rudolf Nieländer, Leeman, Kesküla jt.

4) Tähendatud aktsiooni-grupi liikmed said rahalisi saadetisi Lui Oleski vahetalituses.

Neil agentuurandmetel korraldati läbiotsimine Lui Oleski juures ja tema „kahjuliku tegevuse üle“ alustati eeljuurdlus. Läbiotsimise tagajärjed näitasid, et Lui Olesk oli saanud kirja Jüri Vilmsi isalt 14. juulil 1908. a., kus peale muu palutakse, et Lui Olesk aitaks hankida Jüri Vilmsi vabastamiseks tagatisrahasid 500 rbl. Ka leiti Lui Oleski juurest kellegi Väljaotsa kiri Filipopolist, kes oma kirjas kahetseb, et administratiivsel teel on takistatud Lui Oleski toimetatud „Vaba Sõna“ ilmumine. Lui Oleski juurest leitud 6 eksemplari „Tuleviku riiki“ tõendab, et kuigi ajakiri „Vaba Sõna“ on suletud, siis ometi töötab Lui Olesk nüüd kirjastuses „Vaba Sõna“.

Agentuurandmete tõenduseks tuuakse ette, et 1907. a. on Lui Oleski ja Otepää vallakirjutaja Vulfi vastu tõstetud süüdistus eesti talupoegade ässitamises, missugune süüdistus aga lõpetati. Eeljuurdluse käigust paistab silma, et Lui Oleski läbiotsimiselt leitud 5 ingliskeelset kirja saadeti Riiga tõlkimisele, kuna Tartus kui ülikoolilinnas ei saadud sellega toime. Ka pannakse Lui Oleskile süüks läतिकeelne kiri Riist, mis allakirjutatud kellegi „Tia“ poolt ja mis leidis Rudolf Nieländeri süüdistusaktis. See kiri oli saadetud Lui Oleski nimele. Riia aga olevat läti organisatsioonide keskkohat. Veel tuuakse Oleski vastu kellegi Sergei Kaulbarsi seletus, mis aga näib olevat täiesti välja mõeldud selleks, et agentuurandmete anda reaalsemat ilmet.

Esitatud agentuurandmete puhul seletas Lui Olesk ülekuulamisel järgmist:

1) Tema, Lui Olesk, on parteitu. Jüri Vilmsi tunneb ja arvab, et Vilms on välja valinud raamatud tema raamatukogust ise enesele lugemiseks. Otepää valla-majas peetud sekretär Vulfi kutsel kõne mõte on pahurpidi pööratud ja selles asjas politsei poolt aastat hiljem alustatud toimetuses ta näeb ainult politsei võtet takistada temale, Lui Oleskile, enese õiguslikku kaitset, kuna vahepeal on tunnustajad jõudnud palju ära unustada.

2) Sotsiaaldemokraatide vaateid tema, Lui Olesk, ei ole jaganud ja ei jaga. Valijameheks Vene riigiduumas oli ta üles seatud parteitute pahempoolsete kandidaadina.

3) Tunneb näo järgi Rudolf Nieländerit, aga ei tea, kes on „Tia“ — läतिकeelse kirja autor ja ei või ka vastutada selle kirja sisu eest.

4) Tema, Lui Olesk, on küll kevadel või suvel 1907. a. tõesti saanud tähtsuseta rahasaadetisi enda nimele Liibavist, ilma et ta oleks teadnud rahasaadetiste ülesannet. Saadetise andnud tema, Lui Olesk, mõne päeva pärast üle kellelegi tundmatule, kes tuli raha järele ja kes teadis rahasaadetise üksikasju.

Lui Oleski seletus ei rahuldanud Vene sandarmivalitsust. Kõiki asjaolusid kokku võttes ja eriti arvestades Lui Oleski mõju „eesti talupojale ja eesti üliõpilastele, kelle keskel Lui Olesk alatiselt liigub“, saadeti Lui Olesk kui „isik, kes on erakorraliselt kardetav ühiskondlikule rahule ja korrale“, 3-ks aastaks välja Läänemeremait — uue asukohaga Vologda.

Lui Oleski vastustes paistab silma otsekohesus, mis üldse on omane Lui Oleskile. On täiesti õige, et Lui Olesk ei kuulunud sotsiaaldemokraatide hulka. Selle partei liige ei ole Lui Olesk iialgi olnud, nagu ta õieti tähendab ekslikkude agentuurandmete pareerimiseks. Ta on üleolev ja ei salga asju, mis tõesti aset leidnud.

Ei ole huvita, et Vene siseministrile hiljem esinenud delegatsioon, kelle hulka kuulus ka Artur Beek, ei võinud Lui Oleski heaks kõige vähematki ära teha.

On inimesi, kes oma mõttemaailmaga ei sobi teatud ajajärku. Siis üteldakse nende kohta, et nad on eluvõõrad, et nad ei ole „elulähedased“. Tartu elas käesoleva sajandi algaastailt kuni Vene suure revolutsioonini 1917. a. poliitiliselt väga kinnises ja suletud, umbes ringis. „Viendad aastad“ tõid rea uusi mõisteid

(Järg lk. 17)

Juhikultusest ja erakondlikust vaimust meie maal

On huvitav vahetevahel vaadelda teatavaid nähtusi ilma arvustamata ja ülistamata. See on teinekord huvitav ka poliitiliste nähtuste ja avalduste suhtes. Poleks vist üleliigne mõnesuguseid tähelepanekuid teha selle kohta, kuidas peegeldus meie rahva iseloomus viimasel ajal paljudes maades meeli kõitev juhikultus ja tema vastand — erakondlik vaim.

Rahva iseloomu kohta tähelepanekute tegemiseks on õieti ainult üks materjalide kogu — see on selle rahva ajalugu. Niipalju kui meie oma muistse iseseisvuse aja kohta teame, ei tuntud meie juures üldisi juhtisid, kuningaid. Ainult äärmise häda puhul, sakslaste sissetungi ajal, ühines suurem osa maakondasid, ja sedagi ajutiselt, ühise juhi Lembitu all. Missugune aga oli muistsete eestlaste suhtumise autoriteeti üldse, selle üle võiks ehk mõnesuguse ettekujutuse saada ühe episoodi järgi Läti Henrikust. Seekord puutub küll asi jumalatesse, õieti jumalate vahetusse. Kuid jumal ja juht — palju seal siis vahet on moodsate arusaamiste järgi, pealegi kui seda võtta jumala või juhi tunnustamise hingeeluliste lähtekohtade vaatlemiseks.

Lugu ise on järgmine: Muistse vabadusvõitluse lõpupoolel ilmus kord mõõgavendade ordumeister oma väe, ristisõdijate, lätlaste, liivlaste ja juba allaheidetud eestlastega Virumaale röövkäigule. Röövjõuk jäi peatumata Rakvere ligidale Tõrma külla, mis oli tol ajal Viru vanemate asukohaks. Kuna maa oli ümberringi rüüstatud, vastupanuvõimalused puudusid, siis ilmusid ordumeistri juurde allaheitmise üle läbi rääkima Viru vanemaist Tabeline ja Kirivane. Allaheitmise märgiks pidi vanemaid kõigepealt ristitama. Kuna Tabeline oli juba ennemalt Ojumaal ristitud, siis asuti Kirivase ristimisele, mida nähtavasti Läti Henrik ise, kes kaasas oli, toimetas. Selle juures deklareeris Kirivane, et ta hea meelega valmis on uut usku vastu võtma, sest vanade jumalatega on temal halvasti läinud, vahest veab uue jumalaga paremini. Läti Henrik muidugi ei märka selle seletuse sügavat ironiat ja täielikku uskumatust nii vanadesse kui ka uuesse jumalasse. Selles seletuses puudub igasugune jumaldamine, isegi igasugune autoriteedi tunnustus, see on vaid õnnekatsumine, nagu võiduajamisel panuse panemine uuele hobusele! Nõnda seletas Kirivane, kes oli tähtis vanem, sest ordumeister ise hakkas temale ristiisaks. —

Järgmistel sajanditel kaob tolleaegne Eesti valitsev klass. Vanemate sood on hävitatud, põgenenud Norgardisse, või väiksemas osas muutunud uute isandate vaasallideks ja ühte sulanud võõrastega. Kuid huvitaval kombel partikularistlik vaim, mis iseseisvuse ajal valitses üksikute maakondade vahel, kestab edasi. Muidugi, Liivi riigis peegeldus üldine keskaegne ühiskondlik ehitus, kuid silmatorkav on siiski eriline partikularism, erakondlik vaim, meie aja keeles, mis sellel määral teistes selleaegseis riikides ei avaldu. Tõenäolikkult on selleks mõjuvalt kaasa aidanud eriti, mis puutub

Eesti osasse, maa pärisrahva loomus. Ei saa ju olla ühtegi valitsevat kihti, kes mõjustatud ei oleks valitsevatetest. Ja kõige rohkem mõjustatud olid rahva üldisest meelelaadist muidugi maal elavad vasallid. Vasall, kes elas üksikult, ümbritsetud pärisrahvast, sõduritest ja sulastest, nagu see varem keskajal teisisi ei saanudki olla, pidi alluma nendele mõjudele, mis rahva loomupärasest olemusest välja voolasid. Väliselt mõjustab küll valitsev kiht rahvast, kuid põhilised rahva loomuomadused mõjustavad jälle valitsejaid nende poliitilisi ja õiguslikke arusaamisi.

Niisugust eestlaste mõju võib kahtlemata tähele panna Harju-Viru vasalkonna juures, mis kujunes seesmiselt kõige tugevamaks koondiseks Liivi riigis. Kui jälgida selle vasalkonna ajalugu sajandite jooksul, siis on silmapaistev omapärane, võiks öelda demokraatlik kord, kui demos'e all mõista vasalle. Korraldus ei ole rajatud üksikule juhile, vaid kõikide võrdsele koostööle. See Harju-Viru vasalkond on tähelepanav ka selle poolest, et ta ei tunnustanud mingeid juhte väljastpoolt. Taani kuninga võim oli ainult nimeline, samuti nimeline oli selle vasalkonna suhtes hiljem Liivi ordumeistri võim. Rootsi ja Poola kuningad ning Vene tsaar olid ainult nendeks võiduajamise hobusteks, kelle abil loodeti võita. Selle järgi vahetati ka kuningaid ja reedeti neid kordamööda. Ka üldiselt võiks öelda, ei leidnud ühise juhi idee Liivi riigis tunnustamist. Russov jutustab, et Liivi riigi viimastel aastatel enne Liivi-Vene sõda selleaegses valitsevas kihis mõte tekkis Liivimaad ühise vürsti alla ühendada, et luua kindlamat keskvalitsust. Kuid see mõte ei leidnud pooldamist — arutati ja öeldi, ordumeister on ikkagi teatavas mõttes omasugune. Kui näiteks joomingul lähed tülli, lööd meistrile kannuga pähe, järgmisel päeval lepid jälle ära ning asi on korras. Vürstiga aga niiviisi ei saavat talitada. Nõnda siis näeme siin meeelolusid, mille järgi rõhk on sõnal „meie“, mitte sõnal „juht“.

Ka maarahva juures ei olnud arusaamised teissugused. Küll on kirjutatud Rootsi kuningate populaarsusest eestlaste juures, kuid kuningas oli ikkagi Rootsi kuningas ja teda tarvitati peamiselt vastukaaluks mõisnikkude võimule, eriti osavalt kasutati vastuolu kuninga ja aadli vahel mõisate reduktsiooni päevil. Nõnda et oli aegu, kus Stokholmis oli laialt eesti talupoegi, kes endale käisid mõisniku vastu õigust otsimas. Talupoegi kogunes pealinna isegi nii palju, et neid sealt pidi välja saadetama.

Asjata oleks aga oletada, et Rootsi kuningad kunagi on olnud eesti rahvale mingiks südamelähedaseks juhiks ja valitsejaks. Seda suuremal määral maksab aga öeldu Vene keisrite kohta, olgugi et ärkamise ajal lauldi üldiselt Vene kotka kaitsvatest tiibadest. Ometigi ei võinud Vene keisril olla kunagi mingit tõelist autoriteeti eesti rahva hulgas, juba sellepärast, et venelasse on meie rahvas alati suhtunud põlgusega. Venelane on ikka peamiselt kiisa- ja sibulavenelane ning

nende keisergi võis olla rahva ettekujutuses ainult paremat seltsi sibulavenelane. —

Nõnda ei leia meie vanemas ajaloos mingit juhkultust ega kiindumust autoriteetidesse, küll aga tugevat „meie“, kildkonna, erakonna harrastust ja vastavat poliitilis-ühiskondlikku mõttelaadi.

Huvitav on edasi tähele panna, et ka uue ajal meie maal ja meie rahva juures asi muutunud ei ole. Meie oma juhtidest on rahvale vahest kõige rohkem südame lähedale jõudnud Jakobson. Paistab, et tema austamine eluajal ja eriti lein tema pärast oli siiras. Ometigi ei olnud ta meie rahvas eluajal üldiselt ja vastuvaidlematult tunnustatud, vaid tema ümber käis kõik aeg sõda ka sisemisel rindel. Seda vägevamalt lööb aga meil juba ärkamise ajal välja erakondlik vaim. See vaim on meile korraga nii omane, nagu oleks ta meie juurest ainult ajutiselt ära olnud ja nüüd jälle oma koju tagasi tulnud, koju, kus ta õieti sajandite jooksul võrsunud ja suureks saanud. —

Alates ärkamisajast kuni iseseisvuse saavutamiseni ja sealt edasi kuni tänapäevani on see erakondlik vaim meil domineeriv olnud. Juhid meie juures on ikkagi olnud peamiselt erakonnajuhid. Ja huvitav, et neile juhtidele ei vana ega uue vaimu päevil pole õieti kunagi tõelisi südamest tulevaid ovatsioone osaks saanud — küll enim tagasihoidlik viisakus, teinekord isegi mürisev viisakus, või siis meeldidatahtev kiitus, mitte aga niisuguseid ovatsioone, mis meil, näiteks, on osaks saanud igasugustele rammumeestele. Sest rammumees — see oleme „meie“. Rammumees pole mingi juht, vaid rahvas ise — „meie mees“. See kategooria on meil hästi tuttav.

Inimkonna südametunnistus

„Õõ on laskunud õuduste ja piinade linnale. Rusu-hunnikuiks muutunud tänavaid valgustab vaid rohkete tulikahjude kuma. Koristamata laibad vedelevad hunnikutena laialipaisatud kivihunnikutel ja rahvahulgad, kes aegamisi pöörduvad tagasi terveksjäänud elamutesse, astuvad neist üle. Hirmsat pilti pakuvad purustatud koolihooned, kust ei suudetud õigel ajal välja tuua lapsi: majade seinad on kokku varisenud ja rusude all liigutavad ja oigavad veel haavatud lapsed...“

„Pommitamine on nõudnud väga palju inimohvreid. Seni on kokkuvarisenud majade rusude alt välja toodud üle 300 laiba. Eriti palju inimesi on surma saanud turplatsil, kus terved perekonnad, enamasti naised ja lapsed, kes olid tegevuses müümisega, on plahvatustes hukunud. Ainult üks pomm on tapnud 50 inimest.“

„Tulle saadeti noorimad aastakäigud — poisid 15—17 aasta vanuses.“

„Traattõketes olevad lüngad on sõna tõsisel mõttes blokeeritud inimkehastest barrikaadidega, mis mädanevad soojas päikesepaistes...“

„Enamik surmasaanuist on naised ja lapsed. Surmasaanute hulgas on iga 5 naise või lapse kohta ainult üks mees. Surnukamber ei suutnud mahutada kõiki laipu ja enamik neist paigutati kohaliku kalmistu müüri äärde.“

Need on vaid juhuslikult nopitud read teadetest, mis igapäev ajalehtedes ilmuvad Hiina-Jaapani sõjast ja Hispaania kodusõjast. Need on napid read, ent ometi —

Muidu meie ju kangeid mehi austame, aga pandagu tähele: ikka paljuses. Kui lätlasel on juht, siis meil juba juhid. Suurim austus on see, kui kellegi kohta öeldakse „vana“. Aga ikkagi teatava annusega ironiat.

Saksa hardumisest ja vene jumaldamisest pole siin jälgegi.

Kõige huvitavama näite erakondlikust mõttelaadist ja tõelisest juhkultuse puudumisest annavad meile vapsid nende liikumise hiilgepäevilt. Kõigil on veel meeles lause telefonipostist — kui meie tahame, siis paneme juhiks kas või telefoniposti. Ja sinna juurde kommentaarid, mida jagati tuttavatele, et meie paneme küll juhiks selle ja selle, aga võimu talle ei anna mingisugust jne. Igal pool rõhk ikka meie peal, juht on täieliselt fiktiivne, ettelükatav. Tüüpilisemat erakondliku mõtteviisi näidet vaevalt küll leiab kuskilt kui nende juurest, kes erakondade hävitamise oma peaaülesandeks olid teinud.

See näide peaks küllalt veenev olema meie rahvale iseloomuliku erakondliku mõttelaadi suhtes — igasugune väljast sissetoodud juhkultus muutub selle mõttelaadi juures puhtaks kometiks.

Nõnda võiks kokkuvõttes küll öelda, et meie rahva skeptilise meelelaadi ja tugeva huumori juures vaevalt võimalik on mingi tõelise juhkultuse tekkimine. Meie oleme oma meelelaadilt ligemal prantslasele ja iseloomult inglasele, kui sakslasele või venelasele. Seepärast ei taha juhkultus meil idaneda. See viimane on ikka rohkem omane rahvastele, „kes nalja ei mõista“, nagu sakslasele, venelasele ja meie vägevale liitlasele, lätlasele.

A. Leps

kui palju inimlikke kannatusi ühelt poolt ja kui palju loomalikku julmust teiselt poolt nad enestes sisaldavad.

Mille nimel ja mille heaks toimub terve see jube inimeste hävitamine? Parema ja õnnelikuma tuleviku nimel — öeldakse. See „parem“ ja „õnnelikum“ tulevik on aga niivõrd küsitav ja subjektiivne, et ta kunagi ei vääri neid määratud ohvreid, mis temale tuuakse. Tõepoolest: kas hakkab päike paistma soojemini Hispaanias, kui on lõppenud praegune kohutav vennatapp? Või hakkavad kirsipuud Jaapanis õitsema ilusamini, kui Jaapani lennukid on Hiinas kõik linnad maatasid teinud?

Inimene ei tea õieti isegi, mida ta oma õnnes vajab. Selle tulebki see sihitus, mis inimene näitab õnne jahil.

Inimeste traagika seisneb selles, et ei osata ega suudeta õnnelikud olla üksteise kõrval, vaid ainult üksteise kohal. Egas muidu ristiusu põrgu asu all ja paradüis ülal.

Imelik ja vastuoksuslik on inimkonna südametunnistus: samal ajal kui kõikjal on asutatud loomakaitsetse, pole suudetud luua veel ühtki püsivat ja tõhusat inimeste-kaitseorganisatsiooni. Ehk jälle: kui batsillide toime uurimiseks ja seerumite valmistamiseks kasutatakse kodujäneseid ja rotte, siis uute relvade võimsust ja omadusi proovitakse kaitsetute naiste ja laste kallal.

Praegu on inimkonna südametunnistusel rasked katsumispäevad, mis peavad otsustama, kas ja millisel määral see südametunnistus suudab kaasa rääkida inimkonna saatuse kujunemisel.

J. Kangur

Toome siinjuures mõnede ketisolevate linna-tukside pildid

7 Neljajalgse Tuksi sõjahüüd

7-me magaja päeva album avaldab siin artikli, mis on maganud 7 kuud 77 nädalat 77 päeva 777 tundi 77 minutit ja 7 sekundit ning nähtavasti kirja pandud ketist pääsenud neljajalgse Tuksi sulest, kes küll vist peast veidi ogaraks jäänud. Aga ei tee viga, Friedrich Nietzsche oli ka vaimuhaige, kuid valitseb juba 50 või rohkem aastat Euroopa mõtteilma, viimasel ajal eriti Saksamaad. Või on see Tuks 7 aastat keti otsas maganud ennast ka vaimuhaigeks.

Tuksid marutaudis ja duxid

Ajaleht kirjutas: „Petseri jaoskonna politseikomissar kuulutas 8. juulist alates kuni 1. oktoobrini marutaudi kahtlaseks piirkonnaks ... mida põhjustas Vilo vallast Dubrovna külast Petserisse joosnud marutõbine koer. Kõik koerad piirkonnas tulevad kinni pidada ja ümberhulkujad koerad hukata eraisikute ja politseinikkude poolt.“ Nii on kestnud juba 3—4 aastat. Mõni Peipsi kandist liikuv marutaudi kahtlane koer paneb ahelasse esialgu Peipsi naabruses olevate valdade koerad ja siis juba sisemaal Tartu ümbruse koerad. Sama lugu kordus Virumaal meie päevil.

Kui sa mitmel viimasel suvel jõuad oma peremehega suvepuhkusele Tartu ümbruse tallu, siis avaneb tüüpiline pilt: kõik need Reksid, Printsud, Tuksid, suured looma-või künniketid kaelas, istuvad vangis kuskil lauda või küüni seina ääres ja vaatavad igatsevate silmadega suvepuhkusele tulijat.

Kui ajalehti uskuda, siis tuleb marutaud idapiiri tagant, mis paneb meie Reksid, Printsud ja Tuksid ketti. Hiljuti lugesin Prantsuse ajalehest „L'Oeuvre“ Pariisis korraldatud näitusekirjeldust, kus lõppkokkuvõttes on öeldud, et vaevalt oleks Euroopa inimene suutnud seda ühiskonna korda üles ehitada, kui inimesel poleks olnud truuks saatjaks koer, kes ööd ja päevad valvab oma peremehe vara. Baseerub ju Euroopa ühiskond eraomandusel. Tõepoolest, kujutlegem meie ühiskonda ilma koerata!

Aga meist idas tehakse tänapäev hiiglakatseid ühiskonda korraldada ilma eraomanduseta, seepärast hak-

kan ma ka taipama, miks meist ida pool on koertel nii suur vabadus üle piiri käimiseks ja marutaudi levitamiseks. Kui eraomandust pole, siis pole tarvis ka tema valvurit — koera. Paistab nii olevat. Aga idamaadel olid koerad juba vanasti suures lugupidamises. Räägitakse näiteks Konstantinoopolis, tänapäeva Istanbulis, hulguvad suured koerte jõugud mööda tänavaid. Sest ida linnad ei või just uhkustada oma suure puhtusega, veevärgi ega kanalisatsiooniga — koerad täidavad seal tervishoiu-politsei ja arsti ülesandeid, õgides jäätiseid ja hoolitsedes nii linna puhtuse eest. Euroopa ühiskonnas on see ülesanne tervishoiu-politsei ja arstide hooleks. Või on meist piiri taga olevate koerte eriolesandeks naaberriikides marutaudi levitada, et seega hävitada maarahva koeri kui veendunumaid eraomanduse kaitsjaid? Kas on koerte vabadus meie idapiiri taga asuvates maades, kus rahvaste üle valitseb võimas dux, tingitud eraomanduse kaotamisest või lasuvad nendel tervishoiu arstide lentsalga ülesanded — üks on kindel, koeri seal nähtavasti ketis ei peeta, nagu vanasti sunnitööle mõistetud kurjategijaid.

Tartu vaim

Olgu kuidas on, aga Tartu ühiskonnas on see Tukse häda keerulise olukorra tekitanud. Aastat 3—4 tagasi, kui piiri tagant tulnud marutaudi tagajärjel meie koerad, mitte ketis olevad koerad, lindpriiks tunnistati, Tartu loomakaitseseltsi daamid ja härrad lunastasid kõik kinnipüütud koerad vabaks ja võtsid nad oma hooldusele tingimusega marutaudi lõppedes neile oma majapidamistes ulualust anda. Aga nagu ikka siin kurjas maailmas sõnade ja tegude vahel on suur kuristik: loomakaitseseltsi liikmed ei tahtnud enda peale võetud kohustust täita. Loomakaitseseltsi liikmeist ainult üks, prl. Mieler, jäi oma töötuse juurde ja võttis kõik need kinnipüütud koerad oma hoole alla. Siit algas siis rida sekeldusi prl. M. majapidamises, ja tõepoolest, kuidas sobiks see meie maksva ühiskonna korraga, et keegi annab ülespidamist ligi sajale koerale, ilma et sellest oleks tema majapidamisele tulu, ilma et neid võiks

Vaade Narva-Jõesuu rannale

Hinto contax-foto

eksportida, ilma et riik annaks sellisele majandusele preemiaid. Prl. M. heideti Tartu loomakaitseseltsist välja ja Tartu targad leidsid, et prl. M. kui kooliõpetaja ei ole küllalt kõlvuline sellele kutsealale. Aga et seadus ei näe säärast juhtumit ette, et kedagi saaks kohalt vallandada koertele ulualuse andmise pärast, siis taheti prl. M. tunnistada vaimuhaigeks. Asjatundlikud arstid aga leidsid, et säärane tagakiusatud koerte kaitse ei sisalda vaimuhaiguse tundemärke. Siis leidsid targad, et kõige õigem lahendus seisab selles, kui prl. M., keda targad peavad vaimuhaigeks, pandaks nõrgamõistuselistele ja idiootlike laste erikooli õpetajaks. Vist põhimõtte järele, et kuradit saab peltsebuuliga välja ajada. Vanasti maksis arstiteaduses põhimõte: „Similia similibus curantur“, kuigi prl. M. selle vastu protesteerib, sest need ulakad ja nõrgamõistuslikud lapsed, teades prl. M. tagakiusatud koerte varjupaika, teesklevad prl. M. klassi astudes ennast koerteks ja võtavad prl. M. haukudes vastu. Varem olevat meie ajalehtede reporterid ajalehtedes prl. M. peale haukunud, nüüd on nendele seltsinud ulakad lapsed.

Õeldakse, et see majapidamine ei andvat sissetulekuid ja teda ootavat pankrot, sest koeri siginevat lõpmatuseni ja kes neid toidab ning kuhu neid panna. Aga kas tänapäeva majapidamised ei kannata kõik nende vooruste all. Kas vilja ei kasvatata niisugusel hulgal, et pole kuhugi panna, kas taludes ei kasva loomi ülearu, kas kanad ei mune liiga palju mune, mil pole turgu, ja ometi makstakse preemiaid ning kärbitakse selleks ametnikkude palku ja tõstetakse tolle. Miks ei tunnistata peremehi ja tööstureid vaimuhaigeteks ja ei panda neid kurateeli alla; miks laenustatakse võlad ümber ja maksetakse preemiaid, et mittetasuvaid maja-

pidamisi hoida? Vist tahetakse maarahva eraomanduslikku ühiskonda hävitada, seepärast kõigepealt koerad maha. Siis võiks juba kergemalt ellu viia uut evangeeliumi. Sest meie Tuksidel on kõrvaliseks ülesandeks veel seni olnud karjahoidmine suvel ja piiripolitsei abistamine poliitilise marutaudi tõkestamiseks. — Seda ülesannet on nemad parima tagajärjega täitnud. Või tahetakse, et piiritagune poliitiline marutaud leviks?

On vist oodata koerte vabadussõda. Tõepoolest oleks aeg neljajalgsetel Tuksidel sõda kuulutada. Tuleb prl. M. Orleansi neitsi ülesandega toime, või põletatakse ta enne tuleriidal? Kes elab, see näeb.

Tuks

1935. a.

Järelmärkus:
Nagu ajalehest loeme, on nüüd veel ka Tartu ülikooli loomakliinik prl. Mieleri koeri hakanud tapma? Loodame, et Tuks seda asja tulevikus meile valgustab.

Nii otsis kord Karl August Hindrey (hüüdnimega Raudhabe) oma ärakadunud koera (hüüdnimega Traathabe) taga. Meie ei tea, kas koer ilmus selle kuulutuse peale Krootuse mõisa tagasi

Kadunud

Krootuses läks kaduma
niisugune

koer

pühapäev, 19. skp. Vaevasu
eest ära tuua Krootusesse
omanikule K. A. Hindrey

Seitse magajat

Noh, alati ju ei tarvitse neid magajaid olla nimelt seitse, vahel aitab kolmestki; aga, et see pealkiri siiski on enamvähem õigustatud, sellest ma kõnelen natuke pärastpoole.

Jah, tõesti meid oli ainult kolm: paks restoranipidaja Arumaa, veel paksem kuldsepp Leeper ja seesinane, kes praegu nokitseb neid ridu.

Kas te kunagi olete kuulnud, et on olemas niinimetatud Kuremaa järv? — Vaadake, just sinna me rühkisimegi Kaarepere jaamast — suurele vähisaagile.

Sinna on palju aastaid tagasi, ning olin ma siis veel noor ja tugev nagu Ešnapuri tiiger. Raudteesõit Tartust Kaarepereni ei väsitanud mind põrmugi, isegi õlled, mis võtsime Palamusel nii-öelda vähipüügi sissejuhatuseks, ei avaldanud minusse mingit mõju; seda rohkem higistasid mõlemad paksud, millist nähet võis panna ka selle asjaolu arvele, et need mõlemad aiva tihti uuri- sid taevatähti läbi lapiku pudelipõhja.

Siis läks teekond edasi — Palamuselt Kuremaa järve juurde. Tuttavalt talunikult saime lootsiku, kuid ainult kaks kaha ehk kahva, nagu öeldakse mõnel pool. Kuldsepal ei vedanud: juba oli üks kaha Arumaa käes, teine minul. Vaesel kuldsepal ei jäänud muud üle kui ainult higistada ja kadedusega vaadata, kuidas tema ülbed seltsilised tõstsid roheliselt samblapõhjalt vähke nagu kausist. Ja kui siis mu süda läks härdaks, kui kuldsepalegi laenasin oma kaha, siis ta rõõmustles nagu laps. Hirmsa hooga kahmas siis järvepõhjast kaha- täie sammalt ja pori, mille hulgas siiski siples mõni vähinatuke. Üsna lühikese ajaga oli meie laia põhjaga lootsik täis sammalt ja pori ja sellest silmapilgust peale algasid äpardused. Paks kõrtsmik libises jalgel ja tegi ootamata hüppe üle lootsiku serva. Ei mäleta enam, kes meist kolmest kõige rohkem vandus, kui tirisime teda välja, aga ma siiski arvan, et selle toiminguga sai kõige paremini hakkama päästetu ise.

Noh, mis sa hakkad peale läbimärja mehega, kes pealegi hirmsasti vannub ja isegi ei tea, keda nimelt. Peaaegu oleksid nad kuldsepaiga käsitsi kokku läinud, kuid seda ei juhtunud sel lihtsal põhjusel, et seekord kukkus kuldsepp latsakile roojastatud lootsikusse, mat- tes enda alla kümmekond vähki. Nüüd oli meie künas juba kaks imehirmsat inimest. Andsin nõu sõita kal- dale, seda enam, et juba jõudis kätte pimedus. Lukus- tasime oma sõiduki puutüve külge ja hirmsate sajatuste saatel läksime lähema heinaküüni juurde — üks märg mees, teine porine ja kolmas kuiv.

Kõrtsmik kooris ennast paljaks nagu isa Aadam, väänas riietest vee välja ja pani nad siis küüni ette kuivama. Peaaegu niisamuti toimis ka kuldsepp ja siis hakkasid kaks alasti meest ronima üles heintele nagu kanad õrrele.

„Paikesed!“ ärkas minus vana vigurivänt, „niiviisi alasti ei minda küüni magama.“

„Miks?“ küsisid mõlemad alasti mehed korruga.

„Esiteks,“ vastasin üsna tõsiselt, „torgivad heinakõrred teie paljast ihu, ja teiseks...“

„Ja teiseks?“ küsis kõrtsmik vihaselt, juuksed sarvis, tilk nina otsas.

„Teiseks on olnud palju juhtumeid, kus heinaküü- nis leidub madusse.“

„Jeesus!“ karjatas kuldsepp ja hüppas küüniluugi lähedalt prantsatades alla. „Äh-äh, siis mina sinna oma jalgu küll ei vii.“

„Mis sa siis arvad teha?“ küsisin hoopis süütu näoga.

„Oh, konutan siinsamas kuni hommikuni.“ Ta näol hiilgasid hirmuhigi pisarad, ja nagu pärast selgus, oli just tema nõrgem külge see ussiasjandus.

Aga kõrtsmik oli hoopis kuraasikam. „Ah, kurat!“ lõi käega, „mis üks uss mulle ikka teeb?“ Astus küüni- luugist sisse ja laskus heintele nagu suur, karvane kott. Muuseas öelda pole ma ialgi oma elus näinud nii kar- vast inimest, kui oli seesinane.

Pugesin minagi küüni, heitsin Arumaa naabrusse pi- kali ja ütlesin:

„Eks magagem nüüd nagu seitse magajat. Seal siis pärit nende ridade pealkirigi. Aga sel ajal kui meie kõrtsimehega magasime värskel heintel, oli kuldsepp teinud hulle tükke; ja mis ta nimelt tegi, seda kuuleme varsti.“

Varavalgel kostis mu kõrvu hirmus röökimine jär- velt. „Mis pagan seal nüüd lahti võiks olla?“ kargasin asemelt nagu kork ja üheainsa hüppega (sest kahte ni- melt ei saanud ollagi) olin küüni ees heinamaal. Ja mis ma nägin, oli see, et meie sõber Leeper heitles järvel surmaga. Ta kurivaim oli ilma meie teadmata läinud järvele ja seal oma raske kehaga teinud niisuguse asja, et oli pööranud paadi kummuli. Nüüd ta rippus paadi põhja küljes ja röökis kord heleda tenoriga, kord sü- gava bassiga: „Appi! Appi!“

No kuidas võisin mina temale appi minna, kui järve rohelise sambla all oli keev muda ja tema vakamaad kolm pervest eemal.

Sealsamas silmasin üsna lähedal üht lootsikut, kuid see oli ketiga lukustatud valge kase külge.

Mis teha? Siis tundsin, kuidas minugi ihu muutus hirmust higiseks. Kuid ma vist ütlesin, et olin tookord noor ja terve nagu tiiger — haarasin keti ja sikutasin kõigest ihu ja hinge jõust. Kustkohalt siis nimelt re- benes, ei mäleta enam, igatahes lootsik oli vaba. Pool- mädanenud kaika abil sõudsin merehädalise juurde ja ütlesin: „Tere hommikust, härra Leeper, mis te siin teete? Supluskoht on seal eemal, seal on kindlam põhi.“

Uppuja ei vastanud mulle sõnagi, vaid kõbis oma raske kehaga imekergesti minu lootsikusse, paljas, lõ- disev, sinine, silmad pungis. Alles mõne minuti pärast kuidagi kugistas välja ühe sõna. Ja see sõna oli: „Kurat!“

„Nojah, muidugi kurat,“ nõustusin temaga kohe, „nüüd on kõik meie vähid läinud! Tirime vähemalt selle vraki kaldale — see on võõras küna.“

„Oh, ega seal polnudki vähki,“ vastas tema, juba märksa rahunedes.

„Kuidas, kuhu nad siis jäid?“

„Oh kurat! Õösi oli siin vareste parv küna kallal — need tassisid kõik laiali ja mina ei saanud mitte ühtegi.

Meie jõudes kaldale kostis seekord küünist jõe hädakisa. „Jesse arm!“ hüüdsin, „mis siis seal lahti on? See päev algab halvasti.“

Ja siis ma nägin, mida ennemini näinud ei olnud: kuldsepp jooksis minust kiiremini, vist küll sellepärast, et tahtis natukenegi soojendada oma külmanud ihuliikmeid ja tursunud kõhtu.

Küünilugist vahtis meile vastu mingisugune larv, keda kumbki meist ei tahtnud võtta „omaks“, kuid et see oli kõrtsmik Arumaa, seda ometi ei saanud salata.

„Appi! Appi!“ kähises mees.

„Mis sul häda on?“ küsisime.

„Uss nõelas! Tulge ruttu üles.“

„Ei kurat!“ raputas kuldsepp pead, „alles praegu pääsesin uppumissurmast, nüüd ma ei mõtlegi minna usside kätte!“

Ronisin kähku üles ja küsitlesin karvast meest, et kuhu nõelas, see uss?

„Jalga, jalga!“ sirutas karvane mees oma karvase jala minu poole.

Olin seekord küll alles noor apteekri sellike, aga niipalju siiski teadsin, et siin polnud tegemist mingisuguse ussiga; see võis olla herilane või mõni muu tige linnuke. Kuid ma ei ütelnud karvasele mehele sellest midagi, vaid kõnelesin hoopis teisiti.

„Jah, kulla mees,“ ütlesin, „sinu viimne tunnike on tulnud. Seni kui sa siin lõplikult sured, ma jooksen Palamusele ja lasen sulle lüüa hingekella.“

„Ära jända, kurat! Ise oled aptiigri, anna abi!“

„Tubli,“ ütlesin, „kui sind veel mingisugune ollus võib päästa, siis rüüpa hea lonks oma lapikust pudelist — see on parim arstim ussi hammustamise vastu.“

„Jah, kurat, kus see pudel on?“

„Küllap ta kuskil on, otsi ja liigu.“

Umbes tund pärast neid „suursündmusi“ sammusid kolm meest Palamuse poole, vähikoti asemel ainult suur kott vandumist ja söimu.

O. Luts

Matkamärkmeid ja mõtisklusi ehituskunsti kohta maal

Ta edeneb, kodukaunistus. Väikesel viisil, aga edeneb siiski. Ei tarvitsegi ainult uskuda ajalehtede referaate ja sõnumeid siin-seal istutatud ilupuudest, vaid kodukaunistuse märke võib näha ka oma silmaga. Rootsi värviga punaseks pintseldatud katus ei ole enam mingi haruldus. Ja kui satud mõnda paika, kus on hiljuti planeeritud eluasemekrunt, kus hakkab sigima midagi alevikutaolist, siis võib näha hooneid, mille valmistamisel ei ole jäetud tähele panemata moodsaid ilu ja otstarbekohasuse nõudeid. Aga samal ajal peab ütlema, et ilusad eluhooned ning üldse ehitised on tavaliste kastide ja kastikeste seas ikkagi haruldased.

Küllalt sagedasti on avaldatud kahetsust, et meie esimene intensiivsem asundustegevuse aeg, otse pärast Vabadussõda, mil massiliselt püstitati uute talude hooneid, möödus liigse praktilisuse, peagu ärilisuse tähe all. Eesti rahva vanasõna ütleb küll, et ilu ei sünni patta panna; aga põlata ei tuleks ilu seal, kus ta ei maksa midagi, või maksab üsna vähe. Võrrelduna kuludega, mida toob iga hoone ehitamine ja võrrelduna pika ajaga, milleks iga hoone ehitatakse, on tema välisele kaunidusele kulutatav raha ja vaev ikkagi tühised.

On muidugi raske ütelda, millise otsuse annab näiteks viiekümne aasta pärast kunstikriitika või ka inimeste spontaanne ilumeel ehitiste kohta, mida praegu usinusega püstitame oma linnades. Ehituskunsti eksitustel on see paha omadus, et nad kipuvad ilmsiks tulema alles siis, kui ehitised on valmis saanud. Tartu Ropka linnaosa arhitektuuri peab pidama küll selgeks näiteks ehituskunsti eksisammudest. Kui palju on raiatud „fantaasiat“ ärklitele ja kelpadele, milliseid kummalisi tornikesi ehitatud katustele! Ja ometi on see andnud ilu seisukohalt ainult enam kui küsitavaid tulemusi.

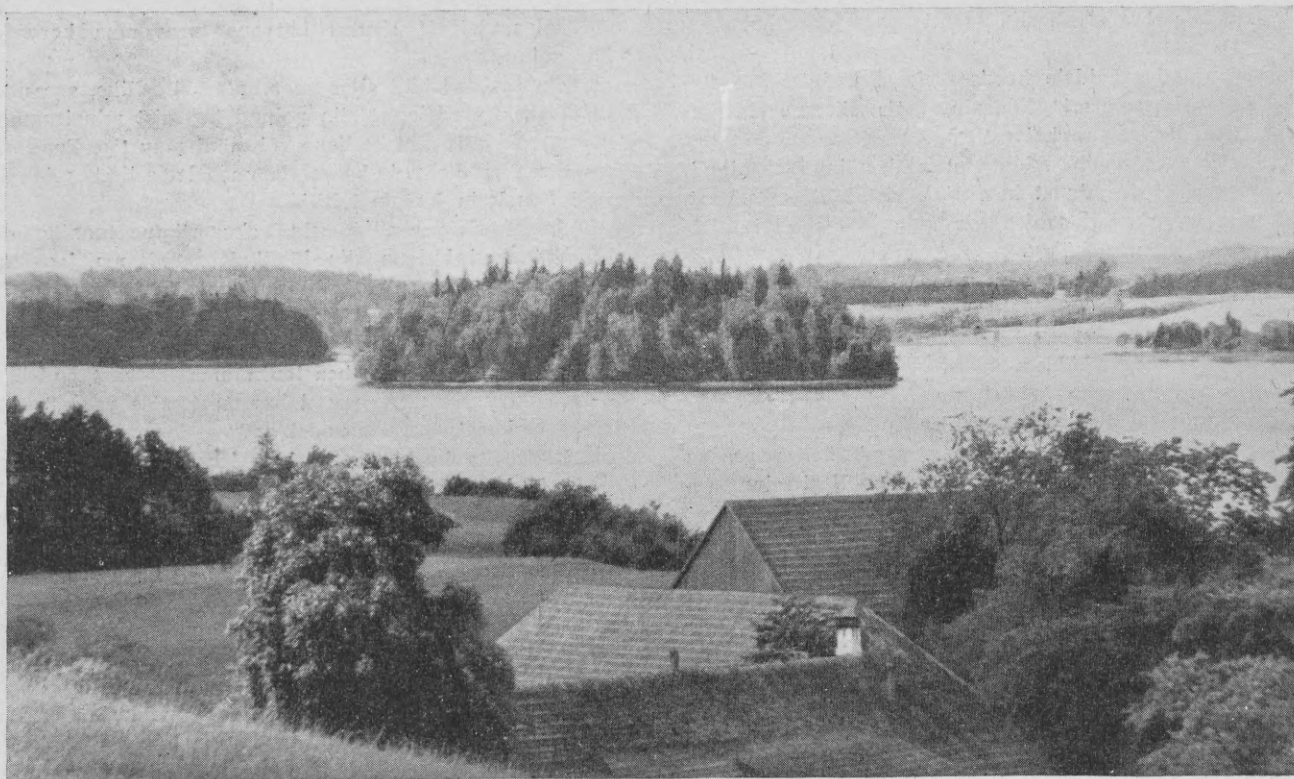
Kui ütlesin, et meie ei tea, millise otsuse annab lähem tulevik meie uute linnade ehitiste kohta, siis mõtlesin eeskätt Tallinna värskenevale fassaadile. Siin lohub meid aga üks asi: suurte avalikkude, aga ka

erachitiste juures tehakse ikkagi ka välise kujundusliku külje juures kõik, mis teha annab. Nende ehitiste juures pole heast tahtest puudu kunagi ja ka heast maitsusest enamail juhtumitel mitte. Halvem on aga asi maal. Siin on karta puudust mõlemaist: nii ilu tähtsuse hindamisest kui ka oskusest antud tingimustes ja majanduslikult vähem avarates võimalustes ilu saavutada.

Linna „pilvelõhkuja“ arhitektooniline probleem on enamvähem kahedimensiooniline. Kujundada on tasapinnaline fassaad. Isegi katusest ei näe niisugusest majast midagi. Nõnda on arhitekti tegevus linna kinnisehitiste rajoonis surutud õige kitsalt ettemääratud piiridesse.

Maal on ka väikese popselamu ehitamine esteetiliselt ruumikunsti seisukohalt kolmedimensiooniline probleem. Normaalsel taluelamul on n. ö. viis „fassaadi“, palgekülge. Sest nii ühekordsel kui kahekordsel majal maal on igal juhul ka katus üks silmatorkavaid osi. Jah, kaugelt vaadatuna — ning lagedal maastikul on ehitus kaugelt vaadeldav — katus ongi see, mis mulje määrab. Kui sagedasti näeb maal ja alevikkudes maju, mille rikub näiteks liiga lame plekk-katus. Ilu seisukohalt lausa kõrvahoobiks on ka tõrvapapist katus, mis maale õnneks siiski kuigi laialt pole levinud.

Eraelamu maal, enne kõike harilik talu elumaja, ei saa praktilistel põhjustel mõjuda oma suurusega. Tema ei saa valitseda maastiku üle, tema peab ennast kohandama maastikuga. Maastikuvormide poolest vaheldusrikkas Kagu-Eestis oleks sellepärast isegi mingisuguste standard-taluelamute plaanide tähtsus küsitav. Normaalses suuruses taluelamus peab välises kujunduses üldiselt vältima kõike tornina teava poole kiskuvat. Horisontaalse suuna rõhutamine elamu liigenduses on seal hoopis loomulikum. Mulle näib, et vanad viltuvajunud majad möödunud sajandist mõjuvad „maaliliselt“ mitte ainult mingi eelarvamuse pärast, või sellepärast, et neid on maastiku motiividega kunstnikkude poolt palju kasu-

Pühajärve Kloostriisaar

Hinto contax-telefoto

tatud, vaid ka sellepärast, et nad maastikule, mis laotub vaatele ees rõhtsihis, paremini ligi liibuvad. Nii-suguste vanade majade „head muljet“ maksaks arhitektidel, kes tegelevad ehitiste kavade valmistamisega maale, analüüsida. Maksaks otsida, mida sealt saaks rakendada uute elamuvormide kujundamisel.

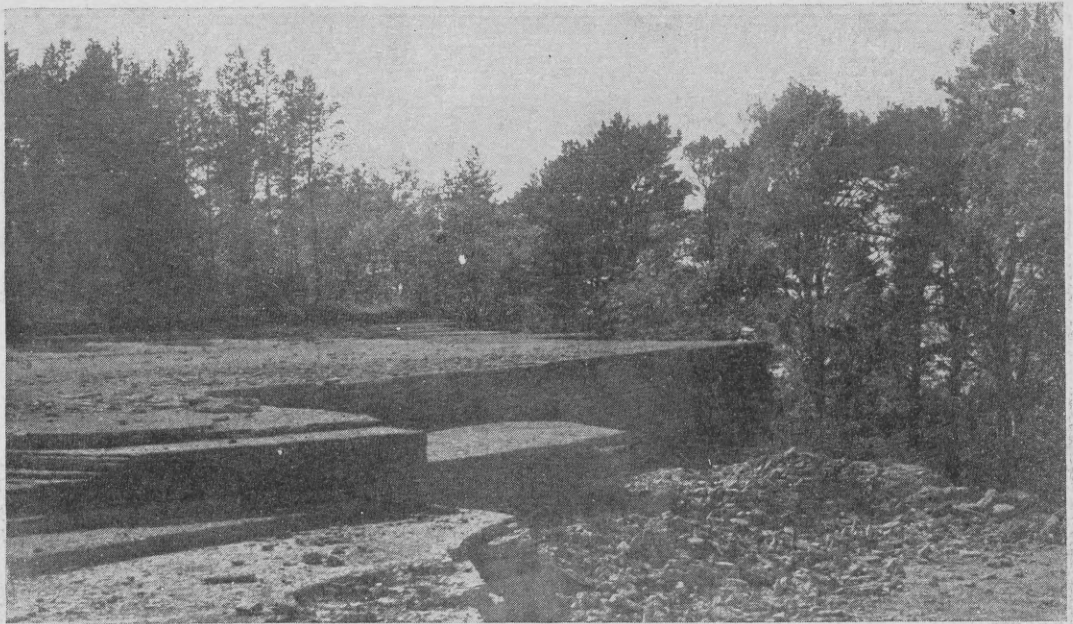
Võhikuna, kes näiteks ehitustehnikast ei tunne peagu mitte midagi, ei oleks ma neid mõtisklusi ühelt pühapäevaselt jalutuskäigult Harjumaal mitte määranud avalikkusele, kui ma nädalal enne seda ei oleks lugenud ajakirjandusest järjekordset aruannet kivi-ehitiste propaganda ja ettevalmistuse kohta maal. Väärusliku puumaterjali kokkuhoiust tingitud tarvidus teha kivi ka maa-ehitusmaterjaliks, on praktilisil kaalutlustel väga sümpaatlik. Aga see veeretab ehitajatele juba vastutuse peagu tulevastegi põlvete ees. Kivist eraelamu maal on ehitustehniliselt küsimus, mis muidugi raskusi ei valmista. Eeskujusid ja kogemusi seesuguste ehitistele esteetilise väärtuse andmiseks ei ole aga meie maalt palju võtta. Selge on, et lähema tuleviku ehitajad võivad saada külluses plaane, mille järele ehitusloa saamine ei tee raskusi, kuidas need hooned aga maastikku dekoreerivad, kuidas nad meie maale annavad teatava omapära, kuidas nad dokumenteerivad meie oskust oma elamisruumi vallutada, looduslikke vorme täiendada ja ilustada (küsimused, millest on korduvalt rääkinud prof. Edg. Kant), see äratub muret. Sellepärast: veel enne kui uute telliskivide sajad miljonid värskestest vabrikutest välja tulevad — katsetada, kavatseda, jah! lekskursioone korraldada olemasolevaid väheseid proove vaatlema; võib-olla vajab kõike seda mitte ai-

nult ehitaja, vaid ka arhitektidest nii mõnigi. Kas liigesed hoiatused, küsitakse ehk? Veel kord: Tartu Ropka linnaosa on ka ometi arhitektide kavastatud? Või eksin ma ja pole see nii?

Meil on telliskivist vallamajasid maal. Ma ei karda muidugi, et tänapäeval võidakse ehitada nii kohutavalt igavaid aitasid — eluhoone nime on neile raske anda. Aga neljakümne aasta ja veel vähemagi eest on neid ometi osatud niisuguseid ehitada. Ja nüüd on raske sundida ennast nende poole vaatama. Kas nõuab ehitustehnika, et kivihoone katus peab olema nüdi, ilma räästata? Kas mõjub katmata telliskivi üksiku maaehitise juures vastuvõetavalt? Aga niisugused on nad, need vallamajad, nagu ühe vitsaga löödud, toorkordsete kroonu ühtlusplaanide järgi muidugi.

Mulje sellest vallamajast, mis ehitatud sajandi alguses, parandas koolimaja, mis valminud alles möödunud talvel. On vormi. On kasutatud võimalusi, mis tulevad sellest, et hoone on igast küljest avatud, mitte rivimaja linnas. Seinad on kaetud, akende-uste sobitamisel hoone proportsioonidega omatud õnnelikkü kätt. Ei, ma siiski ei karda, et avalikkude suuremate hoonete ehitamisel lähemal ehituspälviku aastail (koolimajade ja vallamajade hoogne ehitamine ju tuleb) meil juhtuks väga rumalaid eksisamme, mis annaksid kaua kahetseda. Aga need erahooned, need väiksemad erahooned, mis maal maastiku ilmet rohkem määravad kui üksikud keskustes asuvad kogukondlikud ehitised!.. Et nemandki oma aja maitse ja võimised jäädvustavad, see on selge. Milline see jäädvustus välja kukub, seda ootad aga põnevusega.

Paul Viiding

Paemurd
Keila-Joal

(9. lk. järg)
töölisliikumisest, asutati hooga ühistegelisi ettevõtteid, kooperatiiv- ja ametiühinguid. Tartu tolleaegne „Postimees“ oli avalikul sõjajalal ühiskondliku mõtte kääriva ja kiirelt tõusva liikumisega. Et sellega aga Lui Olesk ei võinud leppida, on ilmne. Neil üldistelgi asjaoludel ei ole õige, kui üteldakse, et Lui Olesk ei sobinud oma kaasaega. Lui Olesk ei olnud tavaline järeloosik kaasajale, temale pidi kaasaeg longates järele tulema. Ja siit ongi päritud see õigusega teenitud oreool, mis on seotud Lui Oleski nimega.

Veidi valgust Sic'ile

Keegi, kes poeb varju ladinakeelse „Sic'i“ taha (oleks aga võinud suurema õigusega enesele valida samakõlalise eestipärase ja kahtlemata teda iseloomustavama nime), püüab mind „Künnipäevast“ oma nüride sarvemügaratega müksata „Loomingus“ ilmunud minu arvustusliku kirjutise puhul, milles ma eitava seisukoha võtsin Grosschmidt vene tagurluse ülistuse kohta, millesse viimane oli langenud kompileerides vene kindralite memuaare vähese kriitilise võimega omanimeliseks „Valgeks rindeks“.

„Sic“ile aga on mul öelda aabitsatõde, et äärmise tagurluse ja kommunismi vahel on veel terve rida pooldamiste võimalusi, kõigepealt on seal väikerahvaste liikmeile ainuõige tee — demokraatlik enese ja teiste õiguste tunnustamine. Kui nüüd „Sic“ teeb katsed müksata mind Gustav Suitsu artikliga „Kiri „Kiirele““, „Vaba Sõna“ 2. nr-st 1914. a., siis lubatagu mul sel puhul talle ainult vähe ajalugu meelde tuletada: G. Suitsu see artikkel oli kirjutatud juba „Vaba Sõna“ 1. nr-i jaoks, kuid ajakirja toimkonna radikaalne enamus jättis selle välja, et terava artikliga mitte pahandada „Kiire“ kommuniste. Samal põhjusel taheti see artikkel üldse avaldamata jätta. Siis esines artikli kirjutaja ultimaatiivse nõudega: tema artikkel kas ilmub või ta lahkub ajakirja kaastöölise hulgast, millise nõudega ühinesid toimkonna 7 liikmest veel Karl Einbund (praegune Kaarel Eenpalu) ja allakirjutanu. Alles selle ultimatiivse nõude abil said nähtavasti toimkonna teisedki liikmed oma kommunistide kartusest jagu ja „Kiri „Kiirele““ ilmus „Vaba Sõna“ 2. nr-is.

Nii on „Sic“ veidi pimesiku ossa sattunud, kui ta „Kirjaga „Kiirele““ mind tahab müksata: mulle on see katse ainult nalja valmistanud ja kuidas selle „Kirja“ autor Sic'i katsesse suhtub, selleks on Sic'il Tartus lähe võimalus veenduda.

Nagu mulle oli 1914. a. moodne kommunism „Kiire“ talust vastuvõtmatu ja on selleks jäänud ka peale selle võimule pääsemist, samuti oli mulle vastuvõtmatu tol ajal võimul olev vene tagurlus, ja jääb mulle hüljatavaks ka praegu, kus see jälle moodsaks kipub muutuma.

Seal juba pole midagi parata! **Bernhard Linde**

Veel kord „Valge rinne“

Sellest „veidi valgust“ olen päris pimestatud, sest et B. Linde juba a. 1913 „Vaba Sõna“ esimese numbril ilmunise ajal kommunismi vastu võidelnud. Aga kommunistide vastu võitlejaid kutsuti alates a. 1918 „valgeks rindeks“, seega juba 1913. a. kuulus B. L. „valgesse rindesse“. Teine „veidi valgust“ on mind juba põrutanud: „Kuid ajakirja („Vaba Sõna“) toimkonna radikaalne enamus jättis selle välja, et terava artikliga mitte pahandada „Kiire“ kommuniste“. Teiste sõnadega, ajakirja „Vaba Sõna“ toimkonnas oli juba alates 1913. a. mingi radikaalide ja kommunistide ühisrinne, nagu tänapäeva Prantsuse rahvarinne!

Asi läheb põnevaks! Aga Linde jätab siiski küsimuse lahtiseks, miks ta on nii pahane kirjastusele, kes raamatuga püüdis valgustada „valgesse rindesse“ kuuluvate ergride, parteide ja isikute tegevust nende võitluses kommunistide vastu. Ei meeldi orientatsioon, olevat tagurlik. B. Lindele aga on minul öelda aabitsatõde, et „valges rindes“ võitlesid äärmised tagurlased kuni parempoolsete sotsialistide-revolutsionäärideni, s. o. kõik Venemaa parteid ja nende juhid ning jäid alla. Pealegi pole selge, mis on B. Linde mõttes tagurlus. Tänapäeval kõige tagurlikumad elemendid esinevad kõige radikaalsemate loosungite ja embleemidega maskeeritult. Mispärast ei kirjuta B. Linde suure kriitilise võimega omanimelisest „valgest rindest“. Näiteks oleks tarvis valgust, kuhu rindesse kuulus 1913. a. K. A. Hindrey, kes maadleb praegu M. Pässiga, ja kuhu rindesse kuulus J. Tõnisson tol ajal, sest kõne J. Tõnissonist põhjustas „kirja Kiirele“ ilmumist ja vapustavaid sündmusi „Vaba Sõna“ toimkonnas, mille väljaandja oli ju „Noor-Eesti Kirjastus“.

Sic

Romanovite taevas. „Jah, isake tsaar, kui sa tänapäeval oma režiimiga maa peale pääseksid, siis on seal küllalt riike, kus sind koheldakse kui kahjulikku revolutsionääri.“

Kas on „landesveer“ surnud?

Võimsalt oli pingutatud see vibu, mille jõuga 20 aasta eest lõunarindel purustati Baltikumil ürgvaenlane — landesveer. Iga eestlane teadis ja teab nüüdki, mida selle sõnaga märgiti. Kuid ei näi kõik ilma pikemata mõistvat, et just tänapäeval selle sõna taga peituvad jõud ja instinktid endid üha varjamatumalt näitama on hakanud. Ja sellel on oma sügavamad põhjused. Oleme näinud, et ühe liikumise, ühe „Drang'i“ üle ei saavutata võitu ainuüksi füüsilise hävitamisega — lõplikud vabadusvõitlused võideldakse kuskil mujal — võidetakse kultuuri katsumise teel. Alles kultuuriline iseseisvus ning loomisjõud annavad sügavaima õigustuse ühe rahva ja riigi olemasolule ning eelduse püsivaks, teiste poolt respektieritavaks tulevikuks.

On seda huvitavam, et säärase loova kultuuri ajalugu näib endale hakkavat soetama nüüd ka see landesveerist pärandunud element, kes endas kujutab balti saksluse vaimse pärandi kehastust ühelt poolt — ja tulevikuteostajat teiselt poolt. Nähtavasti on neid rabavalt üllatanud Baltikumi pärisrahvaste omariikluse aegne võimas kultuuritõus, mis siin nagu ühe päevaga purustas endiste ülemuskihtide ahtraks jäänud traditsioonid. Kuid mitte ainult ei purustanud, vaid on välja jõudmas küllaltki sõltumatule ning omasuunalisele loominguetele. Arheoloogia, etnograafia ja folkloor on markantselt näidanud, et sellest kultuuriloovast pingest on maa pärisrahvas olnud kantud hoolimata kõigest, üle sajandite kestnud füüsilisest ja vaimsest kägista-

mispoliitikast. Noored riigid Läänemere idarannikul on tõestanud, et nad on selle maa isandad mitte ainult olevikus, vaid samaväärselt minevikuski. — Seep see ongi, mis landesveeri vaimseid järglasi näib sisemiselt nii väga liigutatvat! Nüüd tuleb paratamatult arvepidamine ja küsitakse, mis olete teie siin teinud siis need sajandid, kus kasutada olid kõige muinasjutulisemad võimalused. Jah, toodi kultuur — aga orjakultuur. Egas need kunstiajaloolised mälestised, millest nüüd nii väga nii Eestis kui Saksas püütakse teha kultuuripropaganda odavat vahendit, ei tunnista siinse ülemuskihi kultuurijõudu! See on küll kahjuks kõigi maailmakaarte importkaup — kahtlemata väga huvitav kultuurivara — mis aga hävitava selgusega näitab tookordse valitsejatekihi loominguulist ahtrust ja jõuetust. Kõik pidi siia toodama teiste käest — isegi lihtsaim kirikukantsel, hauakivi kavand v.m. Mis öeldaks meie kultuurist, kui me kutsumise endile kunstnikke, kirjanikke, arhitekte, teadlasi ikka aastast aastasse kuskilt välismaalt! Ja kui me siis sellega pärast uhkustama hakkaksime kui oma kultuuriga!

Kui nüüd mingi „Drang nach Osten“ vajab sisemiseks õigustuseks endale siin mitte ainult elujõulist kord Saksast põlvnenud rahvastikku, vaid esihoones selle siin valitsenud kihi kultuurilist prioriteeti, mis on kõikide võimalikkude ja võimatute Anchluss'ide üheks „mugavamaks moraalselt õigustavaks“ motiiviks, siis pole imestada, et mõni balti sakslane või siit võrsunud tegelane Saksas rahutuks muutub. Nad peaksid küll

Need „teised“ teadusmehed

(Tänapäeva elutarkust)

Heinrich Koppel: „Kui eesti rahva pibku võtad, siis näed, et ta on terve.“ Artur Kliimann: „Lähem varsti erru, — annan oma koha noorematele —, võib-olla õpivad ka ära, mis on teaduslik töö.“ J. Piiper: „Olen loodus-teadlane ja tean, et see on ükskõik, kuidas sa loomal seljas istud, — peasi, kui ta sõna kuuleb.“ Hans Kruus: „Möödas on need ajad, kus ütlesin, — niikaua kui veel põlvepikune poisikene on maal...“ Ants Piip: „Harjutan laulu, — vivat academia.“ Juhana Kõpp: „Usk kõigutab mägesid ja sellepärast uskuge mägeid.“ Fr. Tuglas: „Palju olen ma raamatuid kirjutanud, kuid oleksin targem olnud, kui oleksin kirjutanud diplomi.“

Prof. Simpleton-Köstner: „Praegu Eestis tööpuudust ei ole, — aga kui ma sealt lahkusin, siis oli.“ J. Vaabel: „Mina olen majandusemees — laske mul tegutseda telgi taga.“

„emamaale“ näitama, mida nemad on teinud Austria, Sudeedi või mõne muu saksa maailmaränduri kõrval suursaksluse „õilsal ja okkalisel“ võitlusteel. Ja seda näidataksegi. Kui mitte teisiti, siis fantaseeritakse kokku endale minevik, suurus, õilsus, ilmsüütus ja kõik muud südantliigutavad omadused. Sellega ei soovita muidugi ei kellelegi vähemat halba!

Saksa keeles rikkalikult ilmuva tendentsliku informatsiooniga ei suuda meie suhteliselt vägagi puudulikultuuripropaganda nähtavasti muidugi võidelda; mis ime siis, kui meid üldiselt mujalgi peetakse kas Vene, Saksa või isegi mõne vähema, kuid eeskujuliku välispropagandaga naabri kultuurprovintsi!

Toogem väike näide neist „balti vendade“ ideelist üritisist ühise kodumaa „heaks käekäiguks“. Riiast pärit balti sakslase Holsti luksuslikult väljaantud ja rikkalikult illustreeritud raamat „Baltenland“ teeb esijoonel selgeks, et Saksa relvad päästsid meid vene mõju alt lääne-euroopalikule arenemisteele, s. o. saksa kultuuri mõju alla. Olevat nii päästetud see kultuurimaastik, kus kõrgekultuurne sakslane 700 aastat sõbralikult elanud kultuurilises läbikäimises pärismaalastega. Sellele „patriarhaalsele“ elule oleval iseloomulik seegi, et mõisnikud vabatahtlikult oleval üle poolesaja aasta varem kui Venes vabastanud pärisorjusest talupoja, kes siis tõsisest suurest südamesoojusest härraste vastu maha jätnud oma vanad koha- ja perekonnanimed ja uued armsad saksa nimed võtnud. Siin ei leitavat muud kui 100%-list „das gemeinsame Land aller Deutschen“! Oma eriala, s. o. kunstiajaloo probleemidele lähenedes leitakse baltikumis kõik olevat sakslaste loodud. Arhitektuuris ja kunstis ei olevat rootslased, taanlased ja venelased mitte vähemati teinud — vähemalt neist ei

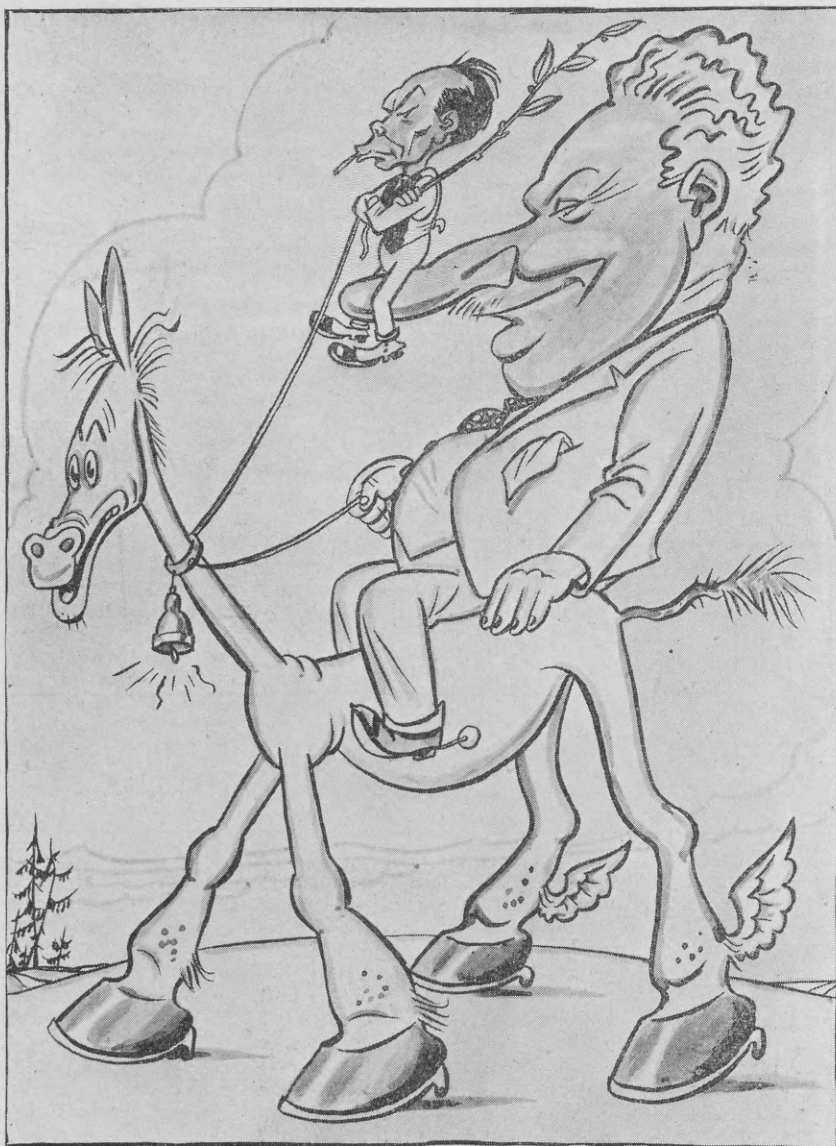
kõnelda midagi. Kuid olukorrad ning väljavaated olevat tänapäeva baltlasele siiski väga pessimistlikud. Nimelt olevat sakslaste osatähtsus peale Maailmasõda langenud, mille paratamatuks tulemuseks, eriti arhitektuuri alal, olevat suur tagasimine. Viimaste aastakümnete jooksul ei ühtegi ilusat ning väärtuslikku ehitust enam! Sakslased olevat olnud Ballikumi kreeklased! Kuidas vanasti „Brauchtum, Volkskunst, Volkslied, Volksglaube und Gebrauchssprache der Letten und Esten sich gerade im Schutz der deutschen Herrschaft üppig und lebhaft entwickelten“.

Kuid see pole ainuke säärane raamat, mida Eestisegi ulatunud suurte reklaambrošüüridega kõikjal levitatakse.

Ja mida teeme meie ise selle kõige osalisekski tagasitõrjumiseks? — Härrandlikud tasud mõisade eest oleme juba mitmed korrad ulatunud viisakalt „landesveerile“. Meie Saksa koolides pole eestlastel tegelikult mingit sisemise vaimu kontrollimise või suunamise võimalust. Milliste pingutuste ning võitlustega suudet lõpuks meie enestegi koolides saksa keele asemele tuua esimeseks võõrkeeleks inglise keel. Vist ei ole mõtet enam rääkida meie majanduse orientatsioonist ega sellest, kellele kuulub meil domineerivaim osa väliskapitalist — ega vist ka mitte sellest mentaliteedi sugestioonist, mis kiirgab tänapäeva Saksamaalt Läänemere rannikumaile.

Kõiki neid valusaid nähtusi peaks kord põhjalikumalt vaadeldama, et siis mitte ainult tõsisema tahtega ja avaramalt ei hakataks meil vaimset ja majanduslikku omakultuuri toetama ning kaitsma, vaid ka mõistma selle suuremat vaenlast — tänapäeva landesveeri.

V. R.

Asjatundjate arvates võiks ühendada ka luulevalla proosavallaga. Vallavanemad saaksid väga hästi edusamme teha ühisel peegasusel

Epiigramme

UNE HÜVED

Uni on üks kallis asi:
magades ei tehta pattu!
Une lõas suu jääb kinni,
magajat ei keegi pinni.
Aga meelehärmi sappi
kuhjub, korjub nagu latu,
kus ei ole küüti, tappi.
Nõndap' vahadus ja priius
kõnnib Kihnus, istub Hiisus.
Tagurpidi ajamasin
käib ja vassib selge sasiks.

HOPP, HOPP!

Hopp, hopp! hüppa, juhike,
läbi põleva rõnga
vinga-võnga!
Pütsa plaksuga drilliti seni
tsirkuse lõvi või vaest peni
läbi põleva rõnga
vinga-võnga.
Kõrgle, kargle, kõrbend kints,
maoli maha, vidiridivints!
Edu ajastul aga juhike
sama sooritab kui mehike.

*

Kaks tuhat aastat Caligula hobu
senatis istudes ootab lunastust.
Kas siis kogu maailm on tobu, —
hobu peab ootama senati punastust...

TIRITAMMI TÕED

Tagurpidi tarkus, tiritammi tõed
on suurte juhtide hüüdlause
kaksikõed.
Primitiivsed kui veise ammumine,
massiröögatus, marsitammine.

MASS

Mass on kui lambakari:
süüta põlema laut, —
ise tormab oina sabas sisse.
Mobilisatsioon on temale — raut.

August Alle

Rahvusvaheline Kirjastajate Kongress

Rahvusvahelise Kirjastajate Kongressi XII istung peeti 19.—24. juunini s. a. Leipzgis ja Berliinis.

Rahvusvahelise Kirjastajate Kongressi algatajaks oli „Cercle de la Librairie“ Pariisis 1895. a. lõpul, mille järel peeti Rahvusvahelise Kirjastajate Kongressi I istung Pariisis juunikuus 1896. a. Seejärel peeti järgmised 10 kongressi:

Brüsselis 1897. a., Londonis 1899. a., Leipzgis 1901. a., Milaanos 1906. a., Madridis 1908. a., Amsterdamis

1910. a., Budapestis 1913. a., Pariisis 1931. a., Brüsselis 1933. a., Londonis 1936. a.

Nagu eelpool nähtub, on peetud kirjastajate kongresse 1—2-aastase vaheajaga. Ainult Maailmasõja tõttu ei ole olnud kirjastajate kongresse 18 a. vahemikus. Käesoleval aastal aset leidnud kongress Leipzgis ja Berliinis on Saksamaal teine, kuna 37 aastat tagasi peeti Leipzgis IV kongress, mida juhatas tuntud kirjastaja Albert Brockhaus. Peale Maailmasõda peeti Pa-

riisid kongressi IX istung, mille järel hakati järgnevaid kongresse pidama järjekorras, nagu need aset leidnud eelmiste kongresside puhul. Seda järjekorda võivad muuta ainult uuesti liikmeks vastuvõetud riigid. Näiteks pidi järgmine kongress peetama Itaalias, kuna aga Poola oli vahepeal liikmeks vastu võetud, siis peetakse lähem kongress 1940. a. Poolas, Varssavis ja Krakovis, Järjekordne Itaalias 1942. a.

Kongressi president valitakse sealt maalt, kus kongress peetakse. Londoni kongressi presidendiks oli Stanley Unwin, kes andis üle oma presidendiameti Karl Baur'ile Münchenist.

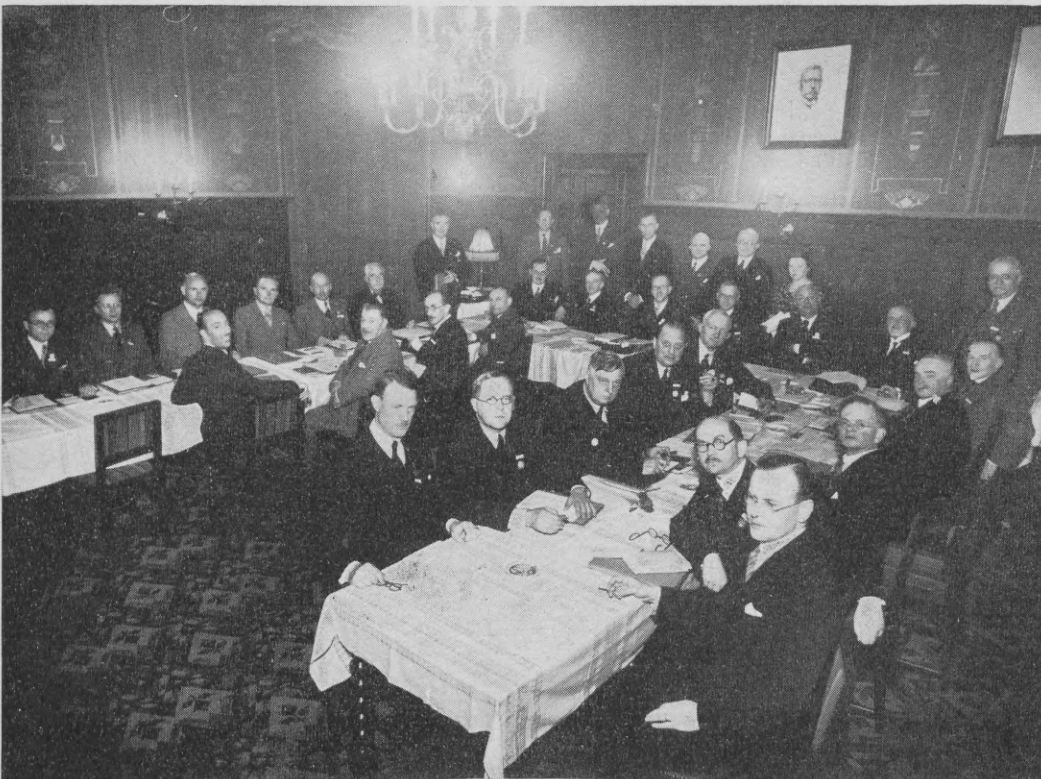
Rahvusvahelise Kirjastajate Kongressi organid on: 1) Rahvusvaheline Komisjon, kuhu kuuluvad praegu 17 riigi esindajad, 2) Täidesaatev Toimkond, 6-liikmeline, suuremate riikide esindajaist, ja 3) Alaline Büroo Genfis.

Eesti ei ole varem osa võtnud ühestki kirjastajate kongressist, samuti ei kuulunud ta ka rahvusvahelisse kirjastajate organisatsiooni. Seekord võtsid aga kongressist osa H. Evert, A. Kiviste, H. Männik perekonnaga, H. Purre ja J. Oinas. Leipzgis võeti Eesti Kirjastuste Liit, mida esindasid H. Evert ja A. Kiviste, vastu Rahvusvahelise Kirjastajate Kongressi alaliseks liikmeks. Meie põhjanaaber Soome on oma kirjastajate liidu kaudu juba kümmekond aastat tagasi esindatud alaliselt rahvusvahelises kirjastajate organisatsioonis. Balti riikidest Läti ja Leedu ei ole veel Rahvusvahelise Kongressi alalised liikmed, küll võttis aga Läti osa oma kirjastuse esindaja kaudu viimasest kongressist.

Kongressil võeti vastu alaliseks liikmeks ka Jugoslaavia, kes eelmisel kongressil esines külalisena, ja liikmeskonda võeti tagasi Ungari, kes vahepeal sealt eemal seisnud. Eesti alaliseks esindajaks kongressi büroo juurde valiti Eesti Kirjastuste Liidu esimees A. Kiviste, kellel tuli ka kongressil esineda kõnega, milles ta avaldas headmeelt Eesti Kirjastajate Liidu vastuvõtmise üle rahvusvahelisse kirjastajate organisatsiooni ning märkis, et Eesti tahab edaspidi oma kultuurielu

ülesehitamiseks ja arendamiseks pidada tihedat kontakti ka kirjastamise alal teiste maade ja rahvastega. Samuti esinesid paariminutilise kõnega kõikide riikide kirjastuste esindajad — alalised kongressi liikmed. Kongressil pidas pikema kõne riigiminister dr. Joseph Goebbels, kes muu seas tähendas, et raamat on tõeliselt tõhusam rahu relv. Kõikide maade rahvad kõnelevad omavahel raamatu kaudu, mis eneses kannab paljude põlvete vaimset jõudu. Kirjastaja kannab kõigepealt oma rahva ees erakordselt suurt inimlikku, moraalselt ja poliitilist vastutust, sest temast oleneb, missugune osa ühe rahva kogu vaimsest võimest tegelikult päeva-valgele pääseb. Temal on suur vastutus autori kui ka lugeja ees, autorile avab ta tee avalikkusele ja annab võimaluse edasitöötamiseks, kuna lugejale on ta otsustavalt abiks selle hingelise, kutselise ja vaimse elu kujundamisel. Kirjastused püüdku olla rahu teenistuses rahvaste vahel.

Kongressil oli esitatud kokku 19 riiki umbes 500 osavõtjaga. Kongressi töö toimus 5 sektsioonis, kus läbiarutatud küsimused otsustena tulid vastuvõtmisele täisistungil ehk täiskogus. Täiskogus võeti vastu arvukas kogu resolutsioone, teiste seas Jugoslaavia esindaja A. Popovici ettepanekul, et suuremate keelkondade kirjastajad peaksid alandama autoriõiguste tasu, niipalju kui võimalik, väiksemate keelkondade kirjastajale. Juba eelmisel kongressil oli nõutud, et see tasu ei tohiks ületada 10 ingl. naela, kui teose tõlke eksemplaride arv ei tõuse üle 2000. Samuti peeti soovitavaks, et igal maal kirjastajad astuksid samme illustreeritud teoste maale tollivabalt sisselaskmiseks, nagu see seni on lubatud illustreerimata teoste kohta. Kontakti pidamiseks autori ja kirjastaja vahel peeti vajaliseks, et kõik sellised vaheinstantsid endid registreeriks kongressi alalises büroos, mis hõlbustaks kirjastajate tööd ning aitaks normeerida honorare ja teisi tingimusi rahvusvahelisemas ulatuses. Edasi soovitati kirjastusil üksikuil mail nii ruttu kui võimalik omavahel kokkuleppeid saavutada kindlate hindade maksmapanemiseks

Kirjastajate Kongressi Rahvusvahelise Komisjoni istung, millest võtsid osa 17 riigi esindajad

Ülal:
Kirjastajate Kongressi viimane täisistung Reichstagi üldkogusaalis Kroll-Oper'is

All:
Õhtusöök »Börsenvereinis« peale kongressi liikmete ametlikku vastuvõtmist

raamatute müügil. Üksikute maade kirjastuste ühingud peaksid saatma andmeid Alalisele Büroole Genfis tunnustatud raamatukaupluste nimestikkude pidamiseks. Tunnistati vajalikeks igal alal kirjastusõpilaste vahetus maade vahel. Kirjastuslepingu normide kindlaksmääramiseks kirjastaja ja autori vahel otsustati luua vastav komisjon, kes informeerib oma tegevusest kongressi liikmeid-kirjastusühinguid. Peeti veel tarvilikuks, et astutaks samme, et kõik riigid ühineksid autoriõiguses Berni konventsiooniga.

Peale ametlikkude istungite olid kongressi puhul ette nähtud veel pidulikud korraldused ja vastuvõtud. Nii võeti vastu kongressi esimesel päeval kongressi presidendi poolt Rahvusvahelise Komisjoni liikmed ja anti neile lõunasöök. Samal päeval oli õhtusöök korraldatud kõigile kongressist osavõtjatele „Börsenverein'is“. Järgnevatel päevadel külastati sel puhul Grassi muuseumis avatud raamatunäitust, võeti osa Leipzigi ülelinnapea vastuvõtmist ja kontserdist. Vaadeldi raamatukogu nn. „Deutsche Bücherei's“. Leipzigiist sõideti autobusel Weimari, kus külastati Goethe ja Liszti muuseumi. Berliinis anti kongressi liikmeile Ajalehtede ja Ajakirjade Kirjastajate Liidu poolt lõunasöök ja Saksa Ooperimajas kanti külalistele ette pidulikult „Nahkhiir“, mille järel riigisekretär Karl Hanke poolt korraldati teatri fuajees õhtusöök. Lõpubankett oli korraldatud Marmorsaalis. Peale ametliku kongressi lõppu võimaldati tutvuda kongressi liikmeil autobuses Berliini ümbrusega. Muu seas näidati ka üht töölaagrit ja Filowi kanali tehnilist konstruktsiooni.

Ei saa öelda, et kongressi liikmeile oleks tahetud sakslaste poolt oma peale suruda. Tundus, et oldi küllalt taktiline välismaalasi koheldes. Seejuures osutati palju külalislahkust ja kulutati nähtavasti palju tööd ja vaeva ning ainelisi väärtusi selleks, et näidata külalistele kongressi ettevalmistamisega oma tublit organiseerimisvõimet ja tahet külalistesse sõbralikult suhtuda.

Eesti kirjastuste esindajate osavõtt rahvusvahelisest kirjastajate kongressist ja Eesti Kirjastuste Liidu astumine Rahvusvahelise Kirjastajate Kongressi alaliseks liikmeks evib küllalt suurt tähtsust, sest on loodud

isiklike kui ka organisatsioonivahelisi sidemeid selleks, et vial oma parem algupärane kirjandus kavakindlamalt teistesse kultuurriikidesse tõlgetena ja tuua sealt valitud autorite teoseid vahest soodsamail tingimustel Eestisse.

A. Kiviste

A. H. Tammsaare teekond Lääne-Euroopasse

Moto: „Pärast „Kalevipoja“ saksakeelse tõlke ilmumist pole vist — ja kindlasti — olnud mingi tüsedama eesti teose ülekannet saksa keelde, maailma keelde.“
Gustav Suits (23. VI 38.)

EESSÕNA

Sellise hinnangu on andnud „Vargamäe“ saksakeelse tõlke ilmumisele meie värske akadeemik ja kirjandusloo professor. Ja need sõnad virgutatsidki allakirjutanut järgnevate ridade kirjutamisele, mida oli pealegi tagant tõukamas asjaolu, et peale A. H. Tammsaare on allakirjutanu küll ainsam, kes oli teadlik kõigist neist „pikkadest sammudest“, mida tuli teha meie kirjaniku suurteose saksakeelse tõlke ilmumiseks, ja kellel ei puudu ülevaade, kui paisu avavalt see äsja ilmunud saksakeelne tõlge on mõjunud „Tõde ja õiguse“ teistesse keeltesse tõlkimisele. Ja arvestades seda praegu veel ülenägematut tähtsust, mis on „Tõde ja õiguse“ väliskeelsetel tõlgetel meie rahvuskultuuri seisukohalt välisel kultuurbörsil, meie iseolemise hinnangu tõusul, selleks jagangi avalikkusega „Tõde ja õiguse“ väliskeelsete tõlgete sünniloo eelmänge ja katkendeid ajaloost.

SISSEJUHATUS

A. H. Tammsaare on ainuke Noor-Eesti generatsiooni kirjanikest, kes pole kogu oma elu kestes kordagi viibinud Kesk- või Lääne-Euroopas. Ta on ainuke, kellele meie Kultuurkapital pole kunagi määranud ühtegi stipendiumi välismaale sõiduks, olgugi et neid on saanud need, kes sinna on sõitnud, ja needki, kes saadud rahadega kuhugi pole matkanud. Tammsaare aga ei kuulu kaugeltki nende inimeste hulka, kes väljapoole sõita ei oleks tahtnud või ei tahaks. Veel vähem kuulub ta nende hulka, kellele selline sõit poleks kasuks tulnud: tema poleks välismaal olnud keset pikka rohtu asetatud lambatall, kes seal poleks osanud midagi peale hakata peale haleda määgimise. Tammsaarel oleks välismaale minnes olnud kaasas oma vaimne pagas, mida ta võrastes oludes oleks kontrollinud, võrrelnud ja vastuvõetavaga täiendanud. Aga Tammsaare seni ainsaks välismaal viibimiseks on jäänud ta üliõpilaspõlve matk Kaukaasiasse, et sealses kliimas otsida parandust oma tervisele. Sealt leidiski ta füüsilist kosumist, aga ärge unustage ka, et seal on eostunud meie uus-romantilise jutustava proosa kaunim ja küpsem teos, novell „Kärbes.“

Aga miks on nende ridade pealkirjaks Tammsaare teekond Lääne-Euroopasse? Kas on meie suurimal kirjanikul välismatka kavatus? Seda küll mitte, aga siiski võime kõnelda kui mitte Tammsaare enese, siis kindlasti ta loomingu teekonnast Lääne- ja Kesk-Euroopasse.

Igal rahval on kirjanikke, keda ametlikult poolt kõigiti soodustatakse ja püütakse igati väljapoole lantsseerida, kuid, — mõnikord õnneks, mõnikord ka kahjuks, väga sageli tagajärjetult. Ja samuti on igal rahval kirjanikke, kes oma kodumaal on tihti vähem hinnatud, kuid kelle looming väljaspool leiab märksa suuremat vastukõla ja kelle toodang alles välismaa kaudu pöördub kuulsana kirjaniku kodumaale. Klassikaline näide on Henrik Ibsen, kes oma kodumaal jäi täitsa B. Björnsoni varju. Tšehhid on korduvalt püüdnud välismaale lantsseerida oma populaarsemat kirjanikku Alois Jiraseki, kelle rahvapärasuse tunnuseks olgu märgitud kas või seegi, et tema nime kannab isegi üks tšehhi rügement, kuid kõik tšehhide sellekohased katsed on jäänud seni tulemusteta. Soomes on üks suurem kirjastus kulutanud mõne miljoni Soome marka, et viia Sillanpää looming välismaal tunnustusele, ja seegi pole seni andnud lootetud ja oodatud suurtulemust. Soome kirjastus aga tahab ka tulevikus jätkata oma investeerimisi. Milliste tulemustega, eks seda näe.

Meil ei ole kahjuks ainelisigi võimalusi, ei riiklikke ega erakapitali oma, mis võiks rakendada sellistele kunstikultuurilistele propagandäülesannetele. Aga kui meil sellised kapitalid oleksidki, siis oleks enam kui

kahtlane, kas Tammsaare looming seisakski selle propaganda tulipunktis.

Tõsi, just viimasel ajal on A. H. Tammsaare ja ta looming meie kodumaal tõusnud üldtunnustuse tipule ja seda just laiade lugejaskonna hulkade keskel, kelle vankumatut veendumust, et A. H. Tammsaare on meie mineviku ja oleviku suurim kirjanik, ei suuda vangutada miski asjaolu ja seda vankumatut veendumust on rahvas jäädvustanud Tammsaarele mälestussamba püstitamisega Albus. Aga ei ole kaugel minevikus needki ajad, mil vaid üksikud olid veendunud, et Tammsaare on meie kaasaegne suurim kirjanik. Tänapäeval võime vaid mõnusa muhelemisega meenutada, et kõigest viiestkümmend aastakest tagasi veel tahtis meie suurima kirjandusliku organisatsiooni praegune esimees nende ridade kirjutaja vastu kohtuliku kaebuse tõsta avaliku väite pärast, et A. H. Tammsaare on Noor-Eesti põlve suurim prosaik, kuna selleks peeti ja tahtis tol ajal olla vaid Fr. Tuglas. Ja tosin aastaid tagasi Valgas õpetajate kursustel loenguid pidades ja analüüsides „Tõde ja õiguse“ I ande kirjanduslikke väärtusi asetas päris nimekas lektor M. Metsanurga „Jäljetu haua“ Tammsaare teost kõigiti ületavaks.*)

Ja kõigest aastat kolm-neli tagasi arutasid akadeemilised naised Tallinnas oma kirjanduslikul koosolekul Tammsaare loomingut ja kui seal siis kuuldusena teatati, et on käimas aktsioon Tammsaare töid tõlgetes välismaale viia, siis esinenud seal keegi naisuke ettepanekuga: sellele peame kogu innuga vastu töötama. Kui siis see daamike kutsuti Albu mälestussamba avamisele (kutsuja tegi seda ühe väikelinna maksudenõudja koha igatsuses), siis oli ta seal juba koguni teistsiti häälestatud ja prof. G. Suits hindas teda ja ta kõnelust otse teo toimepaneku järgi: Noh, teie laulsite täna päris kenasti.

Olles täiesti teadlik kõigest sellest, tuli arvestada nende kirjanduslike infusooride õhkumürgitavat võimet ja Tammsaare loomingule väljaspool Eestit avaldamisvõimaluste otsimist tuli ajada täiesti neist pisilastest isoleeritult. Matta kõik saladuse kätte alla — oli meile esimeseks ja peamiseks käsuks. Nii olidki Tammsaare loomingu väljapoole lantsseerimise sammudest Eestis teadlikud peale kirjaniku enese veel vaid kaks, kes tõelises sõpruses autorile mõistsid seda aktsiooni ajada ja ka saladuses hoida. Nüüd, mil oleme juba jõudnud väljapoole kirjandusliku kadestuse pisilaste mõju piirkonda, ongi võimalik kergitada veidi katvat linikut neilt eelsamudelt, mis astuti meie väarikama kirjaniku peateose avaldamise asjus eeskätt saksa keeles, millele me aga vaatasime kui paisu avamisele.

LUGU ALGAB

Et oma õilsa eesmärgi saavutamisel ei võinud kahe silma vahele jätta ka rahvusvahelisi mitte-ariaa tõugu kirjanduslikke „tegelinskeid“, selles oli allakirjutanu hea õppetunni saanud A. Gailiti „Nipernaadi“ saksakeelselt nimeliselt tõlkijalt Trotzki, keda ma päris juhuslikult kohtasin Prahis ja kes ise mulle lahkelt võimaldas heita pilgu „Nipernadi und die vier Jahreszeiten“ saamisloo telgitagustesse. Hra Trotzki hakkas mulle Prahis kohtamisel kohe seletama oma teenetest eesti kirjanduse suhtes, kuna tema tõlkes ilmuvat varsti Eesti kirjaniku A. Gailiti romaani. Ta seletas mulle, et autor on temale saatnud „toorestõlke“, mille tema on ümber tõotanud saksa lugejaskonna maitsele vastavalt ja oma sugulussidemete tõttu teosele ka kirjastaja leidnud. Nii

*) Albumi toimetus jätab siin artiklis toodud andmete eest vastutuse ja vajalikkude tõenduste muretsemise artikli autori hooleks.

seletas mulle mõni hea aasta tagasi hr. Trotzki. Hiljem võisimegi lugeda Trotzki tõlkes A. Gailiti romaani saksa keeles. Ja hr. Trotzki ise ei teinud sellest mingit küsimust, et ta eesti keele tundmine ulatus vaid „tere-tere“ teadmiseni.

Umbes samalaladse rahvusvahelise mitte-aarialasega viis mind saatus meie pealinnas kokku. Telefoonis mulle ühel heal päeval keegi, kes nimetas end saksa kirjanikuks, doktoriks ja mitme välismaise kirjastuse esindajaks ning soovis minuga kohata. Kohtamisel osutus see härra veidi üle kolmekümne aastaseks, aga kõigiti nobedaks: ta näitas mulle kahte-kolme tema nime kandvat saksakeelset kergesululist romaani ja neile lisaks mõnikümme raamatukaant, millistel autorina ka seis tema nimi ja korrektuuris oli tal kaasas paras brošüür Soome kohta ning sellel isegi peatükk Eestist. Ta kõneles mulle oma kirjandusettevõttest New Yorgis, Genfis, Pariisis ja Londonis; Soomes aga oli ta ajakirja „Maailma Kaiku“ toimetaja-väljaandja, kuigi ta sama palju soome keelt oskas kui hr. Trotzki eesti keelt. Ta näitas ka ühe soomlasest autori teose saksakeelset väljaannet, mille oli kirjastanud tema Genfi kirjastus. Veenvalt kõnelev Hlestakovi tüüp — otsustasin ma kohe, kuna aga mehel ei puudunud ka suuremõdulise avantüristi iseloomulised jooned, kuid Hlestakov pistis ikka ja jälle nina välja, kas või kui ta mulle seletas, kuidas Tšehhoslovakkia tolleaegne välisminister dr. E. Beneš talle õlale patsutanud ja öelnud: „mis meie riik sulle võiks pakkuda, kuna sa ei võta ju vastu kõrgemaidki ordeneid“. Sellest viimasest lausest saingi mehe jälile, kes esines Briti kodanikuna, aga matkas tõeliselt tšehhide poolt väljaantud mingi passiasendava dokumendiga. Olles hoiatavalt ühe sõbraliku saatkonna poole, võtsin vajalise reservatsiooni-asendi. Temalt tuligi esimene ettepanek kirjastada Tammsaare „Tõde ja õiguse“ saksakeelne tõlge, kuid muidugi juurdemaksuga, mis ulatus tuhandetesse kroonidesse meie rahas. Arvestasin, et mees tahtis igalt andelt peale kõigi kulude tasumise vähemalt kolm tuhat krooni teenida. Sellise summa nõude esitas see doktor A. H. Tammsaarele ja ma pidin sellel kõnelusel kogu oma seltskondlikkuse kokku võtma, et mitte mehele tõtt öelda. Diplomaatilisem aga oli läbirääkimisi jätkata, et nende kestel temalt mõne meie vajalise niidiotsa kätte saada. Ja lõpuks saimegi. Saadud näpunäidetel algasid läbirääkimised Breslau kirjastusega, mis oleksid ulatunud peagu lepingu sõlmimiseni, kui sel kirjastusel oleks olnud parem vahetõde Saksamaal kõiki avaldamiseks kavatsatud käsikirju kontrolliva Literaturkammer'iga, kes ilmutamiseks lubasid annab. Oletan, et see Breslau soliidne kirjastus ei olnud pesuehtsalt aarialine ja sellest vist olidki tingitud takistused Literaturkammer'is, kuna hiljem sealtpoolt Holle ja Ko kirjastusele A. H. Tammsaare „Tõde ja õiguse“ I ande tõlke ilmutamisele enam mingeid takistusi ei tehtud.

Breslau kirjastus aga oli ikka ja jälle sunnitud Tammsaarelt tõlke avaldamise asjus optsoonija pikendust paluma. Siis helistas nende ridade kirjutajale jällegi keegi härra, soovides tõlkimiseks ja avaldamiseks saksa keeles meie kirjandusest head romaani, ilma et ta oleks teadnud ühtegi meie kirjanikku nimetada, aga siiski oli ta teadlik läbirääkimistest „Tõde ja õiguse“ I osa saksakeelse tõlke asjus. Kuna see härra avaldas enam kui soliidse mulje, hankisin „Tõde ja õiguse“ I köite saksakeelse tõlke ära kirja ja andsime selle juba kolmekesi, Tammsaare, tõlkija Edm. Hunnius ja allakirjutanu, Holle ja Ko kirjastuse esindajale üle. Tema mulje romaani oli hea, aga tema ei olnud otsustav pealekõrge, kes teeb Holle ja Ko kirjastuse peamanikule hr. van Beest-Hollele kirjastamissettepanekuid. Lugema pidi veel selle kirjastuse pealekõrge hr. Charlet. Ka tema leidis peale lugemise romaani väga hea olevat, kuid kahtles selle majanduslikkusel menul ja tegi seetõttu kirjastamise asjus Hollele eitava ettepaneku. Kirjastuse omanik, Saksamaale kolinud rikas hollandlane, ei tei-

nud sellele ettekandele aga mingit otsust, kuid võttis maale oma suvilasse sõites Tammsaare romaani tõlkekäsikirja kaasa. See viimane asjaolu tõigi pöörde käsikirja saatusesse: hr. van Beest-Holle luges käsikirja, oli sellest otse vaimustatud ja kutsus telegraafi teel kirjastuslepingut sõlmima. Kõik muu läks juba tavalist rada: Literaturkammer andis avaldamisloa, deviiside ametist saadi luba autorile lepingus ettenähtud avansi saatmiseks ja möödunud jõuluks juba oli kogu raamat laotud, korrektuurid loetud, kuid saksa kirjastused ei lase oma väljaandeid nii palavalt turule, nagu see on kombeks meie kirjastustel. „Tõde ja õiguse“ I köite saksakeelne tõlge lasti Saksamaal ja ka Eestis turule alles 15. juunil 1938. a. Nii kaua kestsid raamatu turule toimetamise eeltööd! Sest juba eeltööd peavad andma pildi sellest, millist menu teos turul võib loota. Nende eeltööde andmetel võis Holle ja Ko kirjastus allakirjutanu juba 16. mail s. a. kirjutada: „Kuigi raamat ei ole Saksamaal veel turule lastud, on vastuvõtt sortimendi juures väga soodne, nii et meie ka Saksamaal tõenäoliselt võime arvestada menu.“ Igatahes oli Holle ja Ko kirjastus niivõrd kindel teose menul, et laskis „Wargamäed“ trükkida tõlke kohta erakordselt suurel arvul, nagu seda märkis meid hiljuti külastanud Saksa kirjanduskoja esimees, tuntud kirjanik dr. Blunck „Päevalehele“ antud intervjuus. Holle ja Ko on osutanud ka küllaldast tähelepanu meie kirjaniku teosele. Nii toob selle kirjastuse ajakiri „Holle-Post“ oma viimases nr-is esikohal artikli „Eesti kirjandus“, millele järgneb peatükk „Tõde ja õiguse“ saksakeelsest tõlkest.

Agas erilist rõhku panid Tammsaare ande austajad, hankides „Tõde ja õiguse“ saksakeelse tõlke avaldamisvõimalusi, asjaolu, et saksa keel on ikkagi maailmakeel, mis võimaldab teose lugemise pea kogu maailma rahvaste kirjandushuvilastel. Allakirjutanal on isiklike kogemusi reast maist ja kõik need tõendavad mulle, kui raske on venna ligemaidki tuttavaid, et teatud romaan on kõrgeväärtuslik kunstiteos, kui sealjuures puudub võimalus pakkuda seda romaani tutvumiseks mõnes üldloetavas keeles. Tunnen ise ennast ja oledki vist paljude vähem tuttavate silmis õhmuütaja. Selline tunne on mind mitmelgi puhul Poolas, Tšehhoslovakkias ja ka mujal vallanud, kui olen avalikult või jälle kitsamas ringis kõnelnud Tammsaare kirjandusliku loomingulise ulatuslikkusest. Kui siiski õnnestus Poolas „Tõde ja õiguse“ I osa tõlkimisele tee avada, siis tuleb siin tänada meie poola sõprade usalduslikkust, mis julgeti rajada paljasõnaliste kinnitustele, kui võidi asuda meie suurromaanide tõlkimisele ja kui Poola Kirjandus-Akadeemia liige Zofja Nalkowska andis oma lahke nõusoleku poolakeelse käsikirja viimistlemise enese peale võtmiseks. Nüüd, tagantjärele alles avanes võimalus poola sõpradele esitada saksakeelse tõlke näol asitõendus ja sealt tulnud esimesed kunstiväärtuslikkuse kinnitused tõendavad, et meie poola sõbrad ei ole oma eelusaldues pettunud.

Kuid pettunud ei tunne end ka Tammsaare siinsed sõbrad, lootes, et „Tõde ja õiguse“ saksakeelne tõlge avab selle teosele üksed teistesegi keelkondadesse. Kuigi saksakeelne „Wargamäe“ ei ole veel kuudki avalikkusele kättesaadav olnud, on see juba nüüdki suuremal määral meie ootusi täitnud, kui esialgu loota julgisime. Kui enne saksakeelse tõlke ilmutist „Tõde ja õigus“ oli ilmunud vaid soome ja läti keeles, olles tõlgitud aga ka juba vene ja osalt poola ning inglise keelde, on just peale saksakeelse tõlke ilmutist autoril tulnud anda oma romaani tõlkimisloa juba kahte, taani ja ungari keelde. Läbirääkimised on aga käimas ja õige forsseeritud kujul prantsuse ja tšehhi tõlkijate ja kirjastustega, kõnelemata mõningatest sondeerimistest teistegi rahvaste juures.

See kõik on sündinud ja sünnib ilma igasuguste abirahadeta ja toetuseta ametlikkudest ja eraallikatest. Küll aga on see kõik isu äratanud mõnel kodumaisel

kirjastuslikul haikalal, kes nõuab miljoneid, et soetada eesti kirjandust väliskeeltesse. Muidugi oleks see selle kirjastusele vaid maskeeritud saneerimiseks, tõlgete ilmumine aga oleks kindlasti surnud sündinu.

A. H. Tammsaare kirjanduslik looming ei ole välismaale meie kirjanduse huvides pealesundivalt pakutav kaup, vaid seda on ja tuleb serveerida nii, et välismaa seda vastu võtaks kui neile vajalikku, kui nende kunstimaailma täiendavat ja rikastavat, sest kuigi meie elame ja oleme propaganda-ajastul, on siiski iga teos, millel on juures propaganda-hõngu, kuidagi vastureaktsiooni tekitav ja pole sellisena kuigi teretulnud nõudlikuma lugejaskonna juures. Tammsaare looming aga on ja võib välismaalgi teretulnud olla.

A. H. Tammsaare kodumaine tunnustamise tee on

SPORTIMISE HÜVED JA PAHED

Vanade kreeka olümpiamängude uuestisünniga moodunud sajandi lõpul algas ka spordi ning üldse kehakultuuri võidukäik. Aasta-aastalt on süvenenud kehaharjutuse vajadus ning koos sellega kasvab ka üldine spordivaimustus. Peetakse mitmekesiseid võistlusi, mis toimuvad igasuguseil mõeldavatel aladel, kusjuures püütakse spordi mõistet paisutada väga laialdaseks ning umbmääraseks. Näeme koguni, et tantsumaratone, võidusõõmisi ja rekordnälgutamisi peetakse „spordiks“.

Milleks sporditakse? Kostetakse: tervise pärast, rekordite pärast ning paljudel muudel põhjustel. Kahtlemata on sportimisel tervise pärast oma õigustus. Kestva harjutamise tagajärjel muutuvad lihased jämedamaks, nende vastupidavus pingutustele suureneb ning kiireneb ühliasi lihaste reaktsioonivõime. Seelõttu isik, kes pidevalt on oma lihaseid teatavaks tööks või harjutuseks ette valmistanud, saavutab pärast pikemat treeningut palju paremaid tagajärgi kui algul. Seega sportimisel on kaks väga olulist tagajärge: meie harjume teatavat liigutust või tööd tegema palju otstarbekohasemalt — kiiremalt, kestvamalt ja jõulisemalt. Peale selle tugevneb kogu meie organism, nii lihased kui siseorganid — süda, kops jt.

Säärased tulemused on vaid otstarbekal ning ettevaatlikul sportimisel. Üleliigne ning ebaratsionaalne treenimine seevastu võib põhjustada ka vigastusi ning tõbesid. Üldiselt on aga spordist karastatud keha kindlasti palju vastupanuvõimelisem ning tugevam. Ühe sõnaga, kavakindel sportimine on sama vajaline lihastele kui vaimne harjutamine ajudele.

Spordiga liialdamine toob endaga kaasa suuri kahjusid. Eriti ilmnevad need siis, kui sportlane jõuab vanemasse ikka. Väikesed, kerged vigastused või nende alged muutuvad sportimisega akuutseiks. Üle 20% olümpiamängudest osavõtjast põevad liigestes vähemaid või suuremaid vigastusi, mis vahetevahel nõuavad koguni operatsioone. Seda oleme märganud ja kuulnud ka paljude eesti väljapaistvamate sportlaste juures — nii odaviskaja Sule käeluu kui ka kõrgushüppemeistri Kuuse jalg kannatavad haiglaste muudatuste all. Ületreeningul ilmneb lihaste üleväsimus, mis areneb tihtigi lihaste palavikuks, mida arvatavasti põhjustab lihastes tekkinud väike verejooks. Tavaliselt kaovad need hädad aja jooksul iseenesest, tihti jätvavad nad aga järele tunduvald valusid. Ületreeningul tekivad südame juures muudatused, mis sarnanevad vanadusest tingitud muudatustega. Ent isegi neerud, närvid ja veresooned ilmutavad liialdatud sportimise tagajärjel suuri muudatusi, viimasel juhul näeme veresoonte lubjanemist. Ka võivad tekkida akuutsed vigastused, nii näiteks lihaste ning kõõluste rebenemised, luumurded, südamehalvatus ja surm. Latentsed, peidetud haigestumised, peamiselt tiisikus võivad muudata akuutseks. Isegi ajude ning perifeersete närvide töö kaotab liialdamise tagajärjel oma korraliku, reeglipärase ilme. Näiteks hingamislihased töölavad väsimuse tõttu pealiskaudselt, mille tulemuseks on, et peaaegu saab vähem verd, koos sellega ka hapnikku. Sellest on tihti tingitud meelemärkuseta olek, vahel koguni surm.

olnud siiruviruline ja selle tõus pole olnud kuigi kiiretempoline. Nüüd aga olgu Tammsaarele osaks antud, et ta teekond Lääne- ja Kesk-Euroopasse ja sealt juba kogu maailma on teed rajav mitte üksnes tema oma loomingu paremikule, vaid temale järgnevatelelegi meie kirjanikest on sisseurtud ja rajatud rada mööda liikumise märksa kergemaks muudetud, kui mõne teisegi meie kirjaniku loomingu väärtused osutuvad küllaldaseks väliskeeltesse siirdumiseks. Tammsaare tähe all võivad nüüd teisedki meie kirjanikud võita, kui neil aga leidub vajalisi kunstiväärtusi, mis võivad olla hinnatavad ka väljaspool meie kodumaad.

Jah, kui meil aga selliseid kirjanikke ja selliseid teoseid leiduks!

Bernhard Linde

Korrapäraselt ning bioloogiliselt õigesti sooritatud treeningu abil on võimalik vältida neid vigu ja arendada sportlike saavutuste juures maksimaalset ökonoomiat. On uskumatu, kui võrd vähesel tööjõul ja energiakuluga saavutab vilunud tennise- või korvpallimängija suursaavutusi. Sealjuures mängib nn. stiil suurt osa; samuti tahtejõud. Siia kuulub ka nn. „second wind“ nähtus. See ingliskeelne termin, tõlkes sõnasõnaliselt „teine tuul“, ilmneb näiteks pikamaa jooksja juures: kui ta esimese osa oma jooksumaast on ära joosnud, tunneb ta äärevõimatut väsimust, mis sunnib jooksu katkestama; suudab ta aga sellele vastu panna mõne aja, siis see tunne kaob ning jooksu muutub palju kergemaks. Täielise väsimuse korral paneb tahe end ebaharilikult tugevasti maksma ja sunnib sportijat võistlustel paremaks, peagu ülimimlikuks saavutuseks, kusjuures keha ületab igasuguse väsimuse. See on „second wind“. Ka selle „teise tuule“ kasutamiseks ei tohi liialdada. Sportija võib-olla võidab heal juhul võistluse, ent selle tulemuseks on elukardetav väsimus — kokkuvarisemine, mille pärast seda pikema aja kestel põhjustab ebameeldivaid tagajärgi ning teeb lihased kauemaks ajaks võistlusteks ja treeninguks kõlbmatuks.

Iga sportlane peab valima eriti tema kehaehitusele ning seisukorrale vastava spordiala. Üldiselt tuleb sportida vabas õhus ning arendada igapäevase kusetöö tõttu hooletusesse jäänud lihastegruppe, nii et keha saaks areneda harmooniliselt. Harjutuste kestel peab aga manitsejaks olema väsimus.

Olgu sport milline tahes, asjatundlikul ning ettevaatlikul harrastamisel on temast ikkagi vähemal või suuremal määral kasu. Ent on olemas terve rahvakiht, kes peavad end spordirahvaks, kuid seda ise ei harrasta. Need on võistluse publik. Ehkki meie meelsasti näeme, et mitmed sajad ja tuhanded võistlusi pealt vaatavad ning saavutustest rõõmu tunnevad, siis teame ometi, et paljud neist on huvitatud ainult võistluste tagajärgedest — meetritest ja sekunditest, mitte aga spordist endast. Ainaks lohutuseks on vaid see teadmine, et tervisele on ikkagi kasulik istuda staadioni tribüünil vabas õhus kui kuskil suitsuses ning sumbunud õhuga kohvikus või kõrtsis.

Mis puutub spordi rahvusvahelisse tähtsusse, siis tugevdatakse rahvaste sõbralikke vahekordi ja tutvustatakse endid välismaal. Näiteks on Soome just oma Nurni tõttu saanud kõikides maailmajagudes tuntumaks spordimaaks.

Lõppeks, mis puutub keha ja vaimu vahekorra, siis rahvahulkade arvamine kaldub sennapoole, et hindab sportlike saavutusi väimsetest saavutistest tublisti üle. Seevastu „avalik arvamine“, mille moodustavad kirjanikud ja kunstnikud, kisuvad spordi kas või maani maha, mis samuti pole õige. Tuleb mees pidada, et ikkagi vaim on see, kes kõikidel aladel juhib. Seda tuleks alati, eriti meie nooremal generatsioonil — spordipoistel ja -tüdrukul sportimise juures mees pidada. J. Kg.

Päikesepaisteline Pärnu rand

Hinto contax-foto

Ringvaade

KURESSAARE MÄRKMIKUST

Täna on ilm päikesepaisteline ja soe. Nagu talveunest ärkavad suvitajad, sest senini on lakkamatult sadanud. Täna näeb daame heledates suvikleitides, on kadunud kaelani kininööbitud mantlid. Inimesed kõnnivad kiiremini, kogu Kuressaare tempo on äkki muutunud, hea on olla.

Ronin lossivallile. Kahju, et siin täna heina niidetakse. Suurepärane oli kõndida keset seda kirevust. Lopsakalt kasvavate lehtpuude vahel meie rõõmsavärvilised metslilled, siin ja seal okasroosipuhmas. Vaade merele. Tõesti, nurk täis romantikat. Unustad oma aastad, muutud lap-

seks, kes ju vahetult, ürgjõuliselt tunneb sidet loodusega. Ma kahetsen tõsiselt, et see muinasjutuline lossiromantika on määratud kadule. Vallidevahelisel maa-alal rajatakse uus suurejooneline spordiplats ja kindlasti ei lase sportlaste rõõmsad hääled edaspidi enam tekkida unistavat meeleolu.

Kuressaare linnavalitsus esotsas linnapea hr. Perens'iga ei ole midagi tegemata jätnud, mis aitaks tõsta suvitaja mugavust. Armastan neid meie mereäärseid väikesi linnu, Kuressaaret, Haapsalut, Paldiskit, oma erilise sarmi tõttu. Suvitajate hulgas liigub hulk tuttavaid. Tähtsamad kujud on kahtlemata Tallinna ülemlinnapea kindral J. Soots ja professor J. Tõnisson. Ka ei ole Kuressaare mõeldav ilma prof.

Paldrock'ita, samuti prof. Ainson'ita. Rida tuntud ametnikke, pedagooge jne. Kirjanik Hubel-Metsanurk vilksatab minust mööda. Peale selle otsib siit puhkust rida minutaolisi priimusemehi, kes oma üksiktubades leiavad rahu ja kosutust.

Toidumuresid Kuressaares ei ole. Maaliline turg varustab suvitajat tarvilikuga. Naudinguga sööd parajasti suitsutamisahjust tulnud angerjat või lesta. Ajad meelsasti juttu Saaremaa talupojaga; kahtlemata väga algupärased, huvitavad tüübid.

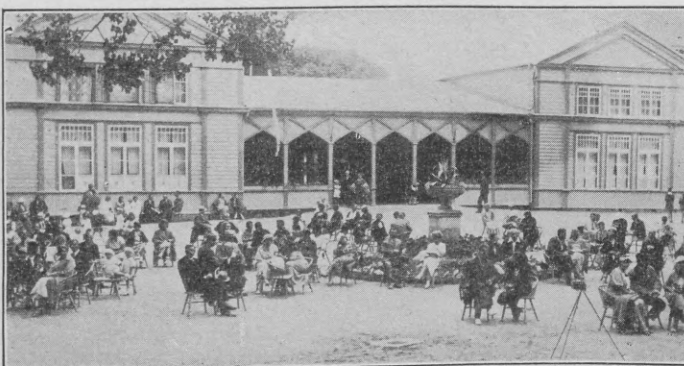
Ja Kuressaare mudaravi. Vannivõtjate huvid keerlevad oma haiguse ümber. Missugune arst, mitu pange muda, kas ka massaaž jne. Mis puutub suvitajasse muu maailm oma rahutuste ja käärimisestiga? Inimene otsib puhkuseks kontrastseid elamusi, neid ta siit leiab.

M. K-O.

LEHTSE TURBALINNAS

Vaikesse Lehtse alevikku saabub päevas mitu korda läbi heinamaade ja väljade kulgevat raudteeharu kaudu dresiine, missuguseid alevikus nimetatakse kasesalu turbalinna trammideks. Nendest trammidest järeldad, et kuskil seal kaugemal peab peituma midagi suuremat.

Ja peitubki, sest 4,2 kilomeetri kaugusel Lehtse alevikust ja samanimelisest raudteejaamast, endises rabakõleduses, milline oma laugaste-

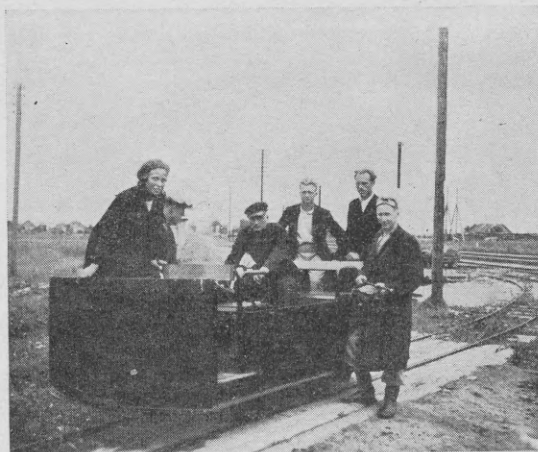

Õhtu kontserdil Kuursaali ees

rikkusega ei kandnud inimest ega looma, paikneb juba teist aastat a.-s. „Riigi Turbatööstuste“ moodsamaid tööstusi — Lehtse perekas „turbalinn“ oma nägusate majadega, tänavatega, kasetukkadega, spordiplatsiga, juurviljaaedadega jne.

Turbalinn nimega õigustab selle uue asula elanike arv, mida tuleb lugeda ümmarguselt 600 piirides, neist on enamik pärit Peipsi ümbruskonnast. Vii mase asjaolu tõttu võibki näha moodsas turbalinnas venelikke habemeid ja kuulda laia venekeelset juttu. Kuid töölisperedade mudilaspere, keda võib näha mängimas turbalinn tänavail, kus puudub peagu iga-sugune liiklemine ja kus iialgi pole näha-kuulda autot, pursib rohkem eesti keelt. Öhtuti aga, kui lõppenud töö turbarabas ja linnale laskub täielik vaikus, istub töölisneiu baraki trepile ja laulab unistades venekeelset laulu.

Lehtse kasesalu turbalinn, kuhu juurdepääs peagu ainult eelmiseaastastele elektrisoidukitega mööda raudteed, elab oma elu peaaugalt tööl. Harva näeb siin jalutavaid paare, harva kuuleb lõõtsa lartsuvat bassi — siin töötatakse, teenides kuni 5 krooni päevas. Turbalinna tagamaa moodustab 300 ha suurune põhjalikult kuivendatud ja kraavitatud turbaraba, millises kütteturba lõikamine ja ümbertöötamine toimub täielikult mehhaniseeritult. Ellamaa turbaraba vanad masinad jagavad asula oma jõujaamast elektrienergiat ning 6—8 turbapressi kogub varandusi endisest laukarabast, kust liigvesi tõrjutud kraavidega Soodla ja Mustjõkke. Sinna need mülkad läksid ja kurgede asemel hakkasid liikuma rabapinnal väikesed diiselmoorid. Se-

Lehtse turbalinn tramm

damööda, kuidas löi õitsele endine läiesti kõlbmatu maa, kuidas tekkis nägusaid elamuid kasesallu uppuvale kõrgendikule jõepervel ja kuidas sinna asus elama sadu töölisi ja üksikuid tööjuhte, tekkis huvi turbalinn vastu; tekkis erakauplusi, tuli kingseppi ja rästepaidki, nagu ikka linnas sünnil. Kuid elu tekkis mitte ainult endisesse kõledasse rabasse, vaid seal tekkinud elu mõjustas tublisti ka Lehtse aleviku majandust. Vene-mehel on raha seesuguseks kiusakaks asjaks, mis ei taha kuidagi püsida kauas, — kuid kus peab ta minema mujal rändama kui Lehtse alevikus. Turbalinnas eneses on esialgu selleks siiski vähe võimalusi, kuigi moodne elu hakkab töö kõrval tuikama mujal rändama kui Lehtse alevikus. Turbalinnas eneses on esialgu selleks siiski vähe võimalusi, kuigi moodne elu hakkab töö kõrval tuikama mujal rändama kui Lehtse alevikus. Välguvad seal silmapilgulgi igat liiki palid, kuigi moodne spordiplats veel valmimata, näeb jooksjaidki ja kuulduv muid moodsaid asjandusi kodukaunistusega ehitatud asulas, kuid kõik see on selle turbalinn ja tema elu algus. Tulevik on ees ja seda tulevikku aitab helendada asjaolu, et rikkused, milliste väljatoomiseks maakamara alt see asula loodudki, on Lehtse turbalinn ümbruskonnas rohkemgi kui 300 ha-rilisel maa-alal piiritud. Ega neid sinna siiski ei jäeta.

J. Kaup

MAAHINGEGA TÖÖSTUSTÖÖLISED KIVIÖLIS

Kui meil midagi võib ameerikalikuks nimetada, siis küll Virumaa põlevkivitööstuste arengut. Üks õlivabrik kerkib teise järele, kaevandused laienevad, uusi rajatakse juurde ning järjest kuuleme teateid ka vabrikute tehnilistest täienemistest. Suuremate õlitööstuste Kiviõli ja Kohtla-Järve vahel on käimas nagu salajane ja suure pingega võistlus õliväljade pealinna nimele ning ka teised vähemad

vennad — Kütte-Jõu, Goldfields ja Sillamäe — ei taha jääda suurtest kaaslastest maha.

Tööstustegevuse kiire, võimaliga kiire kasv toob kaasa aga ka puudusi. Põllutöölise kriis oievat tekitatud põlevkivikaevanduste suurest töölisteneelamisest, Viru ranniku kalurite kuldkalad — lõhed on surnud vabrikute roiskvete tagajärjel jne. Kuid on veel kohapealne, kuid ometi valus punkt, mille kõrvaldamisele seni on üsna vähe tähelepanu pühendatud. Meie põlevkivitööstuse tööliste väe moodustavad suuremas enamusel endised põllutöölised, lasterohkete perede pojad, vaesustunud põllumehed, kuna elukutseliste tööliste osaprotsent on koguni väike. Samal ajal aga õlivabrikute juures kuhjatase inimesed barakkidesse, sageli neli kuni viis meest ühte tuppa. Perekondadel on kasutada ühetoalised korterid, mille kolme seinu ümber asuvad teised perekonnad. Ühest koridorist pääseb sageli kuni kümnesse korterisse.

Ollakse õnnelikud, kui saadakse niisugune korter. Kõikides õlitööstustes valitseb terav korterikriis ja sageli käivad töölised kuni 10 km kaugusel töökohal. Asudes inimestest täistuubitud majadesse, kus ümber ringi ühel pool asfalttee, teisel pool puukuurid ja kolmandal ja neljandal teiste majade hoovid, tunneb üle-õõ põllutöölisest tööstustööliseks hakanud mees end puuripistetud linnuna. Eluaeg on elatud maal, on küntud ja külvatud avaral põllul, ümber ringi mustendav muld ja pea kohal sinendav taevast. Kuna ka korteriolud on kitsad ja viletsad, mis ime siis, et meie esimese põlve tööstustöölise vabal tunnil otsib üles kõrtsikambri ja joob enese täis. Unustamiseks ei ole seni lihttöölisele peale viina ühtki teist abinõu leitud ega osatud anda.

Kiviõli ja Kütte-Jõu paljud töölised põgenevad tööstuskohtade suitsu, tahma ja nõe eest oma aedlinna Püssi, mis kummastki kohast asub vaevast kolme kilomeetri kaugusel. Püssi ei suuda aga kuigi palju inimesi mahutada. Omapärase katsena võib aga Kiviõlis jälgida tööliste uudismaakohtade kätteandmist, mida praktiseerib asundusamet. Neli aastat tagasi planeeriti Kiviõlist kilomeeter Sonda poole viiskümmend väikest metsamaakohta, mille saajatelt nõuti ainsa ja moodapääsematu tingimusega, et nad oleksid Kiviõli töölised. Oli pesimiste, kes ennustasid, et ei leitud ühtki sellist kangelast, kes oleks valmis peale pingutatavat ja väsitavat tööd kas õlivabrikus või koguni maa all kaevanduses asuma veel metsa kände juurima ja kraave kaevama. Nende imetus võis siis ka suur olla, kui igale krundile ilmus ligikaudu viis

Vasakult: T. Kiviste koos pojaga kännuga jõudu proovimas. Sama mehe esialgne elamu. Tüüpiline Varenurme elamu

soovijat ja suurem osa maatahtjaist tuli jätta edasi Kiviõli barakkidesse.

Kolm aastat on kestnud Varenurme asunduses hoonestamine ja uudismaa rajamine ja seni on üles ehitatud 25 krundi hooned. Üle riigi on palju uudismaa-asundusi, kuid neist kõigist omapärase on Varenurme.

Üksteise võidu rässitakse kivide ja kändude kallal ning siin ja seal haldendab juba oras. Kuigi töö on raske ja tappev, ei nurise keegi. Hoopis vastupidi: nad on rõõmsad, õnnelikud ja rahul enestega. Millest see tuleb?

„See töö, mis siin teeme,“ vastas selle küsimuse peale juba üle viie-

kümne-aastane asunik, „on endale tehtud. Võõras korteris elamine on hädaasi; kui on oma katus pea peal ja oma mullakamar jalge all, siis hoopis teine tundmine ja uus elamine. Eks me ole kõik maamehed ja maa on juba kord selline, et ega ta oma sulaseid kergesti lahti lase. Kiusab. Elasin kaks aastat Kiviõlis, kitsas oli kui puuris. Sellepärast töötan nüüd omal põllul sellise jõu ja tahtmisega, et...“

Haaras jälle kännujuurest ja kangutas, et pihasooned naksusid.

Asumine ei ole kerge, sest lihttöölisena ei olnud ühelgi uuel maa-

omanikul kogutud suuremaid kapitali-reserve. Suurem osa asunistest on majad ehitanud asundusameti laenu-dega. Varenurme hooned lähevad lahku teiste asunduste pikkadest ja igavatest hoonetest oma erkusega, akende avaruse ja rohkusega ja pal-konitega. Sellepärast hüütaksegi Varenurme asundust Kiviõli villalinnaks.

Maad on Varenurme elanikel iga-ühel vaid 1—2 ha. Nii ei saa nad kunagi hakata päris-põllumeesteks, vaid kasutavad Varenurme kodu elu-asekohana, puhkepaigana, kus nende maad-armastavad hinged leiavad rahu ja kosutust. Naataniel

KOHISEVA METSA ALL...

Katkendeid Kusta Toome samanimelisest uuest romaanist

Tumedate sfinksidena asetsevad kõrvuti järv ja mets. Aegadest saadik, milledeni ulatuvad inimlikud mälestused, voogavad järves lained, ja kohiseb metsas tuul. Sallivate naabritena kannavad nad ühiselt heledaid ja tusaseid päevi, veetlevaid idülle, unistusi, süngeid raugemisi ja loodusjõudude avaldusi. Vaikses uneluses suiguvad nad suvehommikuil, kui järvepind seisab peegelsile ja metsas ei liigu ükski puuleht; uinudes tarduvad nad kargekõlmil talvepäevil, mil jää katab järvepinda ja härmatis puude oksid, latvu; paratamata rahuga võitlevad nad tormiseil päevil kangete tuultega, kus järvelained mürisevad ja põhjani keevad ning puuksad ägedas võitluses vihaselt painduvad kuni maapinnani, heideldes nagu nägemata vaimudega. Mõõduvad aastad jätvad oma jälgi. Metsas leidub tormis murdunud puid, mille juured mustendavad maalahmakad üles kiskunud; jääminek on kallastele suuri kive otsekuu mängukanne veeretanud ning lained on kõrgemaill pervedelt suuri lahmakaid lahti kangutanud, ent tähelepanematult kaob see ajavoolus ning järv ja mets elavad need saatuslöögid ükskõikses rahu üle. Endiselt suudleb päikesepaistelisel suvehom-

mikuil kerge tuuleõhk tasast järvepinda ja sosistab mahe kevadetuul pakatavais puuksis... muudatuste ja — avalduste unistustes.

Alaliselt laulavad lained järvepinnal oma univat, ühetoonilist viisi ja lõpmata kohiseb tuul metsas... Näib, nagu kõneleksid vaimud vahetpidamata üksteisega, järve näkk madalamal, laial, lagedal veepinnal ja metsa haldjad kõrgemal, künkalisel maal, tumedas ja pimedas metsas. Kuid ühesugustena painutavad nad endid võimukate, mässavate loodusjõudude ees; vägevalt peavad nad võitlema ja mässama marude ja tuis-kudega, ülemaises hurmavas unistuses veetlevad nad vaikesil suvepäevil ja nukrana tõmbuvad nad talveunne pakase ja jää valitsuse ajal. Elu kihiseb ja võrsub mõlemais, enese teadmata, ilma juhtimiseta inimõistusest, kuid kõiki tõkkeit maha-murdvalt: velained ja järvepind peidavad elusaladusi, metsa all roomavad ning jooksevad väikesed ja suured loomad, putukad; lendavad linnud.

Mets peidab eneses hoopis isesuguse, omapärase ilma, kus alatasa mõõnab saamine, kasvamine ja hääbumine, võitlus olemise eest, mis on liigutav, võimsaimeline nagu elu ise ja mille olemisest pole vähikul ai-

muigi. Aukartust äratavalt mõjub kõrge kuusemets, kus harva okste all leidub põõsaid, kus kasvavad roheline sammal ja madal hein, kus latvade varjus alati on poolpimedus. Männimetsa alune on enamasti lage, harva on seal põõsaid ja ainult heinamättad, valge sammal kuivemaill kohil, mustikad, karusammal ja kaelused kaunistavad metsaalust. Kuivadel, liivastel kohtadel katavad maapinda mitut liiki madalad kanarbikuarred koltunud vihuna, peale seda kui nad kevadel on rühmadesse koondunud punase ja sinise õitevaibaga kaunistatud imeliselt metsaalust. Leidub ka raiendikke, täis kändude ümber punetavaid maasikaid; leidub soid, kus puude kasv kidur ja madal või kasvab ainult pajusid. Mõnes paigas on umbjärved ja rabad, on põhjatud laukad ja allikanired. Sinna ei vii teeradasi, ka metsloomad ei armasta neid kohti.

Saamises, võrsumises, kasvamises ja hääbumises, võitluses olemise pärast elab mets oma elu. Tema vägeva varju all leiavad kaitset iga loom ja olevus, loendamatu eluvaimud lehviavad temas ja loendamatu olendid ja elanikud saavad temas ülalpidamist ja varju.

Ilusamad ajad on muidugi kevade ja suvi. Siis on metsaalune täis elu, võrsumist, hõiskamisi ja hääbitsusi. Kui maapind lumikattest vabanedes on mustaks läinud, tärkavad esimesed taimeidull mullast, nagu

Kirjanik Kusta Toom, kes elab üksiklasena Võrtsjärve-äärses metsas

nõiajõul hakkavad kanarbik, samal ja marjavarred haljendama, ussid ronivad maa alt välja, sipelgapesad hakkavad kihisema, rändlinnud jõuavad tagasi ja metsloomil on palju ja kibedat tegevust. Käib haudumine, pesitamine ja toidumuretsemisvõitlus, kuni ilmad jahenevad, päevad lühemaks lähevad ja jõuab sügis, mil rändlinnud parvedes ära lendavad, ussid ja putukad maa alla ronivad ja ainult suuremad loomad jäävad metsa alla vastu võtma talve.

Metsaelu on igav inimesele; eneses keskustelles, igavesti vaheldudes, saabudes mõõduvad loodusejõud ja aastaajad. Mingisugust vaheldust ei tule metsas elutsejal ja näib, nagu läheksid inimesedki metsloomadega ühte käiku, muutudes nendega ühiseiks laaneelanikeks. Aga ka palju vangistavat pakub mets, ta surub endas viibijaile omapäraseid muljeid; ta kütked on paaluvad. Nagu nägematud käed hoiavad inimest kinni, talutavad teda ja kauged, saladuslikud hüüded kutsuvad teda kaugete, edasiminekule. Julgustavalt, elustavalt kohisevad puulehed ja hurmavalt lõhnavad kanarbik ja lilleõied...

mise arvel, siis on lapse tööjõu kasutamise piir väga kõrkuv ja võib kujuneda õppimisele kahjulikuks.

Nimetatud puudused on iseäranis seepoolest kahjulikud, et nad esinevad ajal, mil kasvav organism nõuab eriti toitu, õhku ja rahulikku ümbrust. Majanduslikult paremates oludes elavatel õpilastel esineb kahjuliku tingimusega sageli — järelevalve puudus. Kostipidaja on aineliselt huvitatud õpilasest, kes hästi maksab, ja annab järele seal, kus peaks end siiski vahele segama, või vanemale korratustest teatama. Kui perenaeline siiski seda teeb, siis harilikult oskab õpilane vanemaid veenda, et kostikoht on halb. Võetakse siis ette kostikoha vahetus, mis õpilasele kujuneb sageli kahjulikuks, kui ei teostata järelevalvet ei õpingute ega vaba aja kasutamise üle. Vanematel on võimata kaugelt olukorda öieti hinnata, ka pole keegi kohustatud neile midagi teatama. Tallinnas on püütud õpilaste olukorda parandada seeläbi, et on loodud võimalus vanematel lapsi paigutada õpilaste ühiskodusse ehk internaat, kui neil endil sugulasi, sõpru ega ustavaid perekondi pole, kuhu lapsi paigutada.

Külastasin käesoleval kevadel Eesti Naisliidu tütarlaste internaat Tallinnas. Tulin hommikul vara, kella 1/28 paiku, osa lapsi veel einestas, teised riietusid, varsti kuuldus klaverimäng ja nii olingi internaaadi elu keerises. Kuid see kirevus on ainult näilik. Kõik toimub internaadis kindla korra järgi ja nii kooskõlastatult, et üks ei sega teist. Parim tunnustus internaadile on asjaolu, et 45 intern. kohast vabaneb sügiseks ainult 8, nende õpilaste arvel, kes õpingud üldse lõpetavad, kuna teised jäävad kõik internaat, edasi, neile 8-le vabale kohale oli juba kevadel 40 soovivaldust.

Internaaadi edu oleneb suuresti juhataja isikust, tema püüdest ja oskusest luua perekondlikku õhkkonda;

Meie koolinoored ja internaat

Kõik, kes huvitatud õppiva noorsoo hüvangust, ei saa üksikõik-selt sühtuda neisse oludesse, milledes arenevad need lapsed, kes maalt tulles jätkavad linnas oma õpinguid kas üld- või kutsekoolides. Tallinnas ja Tartus on sääraseid õpilasi iseäranis palju. Nende olude tundmaõppimiseks on ühing „Kool ja kodu“ Tallinnas mõõdnud aastal õpetajaskonna abil sooritanud andmete kogumise ankeedi kaudu. Tartus pole seni niisugust andmete kogumist veel olnud, kuid üldise pildi „koolilaste“ olukorrast saab ka selle ankeedi kaudu.*)

654 õpilasest, kelle majanduslikku ja sotsiaalset olukorda uuriti, elab 16%, see on ligi 100 õpilast mitterahuldavates tingimustes. Siia kuulub puudulik toit, s. o. õpilane kas ei saa sooja toitu kordagi päevas, või peab seda ise valmistama. Teiseks kuulub siia ruumikitsikus. Suur hulk õpilasi elab kostilastena perekonnas, kus korter ühetoaline, sealjuures elanikkude arv kõigub 3—5 ja rohkem isikut ühe ruumi kohta, selle tagajärjel on õppimine takistatud, iseäranis neil juhtudel, kus õpilasel puudub omaette voodi — ka see tuleb ette 52 juhul.

Paljud õpilased töötavad ühise laua juures teiste isikutega, kes muud tööd teevad, nagu õmblemist, triikimist, või puudub laud õppimiseks üldse ja aetakse läbi aknalauaga.

*) Ankeedi andmed on avaldatud „Eesti Statistikas“ nr. 190 (9). 1937. a.

Koolitöö kõrval on õpilastel kohustusi majapidamises — kas toiduvalmistamine, koristamine ja põrandapesemine, puude lõhkumine ja kandmine, veetoomine ja ka pesupesemine, milline kohustus sunnib üksikuid õpilasi pesupäevadel puuduma koolist.

Kui seda tööd tehakse jõudumööda, nagu iga laps harilikult perekonnas aitab kaasa majapidamistöös, siis on see loomulik aja kasutamine, kuid kui see sünnib kostiraha tasu-

Internaaadi elanikud ajaviitetunnil

Internaadi magamisruum

näib, et Tallinna internaadi juhataja pr. K. Padrik on oma ülesande kõr-gusel.

Tallinnas maksab kogu ülalpidamine: söök, korter, küte, valgustus igale õpilasele 36 krooni kuus. Iga õpilase emal on võimaldatud iga kuu viibida internaadis üks päev, ilma et ta selle eest peaks maksma; kui külaskäik kestab üle ühe päeva, siis on ette nähtud vastav maks. Seda külastamisvõimalust on ohtrasti kasutatud.

Tartus on internaat „Õdede kooli“ juures, ta mahutab 64 õpilast, kuid erineb harilikust õpilasinternaadist, kuna siin on tegemist küll noortega, kuid mitte enam lastega. Siiski peab tunnustama, et „Õdede kooli“ lõpetajate headele töötulemustele on kindlasti kaasa aidanud need tervishoidlikud ja rahulikud tingimused, mida

pakub neile nende ühiskodu vanemõe Erma juhatusel. Vähemusrahvustest on sakslased oma õpilaste eest hoolit-senud, neil on Tartus kaks internaati: üks poistele, teine tütarlastele, mõle-mad töötavad, juba rea aastaid heade tulemustega.

Uue õpilasinternaadi asutamisega Tartus saab eslotsa muidugi väike osa õpilasi korraliku kodu, kuid inter-naadil oleks kahtlemata suur tähtsus õpilaselu korraldamisele üldiselt, sest see võimaldaks aja jooksul arendada arusaamist laiemates ringkondades, millised peaksid olema õpilase õppi-mis- ja elutingimused, et laps areneks normaalselt ja jõuaks õpingutes edasi. Praegu on sageli ka jõukamatel vanematel esikohal püüdmine võimalikult odavatel tingimustel leida kostikoht — et see odavus kalliks maksma võib minna, sellest ei hoolita.

Sageli on hoolt kantu-d ainult kor-teri eest, kuna söögi peavad õpilased ise muretsema, harilikult kujuneb siis olukord nii, et mõnel päeval ei sööda üldse sooja toitu, teistel päevadel käiakse mõnes söögimajas söömas. See pole kuigi armas pilt näha, kui 13—14 a. plikakesed või poisikesed, või veelgi vähemad, istuvad söögima-jades, mõni tühine ajaleht või ajakiri näpu vahel, ja söövad oma poolt portsjonit suppi, mille toiteväärtus on minimaalne. See olukord pole nor-maalne ja märkamatu viib lapsi kodu-st elust ja perekondlikust õhk-konnast eemale. See võõrdumine kes-tab aastast aastasse — maast-mada-last kuni kooli lõpetamiseni.

Selle nähtuse kõrvaldamiseks ei aita keelud, vaid peab olema koht, kus lapsed saaksid vastavas ümbruses korralikult süüa, ka siin võivad abiks olla internaadid, sest seal võiksid lõu-nastada ka väljaspool internaati ela-vad lapsed, kui neil kodus lõunastada pole võimalik.

Peab arvestama ka seda, et tule-vikus peaks arendatama mitmetüübi-lisi internaate, näiteks on kindlasti vajadus niisuguse tüübi järele nagu maa-alkgoolide juures arenenud — kooli läheduses asuvas ruumis —, ter-vishoidlikud magamisruumid ja õppi-misvõimalused koolis eneses, sealjuu-res on olemas ühine pagaline jõud, kes kodust kaasaantud toitudest kee-dab lõunat, valmistab õhtul teevett ja hommikul kohvi. Järelevalvajaks on sama kooli õpetajad lisatasa eest.

Õppiva noorsoo eest hoolitsemine tasub end tulevikus — vähenevad koolidest väljaheitmised, mida põh-justab sageli järelevalve puudus väl-jaspool kooli — väheneb alatoitus ja üleväsimus, mis tingitud halbade elu-tingimustest, ja kasvab vaimselt ja kehaliselt tugev noorsugu.

V. Poska-Grünthal

Rabajad

Ei ole paremat päeva vist rääkimiseks, kui see seitsme magaja päev, neist rabajatest. Rabajad ja maga-jad, mis on neil siis ühist, küsite. Aga nii palju, et lõpupoolest on raske nende, või õieti nende töö ja tege-vuse tulemuste vahel vahet teha.

Kes ja mis on magaja, teab igaüks. Aga rabaja ei tohiks ka tundmata olla, sest ta ei ole mitte viimase aja saadus, vaid juba ärkamisaja sünnitis. Viimased ajad on seda tüüpi ainult aretanud ja kui tahate, õilis-tanud. On tekkinud mingi õilis-rabaja, see meie aja seltskonnainimese esindustüüp.

Kes ta siis lõppudelõpuks on? Rabaja on kange töö-meese enese ja mõne teise silmis, kuulub liikmena paari-kolmekümnesse seltsi ja organisatsiooni, on nende ju-hatuste liige, mõnes esimees, teises abiesimees (mitte kunagi aga sekretär või kassapidaja), juhib mõnd kroonu või poolkroonu asutist, valitseb eraäri (vahel avalikult, teinekord ka salaja), sekeldab lauluseltsis, mässab spordiklubis, kaupleb viinaga ja teeb karskust jne. jne. On maias raha peale, aga kui palka ei mak-

seta, mässab ja jändab niisama, au pärast. See ongi see rabaja.

Magaja, noh, teadagi mis selle mehe tööst ja tegevu-sest välja tuleb. Aga käsi südamele, rabaja omast ei ole kunagi ka rohkem välja tulnud.

Tõtt ütelda, eestlane ei ole väga virk magaja, aga seda usinam rabaja. Öeldakse, et meie inimesed põle-vad liiga ruttu läbi, kaotavad tööjõu ja närvid juba viiekümne aastaga ja raugastuvad varsti. Öeldakse, ja see on ka nii. Süüdi on see, et oleme kõik omaviisi rabajad, askeldame saja asjaga hommikust õhtuni ja poole ööni, tegutseme, aga ega tegu ise selle tõttu palju edasi liigu. Ei ole ju kellelgi kusagil aega ega mahti midagi põhjalikumalt ära teha. Teha ja puhata.

On ju tavaline nähtus, et kõik seltside ja organisat-sioonide juhatuste koosolekud peetakse õhtu hilja või pühapäeval. Muidu ei olevat inimestel „aega“. Kvoorum saadakse kätte suure vaevaga ja sagedasti lü-katakse koosolek edasi, sest „juhtidel“ on sarnaseid ole-misi samal õhtul veel mitu ja... asja ei saa ühestki. Aga rabatakse kõik juhtivad kohad kätte, et väarikalt teenida ühiskonda ja et õhtu on inimesele puhkami-seks ja pühapäev samuti, seda ei taheta taibatagi.

Selle juures tuleb meelde sündmus Maailmasõja alg-

päevilt. Austria, Serbia, Saksamaa ja Venemaa olid juba vastastikku sõja kuulutanud. Terve maailm ootas Inglismaa sammu. Briti valitsus peab reedel koosolekut, aga ei jõua otsusele. Otsus peab tulema järgmisel päeval. Järgmine päev oli aga laupäev ja laupäeval algab igal korralikul inglasel weekend, kus ta läheb kalale, jahile või niisama metsa luusima, ühe sõnaga — puhkama. Ja siin ei lase ta ennast eksitada, mingi või maailm lõhki. Aga maailm ei lähe kunagi lõhki, ja kui weekend lõppes, kala- ja jahijutud aetud, tuli Briti valitsus teisipäeval kokku ja tegi otsuse, mis mõjustas Maailmasõja käiku. Katki ei olnud vahepeal tõesti midagi läinud ja inglane säilitas oma närvide rahu sõja ajal ja ka peale sõda.

Ja muuseum peab sama inglane napakaks iga inimest, kes on liikmeks rohkem kui kahes-kolmes seltsis või organisatsioonis. Peab säärase inimest koguni vastutusvõimetuks, sest tema arvates inimese tööjõu pulverdamine on kuritegu ühiskonna ees.

Hiljuti oli tarvis hädavajaliselt kokku saada ühe tähtsa asutise silmapaistva juhiga. Ei olnud mitme päeva kestel võimalik. Miks? Oeldi „väga raske on teda siit kätte saada. Ta on ehk X — juhatuse koosolekul, või Y — nõukogus, Z — asemikudekogus, või seal...“ Aga X, Y ja Z-is räägiti sama juttu. Rabaja, tüübiline rabaja, kelle töö magaja omast sugugi parem ei ole. Ah eksin, on siiski, sest magaja ei täida kellegi kohta kinni, aga rabaja küll. **K.**

Lätlane Weizenberg

Ei ole Weizenberg muidugi mitte lätlane. Ei ole ka kuulda olnud, et mõni lätlane oleks August Weizenbergi nimetanud oma rahva liikmeks. Kuid Gerhart Hauptmanni tunnustuste, s. o. veendumuse järgi oli Roomas töötav temaaegne kujur Weizenberg ikkagi lätlane.

Hauptmanni noorusmälestuste järgi refereerib M. Pukits Weizenbergisse puutuvat osa, korrigeerides mõningaid Hauptmanni poolt ekslikult märgitud ajalisi andmeid. Meid huvitavad muidugi väga Weizenbergi kunstnikusaatust juba tol ajal iseloomustavad jooned, ning meid liigutab tema tumm võitlus loorberi pärast inimlikult sügavasti, nagu ta tõmbas enesele Gerhart Hauptmannigi kaastundlikku tähelepanu. Kuid olen veendunud, et paljud meist lähevad sellest möödagi ühe teise häiriva küsimuse pärast: kuidas sai Weizenbergist Hauptmanni silmis lätlane?

„Muidugi,“ üteldakse meil, „selge, ka Weizenbergi võtavad üle.“ Ja tunded on kaugel sõbralikkusest.

Kuna ma korduvalt olen kõnelnud meie lõunanaabri ja liitlase meie poolt etteheidetud joontest, siis nõuab õiglus, et ma siin juhin tähelepanu küll kaunis kindlale näitele, et siin küll mingit otset ülevõtmise tahet pole olnud. Siin on Hauptmannil vaid tekkinud mulje, et Weizenberg ei saanudki midagi muud olla kui lätlane.

Ja see mulje võis tekkida lätlase tugevast esinduslikust joonest, mis juba tol ajal oli rahvuslik, kui muidu kõiki Venemaa alla kuuluvaid rahvaid välismaal nimetati lihtsalt venelasteks.

Lätlane ei lasknud ennast mitte kunagi nimetada venelaseks. (Lurichit ja Abergi, kellele hakatakse püstitama monumenti nende tugeva rahvuseluse pärast, nägime võistlemas välismaal alati venelaste nime all ja seda puht-praktilistel põhjustel.) Lätlane jäi oma suures enamikus alati lätlaseks.

Ja see hoiak toob enesega kaasa seda naiivset ja rõõmsat ülevõtmist, mille pärast meie nii sageli oleme pahased. Lätlane armastab esineda, ta on platsis alati lätlasena. Ja Gerhart Hauptmannil võis selle vähese huvi juures, mida tuntakse väiksemate põhjamaa rahvaste vastu, jääda mulje, et peale lätlase sealpool kandis õieti muud midagi enam ei olegi. Kui veel arvesse võtta, kui vähe teatakse praegugi rassilisest ja keelelisest vahest lätlase ja eestlase, isegi soomlase vahel, siis võib mõista Hauptmanni ja teiste suhtumist küsimusse, mis neile võib näida hoopis bagatellina.

Nüüd oleks päris huvitav mõtteid mölgutada selle üle, kui kuskil Gerhart Hauptmann oleks nimetanud näiteks Rainist eestlaseks. Läti ajakirjanduses tõuseks torm, õiendusi lendaks Saksa lehtedesse nagu rahet ja Hauptmanni külvataks üle kirjadega, kuni ta eksituse õiendab.

Ning siin ongi see suur vahe kahe rahva iseloomu vahel.

Meie piirdume vaid märkusega *ad hominem*, nagu viimasel ajaloolaste kongressil Riias, et eestlane teeb ajaloolise töö ära, aga lätlane kannab selle ette. Lätlane kannab ette, serverib kõik väga ilusasti ja hakkab aegamööda uskuma, et ta ise selle töö ära tegi. Ning seda kõik rõõmsast ja mitte midagi halba mõtlevast viitaalsest naiviteedist.

Mind aga huvitaks, kas veel peale minu enese keegi Hauptmannile kirjutab ja küsib, kuidas ta ise seletab seda eksitust.

K. A. Hindrey

T
O
O
M
K
O
H
V
I
K

LOSSI TÄN. 4, TELEF. 19-98

Mugavad õhuküllased
ruumid

—

SUVEAED

—

Soovitab omavalmistatud
kõrge väärtusega kondiitri-
ja martsipanisaadusi

—

Kvaliteetkohvi ja karastavad
joogid

—

Tellimised igasuguste tortide ja kõigi
kondiitrisaaduste peale täidetakse
korralikult ja kiirelt

TOOMKOHVIKU JUHATUS

POHLAKAS

Algas see lugu niisedaviisi, seletab vana Pärtelsaks imedes oma lurisevat piipu, — kuidas see pisike pohlakas meile sai, jah.

Heakene küll, niisedaviisi, et istun Tartus rongile, linnas olid asjad aetud, hm-hmm, nii — sedaviisi, jah... Vagunis rahvast juba kaunistest palju, rong on hakkamas liikuma. Minu tulevane teenija Liispet, mina teda tookord veel ei tundnud, seisab vagunis ja seletab ühe viksitud linnaisandaga, kes räägib talle nõnda:

— Sa, Liispet, jää siia rahulikult istuma, mul on väljas veel üks pisike asi öiendada.

— Ma tulen kaasa, ütleb naine.

— Ei, Liispet, kus sa sellega, rong hakkab varsti liikuma, jääd viimati maha, piletid on juba ostetud...

— Aga siis jääd ju sina maha!

— Kui jään, siis tulen järgmisega järel.

— Ei, Oskar, sa lähed ja ei tule enam, mu süda aimab seda ette, hüüab naine peagu nuttes.

— Ole ometi rahulik, lausub lokitud juustega viksitud noormees, — ma pean ju minema...

Kuid naine haarab ta kuueõlmast kinni, kisub teda tagasi ning ulub:

— Oskar, sa jääd mind maha!

Kostab ärasõidu vile, rongisaatja hüüd, ja niisedaviisi, et vagun teebki nõksutuse.

— Oot, oota, enam pole mul aega! hüüab siis linnasaks, surub naise pingile ja jookseb vagunist välja.

Ja niisedaviisi, lausub Pärtelsaks, see pois panigi ta juurest plehku. Naine aga otsis rätiku ning hakkas ulguma. Rahvas vaatab kõike seda nalja pealt, igaühel läheb süda haledaks, nii nagu see eestlastel ikka on viisiks, et ei suudeta teise õnnetust vaadata rahulikult pealt. Hakataksegi siis kordamööda pärima, et mis tal viga ja puha. Üks küsib koguni, et kas ta on proua või preili.

— Ei, ma ei ole preili, olen teenija, kostab Liispet kuivatades silmi.

Ja niisedaviisi, räägib teine siis edasi, et orjanud eluag talutööd teha, kogunud enesele veidi raha, õmblusmasinagi ostnud ja puha. Aga lõpuks hakanud siiski himustama meest, et kaua sa nõnda ikka orjad, kui pole lastki, kellele kõike seda ükskord jätta. Leidnudki teine siis ajalehest kuulutuse, et keegi noor, viks ja töökas mees otsib enesele naist, ükstakõik keda, kel aga on veidi raha. No temal seda sugu ikka olnud, ja niisedaviisi, hm-hmm... see mees tundunud otsegu tema jaoks loodud. Eks lasknudki ta siis karjapoisil kirjutada — ja tulnud kosilane. Kuldhambad suus, Oskar nimi, noor, viks, igatepidi krapsakas ja tore ning lubanudki teda võtta, kui aga kaubale saavad. Issand, miks siis kaubale ei saa, mõtelnud Liispet ja otsinudki oma rahanatukese välja.

Oskar viinud teise maalt ära linna, võtnud raha, lubanud osta sõrmused ja muud pulmavärki, õmblusmasinagi viinud ära panti ja puha, et aga saada abilurajamiseks rohkem raha kokku.

Pärast aga hakanud rääkima, et linnas on elu kallis, maal on tal vanematel talu ning et vaja asuda õige sinna. Ja nii nad tulnudki siis rongile, nutab vagunisse istuma jäetud mõrsja, peigmees petnud raha, viinud õmblusmasina, võtjat ei olevat temast aga kedagi.

— Mis selle mehe nimi, pärib siis äkki keegi kuula-jaist, — ehk saab politsei kaudu abi?

— Oskar, lausub Liispet ja vesistab silmi.

— Oskar küll, aga perekonnanimi?

— Perekonna, ah vahmiil või, ei seda ma tea.

— Ei tea peigmehe perekonnanime! hüütakse seepeale imestunult ning hakatakse pärima, et kui vana ta siis ise on?

— Kui vana ma siis ära ei ole, ikka täitsa tööjõuline inimene — ainult nelikümmend aastakest...

Ja niisedaviisi sõnasõnalt, jätkab Pärtelsaks, saimegi viimaks kaubale, et tuleb mulle teenijaks. Aga tõesti, oli tubli tööinimene, ei kiidelnud, rassis ja murdis, nii et aina imesta. Kui aga juhtusid teist pisut veel kiitma, siis vaata, et kakkab koguni kas või naba paigast... Jah, oli lausa töömurdja, tubli tüdruk, mõtlesin endamisi, et nüüd olen sattunud päris õnnega kokku.

Ainult üks viga oli jäänud teisele külge, kuni tulid pohlakad majja...

Vahime peremehele küsivalt otsa.

— Meessugu vihkas: karjapoisil lõi juba teisel päeval toobripuuga jalust maha, oinale õmbles põlle ette.

— Põlle...

— Just, vaigistuseks... Aga see on hoopis isevärki lugu ning selle juurde tuleme mõni teine kord. Ja niisedaviisi, hm-hmm, see asi meil läkski, kuni tulid pohlakad.

— Pohlakad?

— Jah, see on jällegi üks omaette lugu. Eks toonud minagi pohlakad majja; lasksin anda neile kõigepealt ikka mitu head kausitait hernesuppi ja härjalaha tõsta teistele ette, et tehku siis ka mehemoodi tööd. Parkisid kõik nahka, söid mitu tundi, ja kui siis tõusid lauast, lausused, et nüüd sai ikka veidi ka hammustada.

Säh sulle, mõtlesin kõike seda nähes, kahe peale parkisid kuue mehe eest, ja nüüd siis sai veidi hammustada. Aga noh, heakene küll, egas minagi kade ole. Tõmbasime kuued selga ja viisin teised siis metsa, et võtku meil paar kuuske maha, palke oli vaja. Kuid nemad, kõnnivad ümber puu ja kehitavad pükse, maigutavad suud ning ei oska kustki peale hakata. Ja nii tuli teistega tihtigi olla kimbus. Liispeti ümber olid nad aga nagu mesilased, kuni rikkusidki ta ära.

— Rikkusid...?

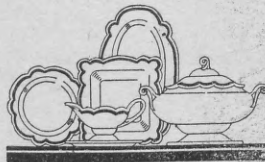
— Jah, rääkisid teisega ikka, et što panna robiš ja robiš, kuni robistasidki teise ära. Läksid pärast minema, ära Pohlamaale, Liispeti jätsid aga pisikese pohlakaga maha. Kuulete, kuidas ta seal toa taga rääksub?!

Vaat niisedaviisi on see lugu, hm-hmm, jahib teine nüüd selle pisikese pohlakaga, ja endine töölust on tal kadunud. Ei tuleta ta enam kadumaläinud õmblusmasinat meelde, ei endist peigmeest ega kedagi. Aga mitte ainuüksi tema ei jahi teisega, vaid nüüd voorib kogu külarahvas siin ühtepuhku käia pisikest pohlakat vahimast, lõpetab peremees Pärtelsaks ning viib meidki ta hälli juurde.

E. Kippel

„Majatarbed — Mirvitspojad“

Suurimas valikus

majatarbeid
lauanõusid
serviise
kinkeasju jne.

A/S. „D. MIRVITS & POJAD“

TALLINN, V. Karja 7, telef. 483-62
TARTU, Raekoja 6, telef. 3-83

Oleme üleviinud oma Söögituru osakonna
(Söögiturg 3) uutesse ajakohastesse ruu-
midesse Põllumajanduse Panga majja,
Suurturg 9

Kaupluse sissekäik Suurturult ja Poe täna-
valt nr. 5

Soovitame oma lgp. ostjaskonnale soodsate hindadega :
koloniaalkaupa | majapidamistarbeid | raua-
ja teraskaupa | ehitusmaterjale | nahka | klaasi |
käsitööriistu jne. jne.

Nimetatud kaupluse juurde oleme avanud bensiini
automaadid ja igasuguste määreõlide lao

Müük suurel ja väikesel arvul Oma autotransport

Külastage meie osakonda Suurturg 9 ja Teie veendute,
et see on Teile soodsamaks ostukohaks

Tartu Eesti Majanduse Ühisus

HOLMI 12, TARTUS

Puhkusele säites

ärge unustage, et kodulinna uudiseid toob Teile
järele iga päev värske

POSTIMEES

Juba ilmumise päeva õhtul on „Postimees“ saa-
daval peale saarte kõigis suvituskohdades.

Ka lapsed loevad suvel meeleldi. Ostke neile

LASTELEHTE

Ilmub 2 korda kuus. Üksiknumber 20 s.

Trükikoda • Köitekoda • Tsinkoграфия
valmistavad asjatundjate juhatusel ja moodsate
vahendite kasutamisel soodsate hindadega trüki-,
köite-, ja klišeetöid.

E. K.-Ü. «POSTIMEES»

Tartus, Ülikooli 21/23, tel. 80,
65 ja 14-65
Tallinnas, Viru 11, tel. 436-11

Ilmus
müügile

Rahvuslikus mustreis
seelikuriideid

maakondade esimustrites

A.-s. „Tekla“
riidekauplused

Tallinn, Suur Karja 15, Pärnu 6
Haapsalu, Ehte 2
Kuressaare, Kauba 2
Mustvee, Tartu 15
Narva, Peetri pl. 2
Petseri, Kaubarida 6/7
Pärnu, Laidoneri 6
Rakvere, Turuplats
Valga, Kesk 14
Viljandi, Tartu 6-a
Võru, Jüri 5-a